

9355 / 70
15

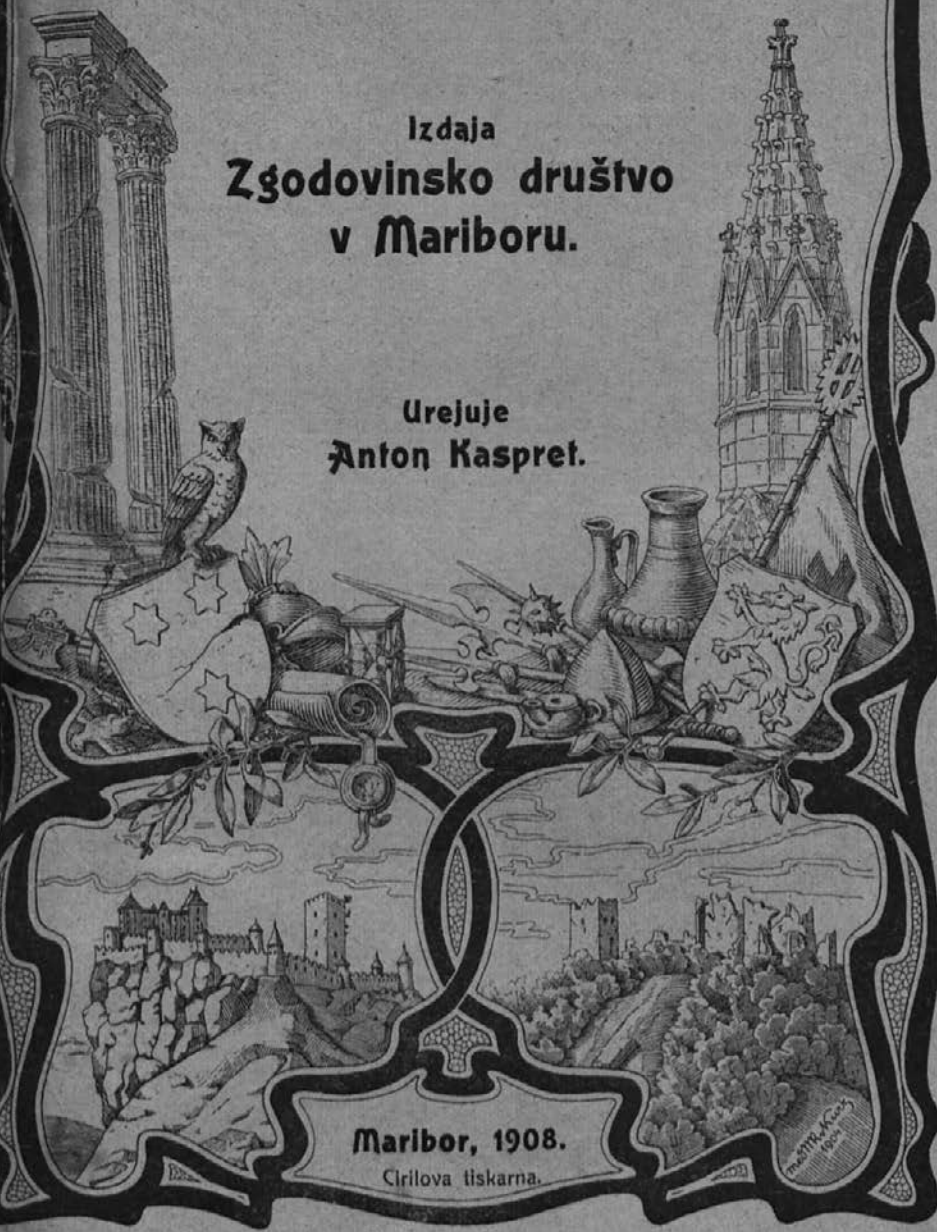
ČASOPIS

ZA

ZGODOVINO IN NARODOPISEJE.

Izdaja
**Zgodovinsko društvo
v Mariboru.**

Urejuje
Anton Kaspert.

Maribor, 1908.

Cirilova tiskarna.

MAKŠIĆ
MARIBOR

37306

Vsebina 3-4. snopiča.

I. Razprave:

Glonar J. A.: Literarni odnošaji med štajerskimi Slovenci in Nemci	Stran 125
Gruden dr. Jos.: Samostan Studenice v protestantski dobi	163
Kaspret Anton prof.: Navodilo kranjskima poslancema škofu T. Hrenu in Herbartu Turjaškemu za obč. deželni zbor v Lincu	168

II. Mala izvestja:

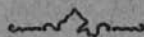
K. F.: Izkopavanje v Središču	177
Stegenšek Aug. dr.: Nagrobni verzi v konjiški dekaniji	185

III. Književna poročila:

Murko Mat. dr.: Geschichte der älteren südslawischen Litteraturen. Dr. Fr. Arneje	195
Jahrbuch für Altertumskunde	199

IV. Društvena poročila 200

V. Imenik društvenikov 205

Spisi se pošiljajo uredništvu pod naslovom: Anton Kaspert, prof. c kr. prve drž. gimnazije v Gradcu. Klosterwiesgasse 9/II.

Redni udje »Zg. dr.« dobivajo »Časopis« brezplačno, cena za neude je 6 K na leto.

Literarni odnošaji med štajerskimi Slovenci in Nemci v predmarčni dobi.

(„Stiria“, 1843—1848.)

Letos je poteklo šestdeset let, odkar so marčni dnevi leta 1848 prinesli Avstriji korenito izpremembo na vseh možnih javnih poljih. Slovencem je bilo l. 1848 nekako rojstno leto, v katerem so začeli živeti narodno življenje. Leta 1888 je k prvi štiridesetletnici narodnega življenja Slovencev izdala „Slovenska Matica“ knjigo profesorja A piha: „Slovenci in 1848. leto“. Letos pa slavimo šestdesetletnico slovenskega narodnega življenja in zato pač ni neprimerno, če prinese „Časopis“ k tej pomenljivi obletnici nekaj kamenja in opeke za bodočo „Zgodovino Slovencev v predmarčni dobi“.

* * *

V letih 1843—1848 je imela „Gratzer Zeitung“ prilogo „Stiria“, ki je izhajala na dveh listih velike četverke trikrat na teden, v torek, četrtek in soboto. Urednik ji je bil prof. Franc Ostfeller; lastniki in založniki lista so bili Leykamovi dediči v Gradcu. List se imenuje „Stiria, ein Blatt des Nützlichen und Schönen“ („Horacij dulce et utile veleva“). Ime „Stiria“ je narejeno pač po vzoru drugih listov, ki so se imenovali po deželah: Carinthia, Bohemia, Moravia, Pannonia, Carniolia i. t. d. Vsi drugi listi, ki jih „Stiria“ večkrat citira in ki imajo značilen tip naslovov, kakor: Wanderer, Zuschauer, Beobachter, Sammler i. t. d. pa imajo svoje ime indirektno posneto po angleškem časopisu (bolje skoro almanahu) „The Spectator“, ki je bil v Evropi zelo razširjen, vpliven in iz katerega je n. pr.

*

Katarina II. marsikaj „posnela“ za svoje didaktično - moralizirajoče igrokaze.

Vsebina lista je izražena že v naslovu. V njem pravi „Stiria“, da hoče biti „ein Blatt des Nützlichen und Schönen“. In ta znak se jasno vidi na vseh šestih letnikih. Na prvi strani prinaša pesnice in novelice, na zadnji pa uči „gosen'ce kaj na repo var'je“. V isti sapi naznanja (1845 str. 120), da bo izšla Thiers-ova knjiga „Histoire du consulat et de l' empire“ in da so se v južnem Egiptu pokazale kobilice. Mnemotehnika, hiromantija, clairvoyance in vizijonarstvo se meša s herrenhuterskimi in quäkerskimi refleksijami.

Pritisek cenzure je omejeval vsako svobodno izražanje in je tako v veliki meri določal smer in vsebino lista. Razumniki so se pred cenzuro umaknili na polje vede, kamor jim ni mogla slediti in kjer so bili vsaj kolikor toliko varni pred njenimi šikanami. Tako je prišlo, da se je med znanstvenike vrnilo precej mož, ki niso bili za to niti rojeni niti vzgojeni. Na neki strani se je vendar morala izraziti tlačena osebnost, ki je hrepnela, dasi večkrat nezavestno, po izražanju. Tako imamo iz one dobe veliko množino piscev, ki obdelujejo zgodovino, narodopis, geologijo in druge „nevtralne“ vede, a malo znanstvenikov. Pesniki niso mogli biti učitelji narodov, zato pa zlagajo dinastične prigodnice in pišejo pesmi, kakor so v „Stirii“ n. pr.: „Empfindungen eines Kranken in Gleichenberg“ (V, 397) ali „An einen naschhaften Vater“ (V, 557). V poeziji so si iskali prostora, kjer bi lahko izražali svojo osebnost. A tudi sem je prišlo mnogo nepoklicanih. Iz tega si lahko razlagamo, da je skoraj vsak pesnik „Stirie“ izdal svojo zbirko pesni, da se v oni dobi pojavi toliko lokalnih in provincijalnih talentov in da je „Stirii“ Stifter „ein Stern auf dem Firmamente der Dichterwelt“. V dobi cenzure sta umetniškemu čutu zadostovala Saphir in Bauernfeld. Veliko pa je v takratnem času zanimanje za godbo in gledališče. V prozajičnih sestavkih „Stirie“ prevladuje sentimentalna zgodovinska romantika; premnogokrat najdemo citate iz znane Müllnerjeve tragedije „Die Schuld“. O kakem revolu-

cijonarnem“ sestavku seveda ni govora. Imamo pač dve notici, ki napovedujeta, dasi le nam, poznejšim, umljivo, revolucijo leta 1848. To je notica o gospodu, ki je bil v Berlinu za to, da je dami, ki jo je spremljal, v „Tiergartnu“ iz galanterije utrgal cvetko, obsojen na eno leto ječe v trdnjavo in par vrst o zloglasni Loli Montez. Obe notici sta, seveda, brez kake glose ali dostavka.

Cenzura je nepristransko tlačila razumnike vseh narodnosti. To je deloma povzročilo, da so se inteligentni krogi zbližali, pred vsem na polju vede. To se vidi tudi v „Stirii“, tem pristnem tipu provincijalnega nemškega „Intelligenzblatta“. „Stiria“ ni ozkosrčna, ne glede jezika, v katerem so pisani sestavki (vsaj kar zadene pesmi), najmanj pa glede vsebine. Kar zadeva vsebino, je dovoljeno vse, karkoli se najde v veseljstvu; tendenčnost spisov, ki bi omejevala vsebino, je zaradi cenzure tako popolnoma nemogoča.

„Stiria“ je rada odpirala svoje predale spisom o slovanskih rečeh. Tako prinaša (1843, str. 40) „Übersicht der slavischen Völker nach ihren Wohnsitzen und Religionen“ (aus Dr. Schafarik's Slowansky Národopis). Obširno in zelo toplo pisano kritiko o knjigi Siegfrieda Kapperja: „Slawische Melodien“ je napisal nek Ignaz Zwanziger v II. letniku, str. 31. On pravi: „Mit Interesse nahm ich das Buch zur Hand. Unsere Zeit — die den slavischen Sprachen so wohl will, weil sie uns gelehrt hat, das die Sprache der Deutschen wie der Slaven einer Mutter . . . angehöre . . . sieht gerne die Blüthen der slavischen Muse in die Gärten deutscher Poesie gepflanzt“. Pri tem se ne mara ozirati toliko na umetno pesništvo, ampak na narodno in pravi: „Die romantische Steiermark zählt unter seinen (?) Bewohnern viele Slaven, und diesen wird eine kurze Besprechung des vorliegenden Werckchens nicht unangenehm seyn“. Kapper prav za prav ni podal točnih prevodov, ampak le „Nachbildungen“ (kakor pravi Zwanziger), torej „ohlasy“, iz slovenskih narodnih pesmi. „Illyrien, das so ungeheuer reich an den prächtvollsten Schöpfungen der Poesie, meistens epischen Dichtungen

ist, hat der Verfasser am wenigstens bedacht, vielleicht eingedenk der Bestrebungen, welche Rudolf Fröhlich und andere Arbeiter in diesen ergiebigen Goldschächten, den nie übersetzten Liedern und Gedichten eines Lučić¹, Borić² und Gurdulić³ widmen, indem sie letztere bald siegend in die Reihen gekrönter Dichterwerke werden treten lassen“.

Recenzent piše navdušeno o slovanski narodni pesmi in priporoča to knjigo. — V istem letniku imamo na str. 116 v nibelunški meri prepesnjeno srbsko narodno pesem o ustanovitvi Skodra. Naslov ji je: „Mutterliebe“; podpisan je J. Rup. Rogger, ki ima v „Stirii“ precej sestankov. Da je tudi na Štajerskem živelo zanimanje za pesniške snovi iz stare češke zgodovine, nam kaže epska pesem v nibelunški meri, „Dalibor“, ki jo je napisal nek „L. t. St. v. St.“ (1844, str. 27). V zvezi z vsemi temi pojavi je poziv na nabiranje nemških narodnih pesmi, ki ga je priobčil v V. letniku, str. 248 nek Ottocar Kopetschny (!).

V „Stirii“ se govori skoro o vseh slovanskih narodnostih, seveda o eni več, o drugi manj. Iz ruskega sveta prinaša mnogo anekdot, posebno z dvora in poročilo o sijajnem pogrebu basnika Krylóva (1845, str. 76). Iz poljščine je preveden pripoveden sestavek „Der Reitknecht“, ni pa povedano, kdo ga je v izvirniku napisal. „Stiria“ piše o poljski operi Mireckega in podaja „kos avtobiografije poljskega pesnika Kapinskega“.

Več sestavkov je seveda o južnih Slovanih. O Hrvatih piše deloma neki Carl Seidel v svojem spisu „Briete aus Dalmatien“ (V, 209, 213, 217; VI, 97, 106, 110, 122, 126). List poroča o drugi vprizoritvi opere Lisinskega „Ljubav i zloba“ in razlaga (IV, str. 442) zlato kroglo v grbu Draškovičev (Eine kroatische Wappensage. Joh. Vinzenz Sonntag). Naznanja tudi srbski almanah „Dragoljuba“ za leto 1844, o katerem pravi, da ga bodo na akcije izdale same pisateljice (I, 531).

Največ prostora je odmerjenega seveda Slovencem. O njih prinaša „Stiria“ sestavke najrazličnejše vsebine: Narodnogospodarske, umetniške, književne, zgodovinske, jezikoslovne. Na-

¹ Hanibal Lučić, ² Luka Zorić, ³ Ivan Gundulić.

znanja Baragov indijanski katekizem, s katerim se lahko Kranjci ponašajo (II, 28) in piše o svilopreji na Plevni pri Celju (I, 301). List poroča o križevem potu, ki ga je naročil župnik Marko Glaser pri Sv. Petru pri Mariboru in ki so ga slikali pod vodstvom ravnatelja Tunnerja „akademični učenci“ Reiterer, Preiszegger in Felbermayer (V, 15). Baron Lannoy piše (II, 311) o žalostnem slučaju praznoverja, ki se je zgodil maja 1844 nekje na Slovenskem (kraja namenoma ne imenuje). Neki materi se je otrok od dne do dne bolj sušil in hudel. Ker ni pomagal ne zdravnik, ne domača zdravila, ji je nekdo svetoval, naj se obrne do konjederke v bližnjem mestu. Ta ji razodene, da je otrok „obran“ in ji da neko čorbo, ki jo naj daja otroku piti in neko mešanico iz raznih rastlin in zrezkov stare kmetske pratike, s katero ga naj pokadi. Ker se otroku stanje ne zboljša, pravi nekdo, da treba dognati, kdo je otroka „obral“; dobiti kos njegove obleke in ga ž njim pokaditi. Vsled raznih okoliščin, ki pa so že v praznoverju natančno določene, pade sum na sosednjo viničarico. Oče in hlapec gresta nad njo in jo zbijeta skoro do smrti. Oče ji vzame predpasnik in pokadi ž njim otroka, ki pa mu med tem umre. — Dopisnik pravi, da je tak slučaj sramota za človeštvo in da naj zasebniki in javnost delajo s pismom in besedo na to, da se v prihodnje kaj takega onemogoči. Ta apel bi bil še danes umesten, ker je ta vraža še vedno znana in vkoreninjena¹. Iz „Stirie“ izvemo tudi, da razlaga že P. Abraham a Sancta Clara leta 1685 ime „Gradeč“ iz slovanščine (I, 507). — List je tudi zasledoval znanstveno gibanje štajerskih Slovencev. Tako ocenjuje v I. letniku na str. 47 neki D. K.² drugo izdajo Murkove slovenske slovnice. V tej oceni je važen sledeči stavek: „Durch die Annahme der organischen cheoillyrischen Orthographie hat er (namreč Murko)

¹ S celo stvarjo bo menda tudi rodbinsko ime „Obran“ v zvezi?

² Če je to Dragoni-Křenovský, ki se je podpisoval leta 1848 pod članki v „Gratzer Zeitung“ s šifro D. K., potem je bil že od l. 1843 na Štajerskem in ne od l. 1846, kakor trdi Dr. Ilešič. (Češko-slovenska (-jugoslovanska) vzajemnost v minulih dobah. Zb. M. Sl. VIII. 1906 druga opazka pod črto na str. 25). Več o Dragoniju pride dalje spodaj.

einen für die slovenische Literatur überaus wichtigen Schritt getan, den wir umsomehr loben müssen, da wir nun hoffen dürfen, dass der Dualismus der slowenischen Literatoren, der Zank und Hader über Rechtschreibung für immer aufgehört habe, und der Wunsch, den der Herr Verfasser schon in der Vorrede zu seiner Grammatik ausgesprochen hat, dass sich die in der Literatur aermeren und an Zahl unbedeutenderen slavischen Stämme an die durch Cultur ausgezeichneteren und zahlreicheren Stämme anschliessen sollen, — sich zu verwirklichen anfangen werde“. — V III. letniku, stran 3 najdemo sledeči nekrolog: „22. dné decembra 1844 ponoči je umrl, šele 54 let star, jeden najboljših slovenskih pisateljev v Notranji Avstriji: Anton K r e m p l, župnik pri Mali Nedelji na Spodnjem Štajerskem in član notranjeavstrijskega zgodovinskega društva, vsled vnetja pljuč, ki ga je dobil v izvrševanju svojega poklica. Deloval je kot ljudski pisatelj, kot propovednik in v zadnjem času kot zgodovinar za svoje ljudstvo in je bil neumorno delaven za povzdigo izobrazbe prostega ljudstva in za razširjanje boljšega jezika in knjig med svojimi rojaki, nič manj delaven pa tudi v svojem poklicu. Razun par sestavkov v našem listu sicer ni ničesar izšlo od njega v nemškem jeziku, zato pa ima slovensko slovstvo od njega več dobrih del, posebno v katehitični stroki“.

Z navedenimi primeri še seveda daleko nismo izčrpali vsega¹, kar se najde v „Stirii“ gradiva za spoznavanje med-

¹ Onemu, ki bo kedaj iskal vire za šnovi po naših šolskih čitan-
kah, bodo dobro došli sledeči podatki: Povest o dečku „ki je ukradel
nevgašeno apno in potem v vodi zgorel, je resnična. To se je zgodilo,
kakor piše „Stiria“ (III, 464) v poletju leta 1845 v Parizu. — Povest o
sinu, ki bi naj streljal v sliko svojega očeta, se najde, kakor pravi P.
Rogerij (Palmarium empyreum 1731, str. 57) v drugi knjigi Diodora iz
Sicilije. — Znana je pripovedka o Svetopolku na smrtni postelji. Primerjaj,
kaj pravi o tem Philippus Picinelli v svoji enciklopediji: „Mundus
symbolicus“ 1694. Lib. IX. cap. XVIII. num. 245, pag. 571. Tam stoji:
Fasciculus virgarum epigraphen fubiunctam habet; SIMUL JUNCTAE.
Ad Siluri, Scytharum Regis, factum haec imago alludit; Significatque;
quantum adversus hostes possit sola populorū ac provinciarum concordia

sebojnega razmerja med Slovenci in Nemci, kakor se kaže v tem listu. Podali smo samo par tipičnih slučajev, predno pridemo v podrobnejše opisovanje.

* * *

Po množini prispevkov, ki jih moramo v okvirju te preiskave obravnavati, zasluži vsekakor prvo mesto

Dr. R. G. Puff².

V „Stirii“ nastopa kot pesnik, novelist, znanstvenik in žurnalist. V tem redu bomo, kolikor se Slovencev tiče, tudi opisali njegovo delo, ki ga je opravil v „Stirii“, da bi seznanil širji svet s Slovenci. Umevno je pri tem seveda, da je natančna ločitev zadnjih dveh panog Puffovega delovanja skoro nemogoča, ker zaostaja „znanstvenik“ Puff v marsičem in večkrat za kakim boljšim modernim žurnalistom. Naj pa se o vrednosti tega ali onega Puffovega dela sodi kakorkoli, te zasluge mu ne more in ne sme nihče odrekati, da je v omejenem štajerskem delokrogu izvršil ogromno delo, ne le v korist Slovencev, ampak splošno v korist Štajerski. Sentimentalno-romantična barva njegovih beletrističnih spisov, ki nam jih dela danes skoro neprebavne, je nujen in splošen rekvizit tedanje literarne manire; obsežnost njegovega dela pa naravnost imponira. Mož je bil marljiv kakor čebela.

Puffovo pesniško delo ni bogve kako raznovrstno. Večina njegovih pesmi je prigradnega značaja. Tako je napisal v „Stirii“ novoletne pesmi za leto 1843 („Die Spinnerin“, str. 9), 1847 (str. 1) in 1848 (str. 1). Več drugih prigradnic je raztrešenih po raznih letnikih „Stirie“. V zahvalo za častno občanstvo, ki so mu ga dali Mariborčani, je odgovoril s pesmijo v V. letniku, na str. 25. Tretji letnik prinaša na str. 44 pesem „Maria Sve-

— Vira Picinelli ne navaja nobenega, dasi stori to sicer skoro pri vsaki trditvi; pač pa je natišnjeno ob robu zgoraj navedenega stavka „Concordia“, češ, zveženj palic je simbol „sloge“.

² Rodil se je leta 1808 v mariborski okolici, umrl kot profesor v Mariboru leta 1865. Pisal je mnogo tudi pod psevdonimom Rudolf Bach er er. (Wurzbach, Biographisches Lexikon, XXIV, str. 63).

tina (Eine Wendensage⁴) v nibelunški meri. Med številnimi logogrifi, ki jih je napisal, je zanimiv logograf na str. 287 v III. letniku, ker je zanj porabil tudi slovenski besedi „mir“ in „Rim“.

Puffove pesmi niso niti po vsebini, niti po obliki vzorne. Tako pravi kritik v III. letniku na str. 176, da jim drugega ni očitati, ko da jih Puff večkrat vse prehitro priobči. (Ta obsodba je navidez mila, a uničujoča). Jezik je zanemarjen, dikcija patetična, celo bombastična (tudi tam, kjer „opeva“ najbanalneje in trivialne stvari), kakor sploh pri vseh pesnikih, ki so hoteli posnemati Schillerjev patos¹.

Mnogo obsežnejše je Puffovo delo na polju novelistike. Lahko pa se reče tudi, da je mnogo bolj zanimivo. Sicer ne smemo čitati teh novel z očali današnjega esteta, kajti potem se nam bodo kmalu pristudile. Naravnost čudovito je, kje je Puff zmožel za vse svoje substantive toliko okrašujočih pridevkov. Stil je skrajno preobložen z raznimi okraski in do vrha bombastičen. Tem bolj pa je zanimiva vsebina, ne toliko „fabula“, snov, ampak postranski elementi, vdevki in vložki. Pretežna večina njegovih novel se vrši za časa turških bojev na slovenskem ozemlju. Tukaj se kaže pri Puffu popolnoma, kar se tiče vsebine in oblike, romantični vpliv. Te novele so polne narodopisnih, zgodovinskih, mitoloških reminiscenc, vraž, narodnih običajev in sploh raznega skrivnostnega praznoverja, ki je bilo neobhodno potrebno sredstvo take romantike. Ta stran njegove tehnike je zelo zanimiva in bo podala prihodnjim raziskovavcem na tem polju mnogo hvaležnega gradiva. Osebe Puffovih novel govore v svojih številnih govorih o razmerju med Slovenci in Nemci, kakor bi govoril izobražen Nmec Puffovega kova o tej tvarini v predmarčni dobi. S tega stališča nam podajajo zanimive in dragocene kulturno- in politično-zgodovinske dokumente. Natančna analiza vseh takih mest bo podala zagotovo zanimive rezultate.

¹ Primerjaj Koseskega mladostne pesmi!

V II. letniku (1844) ima Puff novelo „Die treue Wendin“. Sam jo imenuje „historische Erzählung“. Vrši se v jeseni leta 1418 v Jurjevskem dolu v Slov. gor. Isti letnik prinaša na straneh 221 in 225 pripovedko, ki se tudi vrši na slovenskem ozemlju, med Slovenci ob Nanosu. Peti letnik (1847) prinaša dve noveli: „Der gespenstige Pfeifer“ (Steirische Volkssage) in „Maestro Silvio“, ki se vrši ob Rivi. V tretjem letniku imamo pod skupnim naslovom „Sagen aus dem steirischen Wendenlande“ dve pripovedki, ki sta za Puffa jako značilni. Prva se imenuje „Hudi dol“. Naslov je slovenski, kakor tudi naslov sledeče pripovedke. Ker sta ti pripovedki preznačilni, podajamo na kratko vsebino prve.

I. Hudi dol.

I.

Pripovedka se vrši za turških časov v okolici Sevnice leta 1480. Popis se začne z bojem pri razvalinah na „Knezovem Vrh“ (. . . noch aus den Tagen der heimischen Knesen stammende Burgrümmer . . .). Med bojem moli Slovenka Anka (imenuje jo tudi Aniska) za zmago. Ko poženejo domačini in nemški vojaki grofa Schönburga turške čete v beg, gre Anka na bojišče, kjer zaloti rojaka Jurka, ki pleni padle Nemce in Turke, ravno pri tem, ko hoče nekemu umirajočemu Nemcu, ki ga Puff imenuje „Ivan“, strgati z roke prstan. Anka ga zaradi njegovega počenjanja (dvakrat se je že odtegnil boju in sedaj pleni) okara, pri tem pa spozna svojega ljubimca, Nemca Ivana. Obveže ga in potem gresta proti Ardovski hiši, poleg katere so bogati Ankini stariši doma. Jurko pa priseže maščevanje.

II.

V strašnem viharju in nevihti — ki da Puffu priliko, da razvije vso obsežno klavijaturo šklepetajoče romantike, da porabi literarne reminiscence iz Homerja, Osijana in Schillerja — gre Jurko ob Savi in se ustavi ob „Hudičevem kamenu“, ki ga ga je zavalil Zlobec v Savo, da bi potopil . . . die Krainer und Wenden. Obžaluje, da se to ni zgodilo. V takih mislih ga zaloti Gerca, daleč na okoli sloveča in zloglasna beračica, vedeže-

vavka s temno preteklostjo. Razgovor med obema nam pojasni vso situacijo. Jurko se je narodil na gradu svojega dedeca, Glinajama za Sevnico, in Gerca je stala ob njegovi zibeljki. Ivanov oče je zavrnil Gerčino ljubezen, zato je poklicala Turke v deželo, ki so grad razdejali. Ujeli so tudi Jurka, a Gerca ga je pozneje rešila. Da se maščuje za svojo zavrženo ljubezen, hoče Jurku pomagati dobiti Ankino ljubezen. „Predno bo poteklo 18 mesecev, bo Anka tvoja“ mu reče in — izgine.

III.

Pozno na jesen je. Anka sedi pred hramom v brajdah in misli na svojega Ivana, ki so ga poslali njegovi gospodarji v Solnograd. Jurko pride k nji in ji pripoveduje čudne sanje. Sanjalo se mu je, da je njen ljubimec (tukaj ga imenuje — menda ironično „Johann“) padel na potu v Solnograd rusaljkam v roke. S tem jo hoče vznemiriti, kar pa se mu le deloma posreči. Jurko pa ne zna svoje vloge dobro igrati in zato se z Anko hudo spreta. Jurko se zakolne, da se bo v vsem ravnal po Gerčinih nasvetih in odide. Anka pa zapoje:

Sag', was hat mein armes Herz verbrochen,
 Weil es heiss den wack'ren Deutschen liebt?
 Zürnst Du, — wenn der Mund — was nie das Herz
 versprochen,
 Nimmer auch dem schnöden Werber gibt —
 Groll' dem Sturm', dass er um Blumen tose,
 Aber groll' dem leisen Weste nicht,
 Dass sein Hauch um stolze Eichen kose,
 Wenn am Haag die Blume Lust verspricht?
 Soll die Wendin nicht dem Eppich gleichen,
 Der die deutschen Burgen fest umschlingt,
 Kränzend noch die stummen Heldenleichen,
 Die kein Lied voll Wehmut mehr besingt.

IV.

Čas trgatve je. Ivan bi se moral vrniti, a ni ga. Anka ga čaka s strahom in grozo, tembolj, ker se spominja Jurkovih groženj in ker je čula, da imata Jurko in Gerca ob hudičevem kamenu vedne opravke. Ob studencu, kjer je zadnjič sedela z Jankom (prej ga je Puff imenoval „Ivan“) ... oder wie sie den

Deutschen fast lieber nannte, mit Johann . . ., se ji je zadnjič prikazala v večerni megli Gerca, ji pogrozila s svojo koščeno roko in potem izginila v studencu. Zato straži oče Davorin pazno svojo hčerko, sevniški graščak pa sklene vreči hudobnega Jurka v ječo. Za gostijo je že vse pripravljeno, Janka pa še le ni. Spet sedi Anka zvečer pri studenci; od daleč se ji oglasi Janko s pesnijo in ona mu v odgovor zapoje. Objameta se — tedaj pa prebode Jurko Anko, Janka pa vrže v studenec. Anko pokopljejo ob strani studenca, kakor si je želela. Jurko je izginil in le ribiči so pravili, da so videli njegovo truplo v Savini strugi ob hudičevem kamenu. Njegovo kočo so razdrli in še danes se imenuje dolina, kjer je stala, „Hudi dol“. V vinogradu, kjer je Jurko storil svoj zločin, ne poje noben čriček več. O tem se je ohranil, kakor pravi Puff, spomin v narodni pesni, ki jo pojo viničarice in ki jo priobčuje Puff v nemškem prevodu:

Muss die Winzerin verstummen,
 Wo das Glück der Lieb' verdarb,
 Darf kein Heimchen auch mehr summen,
 Seit der Treue Hoffnung starb.

Po navedenih primerih lahko spoznamo vsebino Puffovih pripovedk in vrednost njegove poezije. Pripominjamo samo še, da je jako težavno podati nakratko vsebino kake Puffove novele. Vse so namreč tako „romantično“ zamotane, da bi jih bilo treba začeti brati pri koncu in da ostane na zadnje še vedno kaj nejasnega, v prav „romantično“ meglo zavitega. Vse to pa je samo literarna manira one romantike, ki si je izbirala misterijozne snovi in jih potem z nalašč proračunjeno in prirejeno tehniko naredila še bolj misterijozne in meglene.

Druga pripovedka v tem ciklu je „Stričnost¹ von Tinja“. Tokrat je naslov pisan z latinico. Pripovedka obsega kakor prva, štiri poglavja in ima pred vsakim običajno geslo, ki je zvezi z vsebino. Godi se za časa Jurija pl. Herbersteina in njegovih bojov z Turki. Imena so, kakor v prvi, ohranjena v domačih

¹ Besede ni v Pleteršnikovem slovarju. Puff jo, kjer je kratkomalo ne pusti, prevaja s „Vetternschaft“. Po domače bi se lahko reklo „žlahta“.

slovenskih oblikah: Zibika, Sladkagora, Vladimir, Balaš, Ilgo, Mihek, Luka, Helenka. Iz ljubezni do Slovencev in ker mu slovenske besede niso bile nenavadne, jih je večkrat v obeh sestavkih puščal, posebno pregnantne tehnične izraze. Brez pomiselnosti pušča v nemškem tekstu besede: torba, gibanca, dobra vezher¹, Bogdai, Carigrad, Videm, kavka, kernica, klopotec², domlatka, Arnek, Juri, koš, Norč, (norec, oni ki vodi pustni sprevod), ban. Iz obeh pripovedk pa se jasno vidi, da je naslov „Sagen aus dem steirischen Unterlande“ neutemeljen. Puff je posnel tu in tam iz slovenske preteklosti kak moment in tega je potem po zahtevah tedanje literarne šole drapiral. Tako je nastala romantična Puffova „novela“, v kateri odseva precejšen kos narodnostnih razmer v predmarčni dobi. O kaki pripovedki pa na ta način seveda ni več ne duha ne sluha. Kdaj pa je bila katera pripovedka tako natančno datirana, kakor je n. pr. Puffov „Hudi dol“?

Razun doslej navedenih novel ima „Stiria“ od Puffa še sledeče: „Der Traumhahler“ (Phantasiestück; se godi v Istri) I, 525 sqq.; „Der Beistand“ (ženinov drug; se vrši v turških časih v granici in na Turjaku) III, 361 sqq.; „Der Constabler“ (Episode aus dem Kriegsleben des XVI. Jahrhunderts; se godi v Sisku) IV, 77 sqq.; „Der Scharfrichter“ (se vrši v trnovskem predmestju v Ljubljani) V, 284 sqq.

Številni so tudi Puffovi znanstveni in napolu znanstveni članki. Pretežna večina govori o južnoštajerskih stvareh; na te se hočemo tukaj tudi v prvi vrsti ozirati. Vendar pa skuša tudi na drugih poljih spraviti obdelovano tvarino v nekako zvezo s Štajersko. V tem oziru je že sam na sebi značilen sledeči naslov: „Die Hermannshöhle in Niederösterreich. Fragmente und Wanderungen durch einstige Bestandteile der Steiermark“, 1844, str. 197 in 201. Fragmentarnost in po-

¹ Sicer so vsi slovenski prispevki v „Stirii“ pisani z gajico.

² To besedo je v novejšem času porabil Rudolf Hans Bartsch v svojem romanu „Zwölf aus der Steiermark“, z izrecnim namenom, da ohrani lokalni kolorit. O takem namenu pri Puffu ni lahko mogoče govoriti. Bartsch piše: Klapotetz.

vršnost se pri tako plodovitem avtorju odkrito kaže že v naslovih: „Flüchtige Bilder aus Obersteier“ 1846, str. 451, ali „Flüchtige Bilder aus meiner jüngsten Reise nach Ungarn“, 1846, str. 157. Poučnih sestavkov, tičočih se slovenskega ozemlja, imamo sicer precej. Leta 1845 piše na str. 310 pod naslovom „Zur steirischen Alterthumskunde“ o rimskem reliefu, ki se je našel pri Rušah in opozarja na docela neznan in popolnoma pozabljen relief, vzdian na Tinskem ob stolpu in na relief v Črešnjevcu pri Slovenji Bistrici. Leta 1848 opisuje natančno „križev pot“, ki ga je dal postaviti l. 1847 v zahvalo za srečno prestano povodenj župnik Marko Glaser od cerkve Sv. Petra pri Mariboru k podružnici Marije „na peterški gori“ — (str. 113). Z enako tvarino se peča na širji podlagi zasnovan članek „Kunststreben in Steiermark“ (Mittheilungen aus meinen jüngsten Wanderungen). Tukaj piše najprej o sliki v glavnem oltarju na Doberni, ki jo je naslikal v tedanjem času mnogo slavljeni Wonsidler. V drugem članku pa piše o cerkvi Sv. Ane na Krembergu, ki je ne more prehvaliti. Lokalnozgodovinsko so podatki, ki jih navaja o stavljenu cerkve, jako zanimivi. Slika v glavnem oltarju je naslikal neki Reitter; Puff našteva tukaj tudi druga njegova dela (1848, str. 565 in 569).

Razun tega, doslej navedenega, gradiva pa je izdal Dr. Puff vsako leto še kar po par knjig najrazličnejše vsebine. Glavno njegovo delo, ki ga je pripravljal leta in leta, pa je izšlo le deloma v tisku in še tukaj večkrat v precej spremenjeni obliki. Celih 15 let zaporedoma je potoval — vsako leto par mesecev — po Štajerski in obmejnih deželah ter nabiral statistične, zgodovinske, starinarske, narodopisne podatke za posamezne štajerske kraje in sela. Nameraval je sestaviti nekako turistovsko enciklopedijo, neko vrsto štajerskega „Baedekerja“. Ko je bilo vse gradivo zbrano, je obsegalo 1200 pol. Za turiste bi bilo torej nerabno, za znanstveno enciklopedijo o Štajerski pa je bilo na vsak način premalo znanstveno. Če je hotel Puff s tem gradivom kaj koristiti, ga je moral oddajati na drobno. Prvi tak drobec je „Kurzer Auszug aus den Wanderungen durch

die gesammte Steiermark“, Grätz 1843. (Naznanjen v „Stirii“, 1843, str. 455). Knjižica obsega 15 „tur“; izmed teh govori zadnjih sedem (IX.—XV.) o slovenskem ozemlju. Drug tak drobec je knjiga „Der Fussreisende durch Steiermark“. Gratz 1843. V njej opisuje ture po vsej Štajerski, podaja povsodi statistične podatke in opisuje zgodovinske spominke in razne druge krajevne znamenitosti. Opisu o Spodnji Štajerski je dodan pregled vseh onih slovenskih krajevnih imen, ki se v slovenščini glasio popolnoma drugače ko v nemščini, kar „Stiria“ (I, 511) zelo hvali. — Leta 1845 je izšel tak drobec: „Marburg, seine Bewohner, Schicksale, Umgebung und berühmten Männer“ (III, 599). — Leta 1847 govori „Stiria“ o novi Puffovi knjigi „Marburg in Steiermark“ na straneh 260 in 322 in naznanja (na str. 299) novo knjigo „Das Römerbad Töplitz nächst Tüffer mit seiner Umgebung“.

Puff je zasledoval pridno tudi enako literaturo po sosednjih deželah. Tako poroča o knjigi Jožefa Wagnerja „Album von Kärnten oder Darstellung dieses Herzogthums durch Wort und Bild“ (1845, str. 195), o knjigi „Der steiermärkische Nationalkalender“ za leto 1846, kjer posebe omenja še „Poststrassen und Gebirgskarte von Illyrien (1845, stran 563) in o knjigi Dr. E. H. Coste: „Reiseerinnerungen aus Krain“ (1847, stran 51).

Zelo marljivo je Puff pisal tudi poročila iz Maribora in okolice, v katerih najdemo bogato gradivo za krajevno zgodovino. Taka poročila se najdejo v vseh letnikih „Stirie“. Letnik 1843 ima Puffove dopise na str. 15 (od Sv. Martina pri Vurbergu), 27, 135, 155, 276, 372, 576. — V drugem letniku je Puff zelo malo sodeloval; dopisi na straneh 160, 265, 340, 592, so malodane edini njegovi prispevki. — Leta 1845 imamo dopise na strani 84 (o gledališki družbi Wahrhaftsky), 124, 180, 216 (v tem dopisu imenuje „Stirio“ „... . Organ des öffentlichen Lebens in Steiermark“ in poroča o smrti mariborskega botanika in lirika Speckmoserja), 260, 395, 600. — Leta 1846 poroča na strani 96, 120, 300 (Lisztov koncert v Mariboru),

528, 572. — Letnik 1847 prinaša njegove dopise na str. 296, 340, 379, 536.

Predno bomo izrekli končno sodbo o Puffovem delu, si moramo predočiti, da je ves obsežen material, ki smo ga tukaj navedli, izšel v teku šestih let (1843—1848), če vzamemo še natančneje, v letih 1843, 1845—1847. Vrednost njegovega dela tiči pred vsem v njegovi občudovanja vredni marljivosti, s katero je skupljal najrazličnejše gradivo in zbiral najrazličnejše podatke. Bogato zakladnico krajevno-zgodovinskih podatkov, ki so raztreseni po njegovih spisih, bo treba najprej sortirati, potem pa kritično preiskati. Njegovo delovanje na polju lepe literature pa nam bo odkrilo vpogled v duševni milijé tedanjega razumništva, pred vsem pa osvetlilo tedanje razmerje med Slovenci in Nemci na Štajerskem.

* * *

Zanimivo je, da prinašata prva dva letnika „Stirie“ sestavke v štirih jezikih; poleg nemščine je zastopana namreč tudi latinščina, laščina in slovenščina — vsi trije jeziki pa samo v pesniških sestavkih. Tako prinaša „Stiria“ dva prigodna italijanska soneta (II, 101) in uganko v latinskih verzih (II, 410). Pod slovenskimi pesnimi je podpisan psevdonim

»Davorin.«

Vse tri pesni so prigodnice. Prva se najde v I. letniku, str. 181 in se glasi:

Na preveseli dén rojstva
Njihoviga Veličastva presvétliga Cesára ino Krála
Ferdinanda Pérviga.

Zvésti Slovenci.

Čuj kakšni hrum se dénes razširava
Od Labe bistre prek visókih gór
Do morja jádranskiga se razpláva,
No oživljuje spomladánski stvór,
Kaj nam veseliga na znánje dava
Kričanje glasno že za ranih zór,
Jel Vesna! prihod svoj sveti sprotletni
Na zemljo seja blágoslov svoj cvétni? —

De, praznik dnes je visokočešeni, —
 Vsim sêrcam zvéstim blagomili čas,
 No to šumenje — narodov ognjeni
 Pozdrav Vladáru — živi sêrca glás,
 Ktér', kakor oče dober no ljubljéni
 V' ljubezni mili vláda môdro nas,
 Iz kteriga sêrcá v' punósti teče
 Milóst in pravda no vir vsake sreče.

Kter' Svoje vérstnike vuči: braniti
 Z' močjó pravice sveto zapovéd,
 No siromaštvi hitro priskočiti,
 Nevolje, vsake 'zbrisat hitro sléd,
 No braniti, če blódnja če zlomiti
 Naróдне slóge zlate zavéz svet',
 Če gde se ptuji préstoli majájo,
 Zvéstóbe. pravde stebri popušájo.

No kaj naródog vróče pozdrávljenje
 V' gorečih prošnjah moli glasno dnes
 Jest': da mu drágo Njegovo življenje
 Obilno blágoslovi Bog nebes,
 Da G a okrepi božje nadehnénje,
 Vse podlóžnike véže térdna véz
 Edinstva mirnosti, da vse zložnosti
 Obvíje venec bratske ljubeznósti.

Da On z' ljubeznijo Svojiga očeta
 Nas vláda milostno še dosti lét,
 Namesto Davora², da Vila³ spléta
 Mu slave vénece nevmérlivi cvét,
 Da G a obsjá čednosti zarja sveta,
 No osrečava vsaki Njegov sléd, —
 Ta prošnja dnés, ko 'z'enih vust izhaja
 Od Labe tjé do jádranskiga kraja. —

Davorin.

Pazka. ¹ Vesna je bila v mitologiji starih Slovincov boginja zmladlétká, ² Davor bog boja no vojske, ³ Vila boginja pesmeništvá ino znanosti.

Slovenski tekst stoji — ker je izvornik — v prvi koloni. V drugi koloni stoji nemški prevod, ki ga je oskrbel J. Rup. Rogger, precej plodovit sotrudnik „Stirie“. — Drugo slovensko Davorinovo pesem najdemo v istem (I.) letniku, str. 553.

K' visokimu
Svetkovanju Službe Jubileja
Njihove Ekselencie Visokorojeniga Gospoda Gospoda
Ignacia Marie grofa od Attemsa,
dežel'niga Glavára na Štajerskem
itd. itd. itd.

Kadár med mnog'mi glasnimi česjenji
Usliša vuho Tvoje pésmo to,
Katero pérsa v' vročem hrepenenji —
Ljubezni čuti naglasili so:

Nje ne zavérž! Od Tvojih Zvéstih pride
Na bistri Dravi ino Savi tam,
Katerih sérca tudi dans obide,
Kô druge vse, goréč' ljubezni plám!

O, kak' dans Tvoj'ga velki razprostira
Pred okom Tvojim se življenja dél!
No, Blágor Ti! — v' njem' ne imél si mira, —
Ti nje délavno vso si preživel!

Za dobro Štajerske si ofral célo,
Za ktere Variha si Ti zébrán,
Naj lépše moči dál si njoj vesélo
Naj bil je dober ali hudi dán;

Si zvésto pravil našemi Očeti
Ljubezen vročo no zahvalnost Vsih;
Pomagal zvésto njémi si svetéti
U délah naši sréč' posvečenih.

Prim' tedaj prosto to besedo Dragi,
Katero jezero¹, še občuti:
Ti najšél spómenik si stalen blagi,
Kter v' sércih naših globoko tiči! —

Davorin.

Tukaj stoji nemška pesem v prvi koloni, ker je — najbrže — izvirna. Podpisan je pod njo M. Vehovar². — Tretjo

¹ Jezero — 1000; v nemški predlogi se glasi ta vrsta:

Darum nimm hin, von Tausenden empfunden
Dies schlichte Wort, als bestes Gut:

² M. Vehovar je bil precej plodovit sotrudnik lista. V prvem letniku je prinesla „Stiria“ njegovo pesem „Der Ackersmann“ (str. 597) v nibelunški meri. Drugi letnik ima od njega dve pesmi: „Dauer“ (str. 44)

slovensko pesem — ki je zadnja slovenska pesnitev v tem listu,
— najdemo v II. letniku, str. 33.

Na Slavo
preveseliga rojstva svetkovanja Njihove c. kr. Visosti
J O A N A,
Nadvajvode Austrie itd. itd. itd.
(dne 20. Januara).

Dve gore sta najbolje Tebi mile
Kdej duh visoki Tvoj si rad počiva,
Da život Tvoj si novih moči vživa,
Za déla krépčajo s' vitežke žile. —

Brandhof no Peker! — O vi svete Vile
Te var'te nam vsikdár, da skoz prebiva
U njima sreča, védno da izliva
Róg vsiga blágoslóva se v obile! —

No vidva srečna gór tih stanovnika
Slovénc no Némecc, mol'ta dans k' Očeti
Nebeskimu, da On nam dóbrotnika

Še dolgo obdéržava v zdravja cvéti;
Kajt' bolj' še sta Mu, kakor gore, mila, —
Bolj Njeg'va duša Vaj še obljubila. —

Davorin.

V drugi koloni je sonet preveden na nemško; prevod je oskrbel M. Vehovar. Pripomnjeno je pod naslovom izrecno „Uebersetzung“. — „Stiria“ pa ima od „Davorina“ še dva druga prispevka. V prvem letniku (1843) je članek: „Das Versöhnungsfest auf Montenegro“ (Aus dem Slovenischen des Davorin) na str. 544, 549. Povedano pa ni, kdo ga je prevedel. V istem letniku najdemo na strani 613 novelo „Der Mahler“ (Künstler-

in „Nachruf an Frau A. C. S.“ (str. 105). V četrtem je „Stiria“ priobčevala od str. 144 naprej njegovo „Pismo iz Pariza“. Izdal je tudi knjigo pesmi. Iz te je najbrže tudi posneta „Gostija v Ljutomerskim gradu“ (Po Vehovaru), ki se najde v Novicah 1847, str. 49. Poslovenil jo je, kakor vidimo iz natančno datiranega podpisa „V Gradcu 22. Sušca. Mihovil Golob, modroslovec“. Vehovar je prevajal iz tujih jezikov. „Der Aufmerksame“ 1842 ima v štev. 79—83 preveden en pripoveden sestavek iz italijanščine, v štev. 123—127 pa iz francoščine.

novelle. Aus dem Slovenischen des Davorin). Tudi tukaj se prevajalec ni podpisal.

Kdo je ta „Davorin“? Jezik razodeva očitvidno Štajerca; par drugih momentov pa govori za to, da je bil to psevdonim Antona Krempla, župnika pri Mali Nedelji in znanega slovenskega pisatelja. — Krempl je umrl 22. decembra 1844 (ne 1845, kakor piše pomotoma Glaser). „Stiria“ III. stran 3 je prinesla njegov nekrolog, v katerem pravi med drugim: „Ausser den wenigen Aufsätzen in unserem Blatte erschien zwar nichts weiters von ihm in deutscher Sprache . . .“ Če pomislimo, da se konča „Davorinovo“ sodelovanje že v II. letniku (1844) stran 33 (torej v januarju leta 1844) z zgorej navedenim prigradnim sonetom, da ni v obeh prvih letnikih nobenega članka, ki bi bil podpisan s Kremplovim imenom ali ki bi vsaj s svojo vsebino govoril za Krempla kot avtorja¹, bomo pač sklepali, da je „Davorin“ v „Stirii“ Kremplov psevdonim in da meni uredništvo v nekrologu pod „nekaterimi sestavki“ članek „Das Versöhnungsfest“ in novelo „Der Mahler“, ki govori o Ticijanu. Krempl je prevod oskrbel najbrže sam, V sestavku o Črni gori je kos srbske narodne pesmi metrično popolnoma pravilno preveden v nemščino.

* * *

Drugi Slovenec, ki je dopisoval v „Stirio“ precej mnogo, se skriva pod pompoznim psevdonimom

»Tribunski«.

Prvi njegov prispevek so „Erinnerungen am Donatiberge am 6. Juli 1843“, s številnimi osebnimi in zgodovinskimi reminiscencami pomešana skica v I. letniku, str. 373. V drugem letniku ima na str. 364 dopis iz Rogatca. V istem letniku poroča na str. 462 o usodi kmečke deklice Barbare Jerič (Jeritsch) v Zibiki, o kateri se je takrat mnogo govorilo in pisalo. O njej poroča Tribunski pod naslovom „Die Helseherin aus Sibika“.

¹ Mogoče „Werbungen der Spanier in Krain und Untersteiermark“ (nepodpisana notica v I. letniku, str. 112)?

Rodila se je 4. decembra 1822; v 22. letu starosti pa se je njeno duševno stanje tako spremenilo, da je bila prava uganka za učene in neuke ljudi. Tribunski piše, da ni bila ob pamet, da torej njeno duševno stanje ni zmedenost, ampak „clairvoyance“, kar trdi tudi zdravnik. Ne more pa določiti, jeli „somnambula“, ali v „magnetičnem“ stanju. Tribunski jo je „interviewal“ in ona mu je pripovedovala sledeče: „24. dne avgusta 1844 sem pasla na bregu živino. Proti večeru me je začela glava hudo boleti in omotna sem prihajala, tako da sem komaj prišla domu. 3. dne septembra sem omedlela in zdelo se mi je, da sem v nebesih in gledam, kako vihti Bog strasanski bič nad našo okolico; prosila sem, naj se spet povrnem na zemljo nazaj, da lahko svoje sosede poučim. Bog pa se je zarežal nad menoj: „Saj imajo duhovnike; te naj poslušajo!“ Na Marijino priprošnjo mi je naposled željo izpolnil. Kaké tri ure sem ležala, kakor mrtva; samo na vratni žili se je še videlo, da utriplje. Kmalu nato sem prosila stariše, naj se varujejo grehov, kar sem pravila tudi drugim; nikdar se nisem drznila posegati v božje pravice, govoriti o bodočnosti ali hotela določiti, kaj se godi kateremu umrlemu v večnosti. Opominjam k pobožnosti in svarim pred grehi. Kar se drugače govori o meni, je grda laž, ki me zelo boli, a zgodi se volja Gospodova.“ — Tribunski pravi, da je bila pri sosedih zelo priljubljena in zaradi svojega nravnega življenja zelo spoštovana. Epilog tej tragediji je napisal Dr. Puff v „Stirii“ 1845, str. 177. Ker pa mu je poslal za to informacije „Tribunski“, ki ga imenuje tukaj svojega prijatelja, navajamo zaradi enotne slike ta dopis tukaj. Puff piše: Obžalovati moramo, da je Barbaro Jerič preiskalo le malo mož z višjo fizijološko in psihološko izobrazbo, kakor n. pr. gospoda „Tribunski“ in Dr. Kočev ar. „V magnetičnem spanju“ — piše Puff — je pridigala zoper nečimernost, goljufijo in druge pregrehe. Ultramontanske stranke „napol-zročih“ (njo imenujeta T. in P. „Hellscherin“) so se razcepile ob njej v dve stranki. Jedna pravi, da je Barbara Jerič navadna goljufivka, druga pa želi samo, da dobi dekle

meč in šlem in da vstane na ta način med Slovenci druga Jeanne d' Arc. — Njeno nadnaravno stanje (v čem je obstajalo, o tem iščemo pri Tribunskem in pri Puffu zaman natančnejših podatkov) pa je ponehalo, ž njim pa so ponehala tudi „romanja“ k njeni koči, ki je bila prej radovednežev vedno nabito polna. Komaj 22 letno dekle je bilo, ko je ozdravelo, mirno in plaho kakor pred boleznijo. Ostalo ji je samo še nagnjenje k pridiganju, ki pa ni bilo več tako goreče in duhovito, kakor poprej. Zanimanje za njo je prenehalo in to si je dekle najbrže preveč vzelo k srcu. Že v prvih dneh marca 1845 si je prebodla z nožem roke in noge in je samo še želela, da bi jo na veliki petek bičali. To se seveda ni moglo zgoditi. Zato je na velikonočno nedeljo, ko ni bilo nikogar v hramu, zlezla v močno (za peko) zakurjeno peč, kjer so jo šele čez nekaj časa našli, sicer še živo, a strašno ožgano in popačeno. Čez nekaj ur je umrla.

Čudne so teorije, ki jih postavljata Tribunski in Puff, da bi si razložila njeno duševno stanje, ki ni bilo nič drugega, ko verska blaznost. Zelo umestna pa je trditev Dr. Puffa na koncu članka, da se je o tej revici „po šegi tedanjega časa preveč govorilo in premalo mislilo.“

V tretjem letniku ima Tribunski še dva dopisa („aus Unter Tabor“) na str. 512 in 624. Obširnejši članek je na str. 269. Tukaj piše pod naslovom „St. Georg im Untertabor“ najprej, da se mora kraj „Št. Jurij ob Taboru“ imenovati prav za prav „Št. Jurij v Spodnjem Taboru (im Untertabor), ne pa „pri, ob, pod Taborom“, kakor se to navadno godi. „Spodnji“ Tabor se pravi, da se loči od Gornjega, ki se imenuje danes nakratko „Tabor“ (podružnica Sv. Hieronima, pri vranski fari). Čemu pa vse to? Zato ker pravi Šafařík: „Eruire zuvorderst die genaue und richtige Benennung einer Ortschaft, so kennst du gewöhnlich auch schon dessen (?) Lage und Beschaffenheit, oft auch dessen (?) Geschichte.“ Taka raziskovanja dajejo večkrat naravnost presenetljive rezultate. Topograf in zgodovinar si prihranita mnogo dela in truda, če se ozirata na imena, ki so

še med ljudstvom v rabi. Pisatelj pravi dalje: „Die ehrenwerthen Deutschen mögen es mir als gutgesinnten und offenen Patrioten nicht verargen, wenn ich bedauere, dasz sie seit Jahrhunderten und bis zur Stunde gegen Slaven immer etwas misstrauend sind; auf das Warum? verbieten mir Hochachtung, Liebe und Dankbarkeit die Antwort, weil ich selbst von Deutschen meine ganze Bildung erhalten.“

Učenjaki, ki se pečajo s slovanskimi stvarmi, pravi pisatelj dalje, listajo po nemških in latinskih listinah, a ker so te pisali slovanščine nezmožni ljudje, ne morejo učenjaki zaslediti pravega. Tudi uraden kataster ne daje pravilnih imen. „So wurde z. B. anstatt Sienčaj (ein schattiger Berg), weil diesz Wort dem deutschen Ohre nicht behagen wollte, gerade das Contraire darausgemacht und geschrieben: Siebenschein.“

Pisatelj navaja še tri primere: na Koroškem stoji „Völkermarkt“, latinsko „oppidum gentium“. Kaj se je o tem vse pisalo in ugibalo! Resnica pa tiči vendar v slovanskem: Velika ves, ali kakor se pravi po starejših listinah: „Völlig ein Markt.“

Rogatec razlagajo nekateri iz *mansio rogandina*, *mansio rogationis*, *mansio rangindone*. Razlaga pa se lahko pravilno iz „rog“, ker stoji okoli Rogatca pet bregov, ki so rogom podobni.

Vransko (Franz) razlaga nek profesor od Francozov, a sigurno je, da se je kraj že prej tako imenoval. Drug zelo učen mož, sicer sam Slovan, „aber zur Zeit seiner Muttersprache noch etwas abhold“, razlaga ime prav poetično iz mitologije po muzi Uraniji, a pravilna razlaga je zelo nepoetična, namreč po besedi „vran“ = corvus.

Pisatelj pravi, da bi lahko v potrditev Šafařkovega izreka navedel več primerov, želi pa le še skromno opomniti, da se naj pri topografičnih in zgodovinskih preiskovanjih o kaki deželi, njenih prebivavcih in njihovem jeziku ne sodi enostransko in malovažljivo.

V IV. letniku, str. 2. ima Tribunski članek „Kunststreben in Steiermark (Anhang zu den Aufsätzen der Stiria 1845 Nr. 142

und 143 von Dr. G. R. Puff.“. Tukaj poroča na podlagi omenjenega Puffovega članka o umetnosti po cerkvah na deželi in posebno o zaslugah, ki si jih je na tem polju stekel vranski župnik Andrej Zdolšek (Sdouschek). Kot priznane umetnike na polju cerkvene umetnosti imenuje Rangusa iz Vojnika in Götzla iz Kranja. H koncu še zavrača „jožefinsko trditev“, da se z lišpanjem cerkev ljudstvu nalagajo prevelika bremena. — Tukaj tudi govori o Vodušku, ravnatelju celjskih normalnih šol, da je „als slavische Redner rühmlichst bekannt“. — Zanimiv je dopis Tribunskega iz Sv. Jurija pod Tabrom v IV. letniku, str. 276. Tukaj izvemo, da je vozil spomenik cesarja Franca I. na Dunaju iz Milana na Dunaj Janez Baš, po domače Bočak, krčmar, kaki dve uri od Celja ob tržaški cesti doma. Pot od Milana do Dunaja je prevozil — tudi z najtežjimi tovornimi vozovi — v dvanajstih dneh. Kip cesarja Franca I. pa je tehtal 350 centov; Bočak je ž njim odšel 7. maja opoldne iz Milana in došel šele 3. junija k Sv. Juriju ob Spodnjem Tabru. — V istem letniku ima Tribunski še na strani 384. dopis iz Savinjske doline. V V. letniku ima na str. 280. dopis iz Št. Jurija v Spodnjem Tabru, v VI. pa poroča na str. 136. o Slomškovi sliki, da je popolnoma brez vrednosti in da ni nobenega sledu kake podobnosti.

Kdo je ta „Tribunski“? — Puff piše v svojem članku „Die Selbstverbrennung der Hellscherin in Sibika (III. 177)... Herr Tribunski (Herr H. in R.)... „Stiria“ ima (II. 364) Tribunskega dopis iz Rogateca; torej bomo zgorajšnji R. brali „Rohitsch“. Tam je bil istega leta 1844, kar nam pove imenik lavantinske duhovščine za leto 1844, str. 38., kaplan Jožef Hašnik. Torej lahko beremo Puffov H. „Hašnik“. To domnevo nam potrdi še sledeče: Leta 1846 ima „Stiria“ dopis „Tribunskega“ iz Sv. Jurija v Spodnjem Taboru; istega leta je bil Hašnik kaplan pri Sv. Juriju v Spodnjem Taboru (Imenik lavantinske škofije za leto 1846, str. 31.). Torej lahko rečemo, da se za imenom „Tribunski“ skriva Jožef Hašnik, znan slovenski pevec, rojen 16. marca 1811, v mašnika posvečeⁿ

4. avgusta 1835, umrl leta 1883 kot župnik pri Sv. Juriju ob juž. žel.

* * *

Za krajevno zgodovino se najde večkrat zelo zanimivo gradivo po različnih dopisih, ki jih je dobival list iz raznih krajev; omenili smo že Puffove in Hašnikove dopise. List je dobival iz Štajerske in Kranjske zelo mnogo dopisov. Največ jih je iz Ljubljane.

Iz **Ljubljane** je pridno dopisoval Leopold Kordeš, ki je urejeval „Illyrisches Blatt“, dasi sta se enkrat z urednikom Ostfellerjem sporekla zaradi vrednosti „Stirie“ (II, 232). Razum tega se najdejo iz njegovega peresa v „Stirii“ še dopisi v sledečih letnikih: III, 307 (polaganje temeljnega kamna za kolizej in opis kolizeja)¹, 504, IV, 164; V, 256, 524; VI, 96. — Fr. v. Westland ima dopise v II. letniku, str. 132, 428, na strani 553 pa opis „Planine“ ob Cirknici na Kranjskem. — Trije pisatelji so pošiljali svoje dopise pod psevdonimi. Tako ima „Schm—kpf“, ki je dopisoval že v Stiriinega prednika „Der Aufmerksame“, dopis v II. letniku, str. 88. — Nek „Norbert August v. B—tt—r—strzl“ ima dopise v II. letniku, 216, 220, 276. Na str. 552. istega letnika pa poroča nek „August Ferdinand vom B—tt—r—strzl“ med drugim, da je umrl „... vor einigen Tagen“ (njegovo poročilo ima datum 6. novembra 1844) nek „Heinrich v. Schm—kpf“ — Tretji v tej kuriozni trojici je „Friedrich M—lch—kr—n“, ki se (I. 508) pritožuje, da se stavi prav po nepotrebnem drugi kazino na streljišču. — Julius Krausewetter protestira ogorčeno proti temu (II, 72), da se imenuje kot nova ustanovitev v Ljubljani nek „Bürger-Casino“². Po njegovem se imenuje „Schützenverein“ in je najstarejše društvo v Ljubljani. — Iz Ljubljane so še dopisi: I, 404 (F. Galombinski), IV, 96 (de A...l.), 624 (F. T.—S.) in V, 452, ki ni podpisan.

¹Poročilo, da se namerava v Ljubljani postaviti kolizej, je „Stiria“ že na 227. str. l. 1845 posnela po „Pilgerju“.

²Primerjaj o tem Prešernovo „gospodo bolj to malo“!

Iz **Maribora** so razun Puffa, o katerem smo že govorili, pridno dopisovali tudi drugi. Največ dopisov ima F. S. Pichler. V III. letniku ima poročila na strani 96, 280 (poročila o smrti najstarejšega, ne imenovanega mariborskega meščana, katerega prednike je profesor J. A. Supantschitsch proslavil v svoji dramtizirani pripovedki: „Der Türkensturm auf Marburg im Jahre 1529“ kot zveste pristaše avstrijske cesarske hiše), 336, 428, 436, 452, 488. Dopisi so še v II. letniku str. 140 (—h—); IV, 72. (V—X), 44 (v. Dervent); V, 108 (Alfred). Nesignirani so dopisi I, 364; II, 556; III, 256; V, 324, 620.

Iz **Celja** ima dopise letnik I, 396 (H. D. G. P. — o izkopinah in starinah); IV, 160 (Baumgarten), 212 (nesigniran), 248 (J. F. Schuller), 444 (Joh. Omersi), II, 494 (A. v. Volkart).

Iz **Radgone** je zelo pridno dopisoval nek „J. C. H.“ Njegovi dopisi so v III. letniku, 208; IV, 92, V, 400. Na njegov sestavek „Über Lesevereine am Lande“ (V, 341) mu je odgovoril nekdo iz Radgone (V, 377). — Drugi dopisi so: I, 111 (A. S.), III, 240 (—n—), VI, 200 (Postich), IV, 40 (—n—).

Iz **Novega mesta** poročila ljubljanski dopisnik Freiherr von Westland II, 568, III, 212. Z dvema dopisoma je zastopan Martin Struzza, III, 544, IV, 428, z jednim nek Heinrich Meth (III, 300). V III. letniku, str. 84, poročila iz Novega mesta nek „Felsentreu“, da so imeli Novomeščani tak pust „der uns über die Assemblées groszer Städte ruhig und ohne Neid hinwegsehen lässt . . .“¹

Iz **Žalca** poročila v „Stirio“ (IV, 424) nek „Emanuel Grundfest“, v II. letniku pa na str. 428 W. G. Dunder, ki ima že v prvem letniku (na str. 301, 305, 309, 314) članek: Steiermarks industrielle Bedeutung. Posebno zanimiv je dopis iz Žalca (V, 236), v katerem razlaga nek „Dr. Novostraschezky“ razna krajevna imena, med njimi tudi ime „Žalec—Sachsenfeld“ . . . nach der Ansicht des Slavisten Dunder. Kdo in kak je ta

¹Torej ta hiperbola vendar ni iznajdba našega demagoškega časopisja!

slavist Dunder? ¹ Ottův Slovník Naučný piše pod „Dundr Václav Jirí“: rojen 1811 v Novem Strašeci (zahodno od Prage), umrl l. 1872 ravno tam. Izučil se je knjigotrštva v Pragi in pozneje vodil Venediktovo knjigarno na Dunaji. Pozneje se je oprijel gospodarstva, postal oskrbnik celjskega gradu in pozneje drugih gradov na Štajerskem. Nazadnje je šel v pokoj v svoj rojstni kraj nazaj. Dopisoval je v različne češke časopise in izdal v nemškem jeziku zgodovino dunajske revolucije (1849), popis savinjske doline (Stiriens Eden, 1847) in obširen spis o svilopreji (1854). Poleg tega se je pečal s slavističnimi študijami in je izdal leta 1836 Andrije Kačiča Rozgovor² ugodni naroda slovinskoga in je pripravljala splošno slovansko bibliografijo, ki pa ni izšla. Bil je član mnogih učenih družb v inozemstvu in počeščen od ruske akademije s častno kolajno. — V V. letniku beremo na str. 255, da je izdal nek Nevostraszetzky knjigo „Das Eden Stiriens“. Poročevavec (Dunder sam?) pravi o „Novoſtraſeckem“: der geschätzte Verfasser, der bereits ein *Lexicon universale librorum Slavicorum* geschrieben und von dem Andrije Kacića *Razgovor ugodni naroda Slovinshoga und mehrere andere Aufsätze* bereits erschienen sind.... Knjigo „Das Eden Stiriens“ pa je, kakor smo videli, napisal Venceslav Georg Dunder. Ta „štajerski raj“³ je Savinjska dolina, ki jo pisatelj opisuje topografično, historično in statistično. Tudi ima etimološke razlage skoro vseh krajevnih imen, ki jih navaja. Da razlaga Novoſtraſeckí (Dunder sam) v zgore omenjenem dopisu krajevno ime Žalec „nach der Ansicht des Slavisten Dunder ...“ to ga stavi kot poročevavca in „slavista“⁴ v kaj čudno luč. Na

¹Na literaturo o Dundru me je ljubeznjivo opozoril moj spoštovani učitelj, gospod vseučiliški profesor Dr. Matija Murko, za kar se mu tukaj iskreno zahvaljujem. — G.

²Tako piše „Slovník“ — po češkem vplivu — za pravilno „Razgovor“.

³Mogoče protišek Bledu, kranjski „podobi raja“.

⁴Sicer pa tega naslova ne smemo meriti z današnjim merilom. Tako so se imenovali takrat vsi rodoljubi, ki so se na kak koli način trudili

koncu knjige prinaša štiri „narodne“ pripovedke: Die Duhvilis im Urwalde Gosnik, Der Verlobungsring des Freiherrn Miglio von Brunberg und Schönbichel, o vplemenitvi Teharčanov in o ustanovitvi žičke kartuzije. Med temi je posebno zanimiva ona o vplemenitvi Teharčanov, ker je popolnoma drugačna, pač najbrže tendencijozno zavita in zelo različna od verzije, kakor se navadno pripoveduje in ki sta jo obdelala Kočever (v svojem romanu „Mlinarjev Janez, slovenski junak“) in Aškerc. Na naslovnem listu knjige se imenuje Dunder „Direktor der Herrschaften Burg Cilli, Brunberg, Schönbichel, Spital-Cilli und Landskronn, Inhaber der Verdienst-Ehren-Medaile der russ. kais. Akademie in St. Petersburg, der bayer. Gartenbau-Gesellschaft etc. Mitglied.“ Najbrže je tudi on napisal v „Stirii“ I, 301 članek o svilopreji na gradu Plevni pri Celju, ki je brez podpisa. Njegova izdaja Kačičevega „Razgovora“ — prva v gajici tiskana knjiga¹ — iz leta 1836 je bila med Slovenci zelo razširjena.²

Iz **Rogatca** imamo razun z gore omenjenega Hašnikovega dopisa še sledeče: III, 380, 492 (Ed. Jellenegg), IV, 200 (nesigniran), VI, 104 (M.. y).

Iz **Postojne** ima „Stiria“ dva dopisa: I, 362 (Julius —), VI, 12.

Iz **Ptuja** najdemo dopis na str. 352, III. letnik in v V. letniku, str. 16, ki ga je poslal nek —zr—.

Po en ali več dopisov ima list iz sledečih krajev: Laško III, 169; Sv. Peter v bizeljskem okraju III, 200; Brežice (Mathias Sirk, Syndiker) I, 404; Podčetrtek VI, 120; Celovec IV, 240; Dobrna (Fr. F.) III, 572; Slovenja Bistrica IV, 160. Gorica (Fridolin) IV, 496, 524; Konjice IV, 295. Zelo obširen je spis o Pekrah pri Mariboru: I, 317, 322, 325, 229. Pisal ga je nek J. C. H., ki je pozneje dopisoval iz

izobraziti slovanske jezike (med Slovenci pred vsem pridigarji Cvetko, Krempl, Orožen, Vodušek i. t. d.)

¹Česar pa Dj. Šurmin v svoji knjigi „Hrvatski preporod“, nikjer ne omenja, dasi govori o Dundru I, 171, 212; II, 16.

²Prim. n. pr. Zb. M. Sl. 1900. pag. 213.

Radgone. V njem piše med drugim, da obstojata na Pekrah dve ustanovi za pridne viničarje „... welche der würdige Pfarrer von Lembach, Franz Zwetko (pod črto: Gegenwärtig Hauptpfarrer und Kreisdechant in Pettau) durch ein drittes aus Eigenem vermehrte...“ Vsakoletno razdeljevanje teh ustanov se vrši s cerkveno slavnostjo, pri kateri govori tamošnji župnik, potem razdeli nagrade in ... für jeden Beteiligten hat der würdige Pfarrer einen passenden Spruch aus der Bibel bereit, den er ihm deutsch und windisch vorsagt. K temu pripominja pisatelj pod črto: Auch obgedachte Rede wird deutsch und windisch gehalten, und wer den Slavisten Zwetko selbst da gehört, wird gewiss nicht mehr, — wie viele es pflegen, — das Windische als eine wortarme, ungebildete und kraftlose Sprache verdammen, sondern den Bemühungen solcher Linguisten alle Anerkennung schenken.“

*

Iz vseh teh podatkov si lahko sestavimo približno sliko o vsebini in smeri lista v predmarčnih dneh, torej od leta 1843 do druge polovice marca 1848. V znanstvu se kaže veliko zanimanje za zgodovino, zemljepis, narodopis, statistiko; viden je precejšen enciklopedizem, ki povsodi prevladuje. V slovstvu zadostujejo zahtevam lista in njegovih bravcev Bauernfeld, Saphir in lokalne veličine, ki z lahno, pohlevno ironijo dajejo duška tlačeni inteligenci, ki pa nikjer ne kažejo stremljenja za čim vzvišenejšim. O Lenauu poroča „Stiria“ razne stadije njegove bolezni, o Grillparzerju molči. Pred Nestroyevimi „umazanostmi“ svari moralno ženstvo, Viktorju Hugo-ju pa se roga. Puffova (in enaka) novelistika je z večjo ali manjšo spretnostjo podan odsev tedanjih „znanstvenih“ stremljenj. Velikanska množina poročil o koncertih, plesih, zabavah, Saphirovih in Wiestovih predavanjih, o proslulih Boscovih čarovnjah pa dela vtis, kakor bi bila predmarčna doba en sam velik karneval. Ljudje so pač tedaj mnogo „živeli“, saj jim je bilo „filozofiranje“ prepovedano.

Prvi odsev bodoče zarje najdemo v listu 1848, str. 125, 16. dne marca, torej ko se je preludij že odigral. To je debelo tiskana uvodna pesem:

Deutschland.

Deutschland! Deutschland! Deine Eichen
Hielten stand zu jeder Frist;
Endlich einmal soll sich 's zeigen,
Ob Du ähnlich ihnen bist.

Ob Du selbst als eine Eiche
Jeden Sturm gleichwie ein Damm,
Bietest 39 Zweige
An dem einen groszen Stamm.

Navedeni dve kitici naj zadostujeta, da se spozna vroč ton, v katerem je pesem pisana. Tako si v prejšnji dobi ni upal pisati noben „Stiriin“ pesnik. Šele sedaj se govori o zjedinenih Nemcih, o moči in veličju, ki leži v tem edinstvu. Uredništvo, ki je prej odobravalo in hvalilo težnje slovenskih slavistov in o tem podrobno poročalo,¹ ki je sprejemalo slovenske pesmi in nemške spise iz slovenskih peres, ne inaugurrira nove dobe s člankom o človeških in državljanskih pravicah, ki jih je leto 1848. prineslo, ampak z nacionalno, tehnično precej slabo pesmijo o nemštvu in neki „Nemčiji“. Uredništvo še demonstrira dovolj jasno s tem, da pesem debelo natisne in jo postavi na čelo listu. Podpisan je pod njo nek Aug. Dorff.

¹ Tako beremo poleg drugih primerov, ki smo jih v tej razpravi že omenili, v I. letniku str. 448: „Am 20. vor. M. (t. j. avgusta) feierte zu St. Ursula, einer Filiale der Pfarre Trennenberg im Bezirke Seiz, ein Paar ihre goldene Hochzeit, und dabei der jüngere Sohn sein erstes Meszopfer, während der aeltere, ein rühmlichst bekannter slavischer Kanzelredner (že v izvirniku podčrtano), diesem Feste durch seine Worte Weihe erteilte. — Tukaj meni anonimni dopisnik brata Voduška. Starejši je bil rojen 13. januarja 1802, v mašnika posvečen 24. avgusta 1825 in takrat v Celju nemški pridigar, katehet in ravnatelj c. kr. glavne šole (Hauptschule). Mlajši, Štefan, pa je bil rojen 24. decembra 1816 in v mašnika posvečen 30. julija 1843. (Imenik lavantinske duhovščine za leto 1845.) — Iz stilizacije bi se dalo posneti, da je ta dopis napisal Tribunski-Hašnik, ki je Voduška hvalil že v IV. letniku, str. 2. Primerjaj o tem dalje gori pri Tribunskem-Hašniku.

V tem znamenju se začne pri „Stirii“ nova doba. Sledeča številka, ki je izšla v soboto, 18. marca 1848, ima na prvi strani Ostfellerjevo uvodno pesem „Am 16. März 1848.“, ki se začinja: „Deutschland! Vivat! Hoch! Die Ketten sind gesprungen...“ Za to sledi Ostfellerjev (urednikov) oklic „An die verehrten Leser“. V njem se spominja suženjske dobe, ko je cenzura¹ tlačila vsak prost giblaj duha in pravi: „Odpuščeno bodi!“ Sedaj je treba, da se štajerske duševne moči harmonično združijo in poučijo svoje rojake, da bodo znali ceniti prostost in da jim bode enkrat prinesla zlate sadove, ki so jih leta in leta pričakovali. Prihodnja številka (21. marca) prinaša uvodni članek „Constitution“ (Gespräch eines Bauern mit einem geschiedten Herrn). Pisan je v graškem nemškem narečju.²

Kmalu pa se je pokazalo, da dotlejšnji urednik Ostfeller ni bil kos nalogi, ki mu jo je stavila nova doba, da se novi dobi ni znal in ni mogel prilagoditi. Zato je že 24. marca, torej komaj en teden po usodnem preobratu, odložil uredništvo (VI, 144). Pozneje ima „Stiria“ iz njegovega peresa le še strogo profesorski članek „Deutsch sein und deutsch sprechen“ (VI, 199), v katerem govori o nemškem književnem jeziku in o narečjih.

Nekaj enakega lahko opazujemo tudi na Puffu. V razburjenih marčnih dneh nima mož boljšega opravka, ko da pošlje listu izjemoma zelo dolg „Carnevalsbericht“ iz Maribora (IV, 135). Enak dopis ima l. 1848. tudi še na str. 245. Začenja ga s frazami o revoluciji, o prijateljih teme, o copfu i. t. d. ter pravi: Kauz und Uhu fürchten die liebe Sonne, während sie in Nacht und Nebel sogar noch für Sänger -- freilich nur bei der Katzenmusik der Natur -- gelten mögen. Doch richtig

¹ Polemiko med nekim kapelnikom in recenzentom je kratkoma ustavila, češ, list nima za polemike — koncesije. Glej o tem „Stiria“ VI, str. 155, članek „Zollfreie Gedanken“.

² Priznati pa se mora, da je Bleiweis v članku „Pogovor dveh kmetov . . .“ Novice 1848, str. 77. pojem konstitucije mnogo boljše in poljudnejše razložil.

(kakor bi mu še le sedaj padlo v glavo, ali ta stilistična figura je prozorna), Musik und Gesang bringen mich von der brandenden See des politischen kriegerischen Lebens auf das stille Eiland der Kunst... in potem sledi dolgo poročilo o slavnostih in prireditvah v Mariboru. Ostfellerja in Puffa je, kakor marsikaterega literarnega delavca tedanje dobe, marčna revolucija popolnoma presenetila. Skok iz enega v drugo je bil tako nagel, da se ga ti ljudje niti zavesti niso mogli, še manj pa, da bi mu sledili ali se pozneje vsaj prilagodili novim, popolnoma spremenjenim razmeram. Ta prepadenost se vidi „Stirri“ tudi na zunaj. Ko je Ostfeller odložil 24. marca 1848 uredništvo, nima „Stiria“ določenega urednika (najbrže ga niso mogli dobiti), ampak za uredništvo je podpisana tiskarna, ki pravi ob Ostfellerjevem odstopu, da bo uredniške posle „z združenimi močmi“ vršila. To medvladje v uredništvu je ostalo, dokler ni „Stiria“ prenehala, oziroma se prelevila.

Kmalu se pokažejo v dotlej mirnih predalih sledovi političnega vrvenja. Dunajska „Slovenija“ je izdala oklic, ki ga je sestavil Dr. Dežman, v katerem je pozivala Slovence, naj se ne udeležijo volitev v frankfurtski zbor. Na to je odgovoril Auersperg-Grün s pismom, ki so ga na kratko posnele „Novice“, 3. maja 1848, str. 73.¹ Grünu je odgovorila „Slovenija“ z odprtim pismom, ki ga je sestavil Dr. Matija Dolenc in ki nosi datum 30. aprila 1848. In kot odgovor na to pismo prinaša „Stiria“ 13. maja 1848 Auerspergov članek „Antwort auf das offene Sendschreiben des Vereines „Slovenja“ in Wien“, ki ga je Auersperg-Grün dal uredništvu, predno se je odpeljal v Frankfurt (VI, 228). Frankfurtske volitve odsevajo tudi drugače v listu. Vkljub nasprotovanju Palackega so na Moravskem in v Šleziji izvolili nekaj poslancev v frankfurtski zbor. „Stiria“ prinaša (VI, 251) članek: „Warum wählte Mähren Abgeordnete zur konstituierenden deutschen Versammlung in Frankfurt.“ (Als Entgegnung auf den Brief des Herrn Palácky an

¹K stvari se je oglasil med drugimi tudi Jovan Vesel-Koseski s svojim člankom „Moje misli“, Novice 1848, str. 83.

den Fünfzigerausschusz in Frankfurt). Podpisan je „Ein Mährer slavischen Stammes“.

O Slovencih, posebe o spodnještajerskih, govori v „Stirii“ 18. maja 1848 članek: „Was wollen die Windischen in Untersteier eigentlich?“ (VI, str. 240). Članek je podpisan s šifro P***. Pisatelj pravi, da si želijo osvoboditve od „gospoda“ (najsi se kaže že v tej ali oni obliki), blagostanja in priznavanja svoje narodnosti, da pa je njihovo ogorčenje, dasi so Nemci sami mnogo zakrivili, zoper Nemce na nepravem mestu, ker so bili Nemci v ravno tako slabih razmerah kakor Slovenci in jih torej niso zakrivili. Velikoslovanske propagande, kakor jo uganja dunajska „Slovenija“, se ni treba bati, ravno tako tudi ne sanj o velikoslovanski podonavski državi. Med Slovenci ni nobenih znakov, da se bodo Slovani kedaj zvezali v veliko slovansko podonavsko državo . . . bei der Masse keine entfernte Idee einer gröszern Verbrüderung; nur fanatische Beamte (von denen einer¹ jedoch sonderbarer Weise von „mehreren Vaterlandsfreunden“ in der Gratzter Zeitung zum Abgeordneten nach Frankfurt vorgeschlagen wurde) . . . sprechen ausdrücklich davon . . . Nujno so potrebne reforme zato, da se Slovenci, pri katerih se je vzbudila samozavest, ne bodo uprli in začeli v pravi nenasitljivosti vedno več zahtevati. Naj pa se koncedira samo toliko Slovencem . . . um Ausbrüche zu verhindern; denn die Stimmung ist hie und da doch bedenklich, und je weiter zurück in Bildung, desto grätzlicher ist meist der Bruch bei Völkern, wie es die Geschichte überall zeigt. Pomagajte torej, predno boste morali reči „Prepozno!“ Pisatelj priporoča v ta namen nazadnje sledeče: . . . die Erziehung und Bildung des Volkes und der Sprache (že v izvirniku podčrtano) schnell zu veranlassen, verhaszte Beamte zu entfernen (wenn sie den Behörden auch Weihrauch opfern), gebildete Priester zu schaffen und anzustellen, sämtliche feudale Verhältnisse zu ordnen und möglichst für den Untertan zu erleichtern,

¹ Dragoni; gl. Zb. M. Sl. VIII, 28.

Gesittung und Bildung auch unter dem Volke zu verbreiten und selbes durch Vertrauensmänner über Zeit und Verhältnisse aufzuklären.“

Kdo je napisal ta članek? O avtorju tega članka so že takrat Slovenci mnogo ugibali. Tako piše Orožen¹ iz Celja 24. maja 1848 Muršcu sledeče: „Könnten Herr Doctor den Verfasser des Artikels in der Stiria „Was wollen denn die Windischen eigentlich“ — erfahren und ihn uns nennen? Es ist uns viel daran gelegen, den Autor zu erfahren, weil wir diesbezüglich Herrn Prof. Prosch in Verdacht haben, der sich hier als ein biederer Deutsche zur Aufgabe gemacht zu haben scheint, den Sammen der Zwietracht zu streuen und die Geistlichkeit durch die unverschämtesten Lügen und Verläumdungen zu entwürdigen.“ — Apih² pa meni, da je pisal ta članek Dr. Puff. Ne pove pa nikjer, na kaj opira svojo trditev, dasi ima drugod vestno zabeležene opazke pod črto. Šifra P*** bi se res dala boljše brati Puff ko Prosch.

Na ta članek je odgovoril na str. 253. s člankom „Was wollen die Windischen in Untersteier“ J. Dragoni-Krenovský.³

Dragoni je začel pri listu sodelovati že l. 1847, mogoče celo že l. 1843, če je ocena Murkove slovnice njegova. Leta 1847 je zalagal „Stirio“ z beletrističnimi sestavki. To leto ima „Stiria“ iz njegovega peresa novelo „Louise“, ki se začne na str. 221 in se z malimi presledki vleče skoro skozi ves letnik

¹Zb. M. Sl. VII. 1905, 68; Glaser III, 13. Da piše Glaser Präsch in ne Prosch, temu se niti ne čudimo v knjigi, ki kar mrgoli napak in netočnosti.

²Apih, Slovenci in 1848. leto. Str. 103.

³Glej Ilešič, l. c. str. 28. Če pravi tukaj Ilešič, da je pisal Dragoni v Stirii 18. maja 1848 proti Dr. Puffu, je ta datum popolnoma napačen. Ilešič ga je najbrže kratkomalo in verno posnel po Apihu, str. 103, ne da bi videl izvirnik. Stvar pa je taka: P*** je napisal svoj članek v „Stirii“ 18. maja 1848 in Dragoni mu je odgovoril 25. maja 1848, torej ravno teden pozneje. Iz Ilešičeve opazke² na str. 25. l. c. bi sledilo, da je pesem „Die Freiheit“ edino beletristično delo Krenovskega v „Stirii“. Temu pa ni tako, kakor bomo pozneje pokazali.

in črtico „Trost eines getadelten Schriftstellers“ na str. 478. Letnik 1848 ima dva krajša prispevka pripovedne vsebine „Die Gabe“ in „Die Sterne (str. 81, oziroma 89). Prvi sestavek ima pod črto opazko: „Der Verfasser lässt in nächster Zeit ein Werk unter dem Titel „Parabeln und Erzählungen“ für die Jugend in Wien erscheinen, woraus die zwei kürzesten Stücke hier zum Beispiele angeführt werden.“ Po marčnih dneih pa je (na str. 179, 184, 189, 193) pisal „Über Volksbildung und das Wohl der Proletarier“. Pri vseh teh sestavkih (tudi pod pesmijo, ki jo omenja Ilešič, str. 25. l. c. opazka ² pod črto) se je podpisal „J. Dragoni“. Pod člankom „Was wollen die Windischen in Untersteier?“ stoji prvič „J. Dragoni Krenowsky“ (za „Křenovský“).

Dragoni piše v tem članku: „Če vidijo Slovenci v Nemeu gospoda, a če Nemci nimajo za svojo nadvlado nobenega drugega razloga, kakor tega, da so ravno Nemci, potem lahko razume Slovence, da take nadvlade ne marajo priznavati. Kar zahteva P***, tega vlada sedaj, ko je uvedena ustava, ne more več storiti brevi manu, ampak to se lahko zgodi le s pomočjo državnega zbora. Česar pa vlada ne more storiti, to lahko opravijo posamezniki in društva¹; ti se naj sedaj pripravljajo, da bodo znali v državnem zboru formulirati ljudske zahteve. — V tem času se morata v Avstriji pojaviti dve tendenci: nemška in slovanska: Prva išče zaslonbe v Nemčiji, druga v Avstriji. In v tem je sedaj velika naloga Avstrije, da mora posredovati med Nemci in Slovani. Slovani se hočejo najprej med seboj spoznati in zvezati, potem še le sklepati zveze z drugimi narodnostmi. V tem oziru je slovanska propaganda popolnoma nedolžna stvar in dela celo v prilog Avstriji, ker izvršuje jedno njenih največjih nalog: Razvoj slovanskih narodnosti. Velikoslovanske podonavske države ne smemo imenovati puste sanje; kar je danes še sanja, že mogoče jutri ni več.“ Křenovský konča z besedami: „Gerechtigkeit führt zur

¹Nekako navodilo za to delovanje je podal Dragoni v svojem članku: „Über Volksbildung und das Wohl der Proletarier.“

Einigkeit, diese zur Ordnung und zum Frieden, unter dessen Schutz alle Güter des Lebens mit der Zeit erreichbar sind; diesz sei unser Loosungswort; dann werden auch die Windischen und alle Slaven, so wie auch die Deutschen, aller gerechten Wünsche teilhaftig werden. Diesz müssen wir uns wechselseitig wünschen, denn es ist gerecht und christlich.“

Dragoni je odgovoril tudi na članek: „Warum wählte Mähren Abgeordnete nach Frankfurt?“ (VI, 263). V odgovoru ostro zavrača anonimnega pisca članka in pravi, da je krivičen, ker to, kar smatra pri Nemcih za pravico, ima pri Slovanih za krivico. Pravi, da niso vsi Moravani izvolili poslancev v Frankfurt, kar lažnjivo trdi anonimen „Mährer slavischen Stammes“, ampak samo šest nemških mest na Moravskem in štiri na Šlezkem. Na to formulira Dragoni v treh točkah zahteve Slovanov.

* * *

„Gratzer Zeitung,“ ki je začela izhajati leta 1787 in izhaja še danes kot uradna „Grazer Zeitung“, je imela v letih 1812—1842 samostojno prilogo „Der Aufmerksame“, od leta 1843—1848 pa se je ta priloga zvala „Stiria“. Dosegla pa je v letu 1848 le 77 števil in je z 78. številko (1. julija) spremenila svoje ime v „Volksfreund“. Pač pa ni spremenila svoje zunanje oblike (velike četverke), ki je bila pri tej prilogi sploh bolj stalna nego njeno ime. „Der Aufmerksame“ leta 1842 ima isto velikost in isto tehnično razdelbo, ko poznejša „Stiria“ ali „Volksfreund“ leta 1848. In vendar je list vkljub tej zunanji stabilnosti doživel velike notranje spremembe, ki se zrcalijo že v njegovih različnih naslovih, ki pomenijo cel program. Vrsta „Der Aufmerksame“ — „Stiria“ — „Volksfreund“¹ pomenja troje velikih razdobij evropskega duševnega življenja od zadnjih desetletij 18. stoletja pa do leta 1848. Ti naslovi so po svoji idejni vsebini odsev treh velikih duševnih struj v

¹ Si licet parva componere magnis, je tako poučna, kakor v razvoju slovenskega literarnega življenja pomembna vrsta „Rimski Katolik“ — „Katoliški Obzornik“ — „Čas“.

dobi med francosko in marčno revolucijo in kot tipi literarnega življenja napisi treh velikih poglavij svetovne literarne zgodovine v tej dobi.

„Der Aufmerksame“ je, kakor mnogi drugi listi z enakim naslovom, izraz filozofično-kontemplativne struje, izrastle iz francosko-angleškega doktrinarizma in jožefinske prosvetljenosti ž njenimi kulturnimi in socijalnimi težnjami.

„Stiria“ je kakor drugi listi z enakimi, zgodovinskimi naslovi produkt evropskega, pred vsem nemškega, historizma, posledica reakcije na brezobziren Napoleonov nastop, ki je teptal vsako pravo, ko se je v nemoči proti njemu iskalo opore v zgodovini in se formuliralo zgodovinsko pravo. Na tem polju se je tudi razvila nemška romantika s svojo poetično-uživajočo tendenco, ki se na listu dobro pozna.

Umevno je, da se ta prehod ni vršil skokoma, da je nemogoče natančno ločiti posamezna razdobja med seboj, pred vsem pa, da je trajalo dolgo, predno je tok svetovnega duševnega življenja dosegel tudi Gradec in se uveljavil v prilogi graških novin. Ta prehod se je vršil tako neopaženo, da je ostal isti urednik, a da se je premenilo ime, ki bi vendar naj značilo nekak program. Iz tega se vidi, da je prišel na Štajersko le medel odsev svetovnega gibanja. Ostfeller urejuje v letih 1840—1842 list „Der Aufmerksame“, od leta 1843—1848 pa „Stirio“. Leto 1848. pa je prineslo tako nagel in tako brutalen prehod, da je urednika pomelo s površja in popolnoma zbegalo najmarljivejšega sotrudnika, Dr. Puffa. Ostfeller odstopi od uredništva, v katerem traja par mesecev medvladje; s 1. julijem pa se nastavita za reformirano in prekrščeno „Stirio“, ki si je nadela sedaj pomenljivo, programatično ime, pravi odsev demokratičnih teženj 1848. leta, kar dva urednika, Schulheim in Firbas.

Skupna težnja po dobrem in po lepoti („Stiria“ se imenuje „ein Blatt des Nützlichen und des Schönen“ in hoče na ta način spajati hladen utilitarizem jožefinstva z romantičnim iskanjem naslade v lepoti) in skupno suženjstvo inteligence pod

pritiskom cenzure je ustvarilo nekak (pred vsem literaren) kozmopolitizem. Tako si lahko razlagamo, da se nahajajo v „Stirii“ poleg nemških še sestavki v treh drugih jezikih. Nas zanimajo pred vsem sestavki v slovenskem jeziku in o slovenskih stvareh. Ker je Krempl umrl že leta 1844, je ponehalo njegovo sodelovanje. Puffa je nova doba popolnoma zbegala, nekoliko tudi Hašnika, ki je vsled nove konstelacije in popolnoma spremenjenih razmer opustil nadalnje sodelovanje, saj je imel med Slovenci dela dovolj. Leta 1848 imajo Novice 26. aprila (str. 69) njegovo pesem „Svobodni Lenart“, didaktičen poem o slabo umevani prostosti in slabih posledicah tega napačnega umevanja, ki pa so tako močno pointirane, da se nam ta pesem danes zdi reakcionaren, zasmehujoč poem o veselju nad svobodo. — Lenart se želi samega veselja nad svobodo in njej na čast tako napiti, da ne bo mogel domu. „Pa kaj mu mar? — Saj prost je zdaj!“ — Brez dela, misli, bo lahko živel kakor svetopisemske lilije na polju in ptiči pod nebom: a strgan je, kakor vsi lenuhi, in lačen. — Ne bo več davkov, tlake in kaznij: lenuh pa ne postane bogat in se samo zadolži — Sedaj bo smel vsakogar „svobodno“ opravljati: a zato ga nabijejo. — Vino, sol, duhan, vse bo ceneje: a Lenarta poženejo zaradi njegovih dolgov s posestva. „Pa kaj mu mar?“ — Saj prost je zdaj!“ S tem ironičnim refrenom konča Hašnik vsako kitico. Zadnja se glasi:

Še clo gosposke neče več,
In tud duhovšne ne imeti,
De bo svobodnost le na sveti.
Nazadnje Lenart sam je preč,
Napuh do pekla se poniža,
In jok je terme tužna viža.
Kaj ima za to, de prost je bil?!

Kakor bi se leto 1848. porodilo iz kakega „napuha“ ali „trme“ proti vsemu „staremu“!! Posebno značilen je v tem oziru začetek tretje kitice:

Zdaj desetina — stari davk —
In preč bo tlaka ino kaznen.

Zdi se, da hoče tukaj Hašnik zagovarjati desetino zato, ker je „stari davek“; dejstvo, da je to misel postavil v apozicijo, ki jo še bolj pointira s tem, da postane vidna tudi za oči (stavi jo med — —), nas v tej domnevi še potrjuje. Torej sta se leta 1848. proti desetini, kakor proti marsičemu drugemu „staremu“ po Hašniku obrnila „napuh“ in „trma“. V zadnji kitici pa se Hašnik potolaži. Napuh in trmo je doletela zaslužena kazen; „svobodni“ (že ta pridevek je v tej zvezi ironija!) Lenart izgubi posestvo na dražbi in „kaj ima zato, de prost je bil?!“ Tako se obrne v zadnji kitici ost naravnost proti svobodi, ne pa proti napačnemu umevanju svobode. In za tem reakcionarnim skrupcalom stoji na isti strani Prešernova impozantna in ditirambično vznešena „Zdravljica“. Prvič je tukaj natisnjena, a doživela je že drugo ponižanje. Ko jo je Prešeren vložil v rokopisu svojih poezij . 1846. v cenzuro, mu je takratni cenzor Miklošič¹ črtal v nji kitico:

Edinost, sréča, správa
K nam naj nazaj se vérnejo;
Otrók, kar ima Sláva,
Vsi naj si v róke séžejo, . . . i. t. d.

pač menda zato, ker se mu je zdela prepanslavistična, tukaj pa jo je Bleiweis, ta „oče slovenskega naroda“, ponižal pred Hašnikovim skrupcalom. —

„Volksfreund“ l. 1848. ima o Slovencih le zanimivo epizodo iz življenja Dr. Preloga, ki jo je napisal absolviran filozof Mihael Golob (str. 147). Zahteva po avtonomni „Sloveniji“ je Nemce pritisnila, da so konstatirali svojo jezikovno mejo na Koroškem, Štajerskem in Ogrskem (Volksfreund 8. avgusta 1848. — Citat v Apihovi knjigi str. 3. je netočen). Hašnika pa je — k sreči! — upregel Slomšek in mu tako odkazal nov, primernejši delokrog.

V Gradcu, septembra 1908.

J. A. Glonar.

¹ Glej „Izvestja Muzejskega društva za Kranjsko“, 1908, str. 59—60, članek Dr. I. Prijatlja.

Samostan Studenice v protestantski dobi.

(Arhivalni doneski.)

Reformacijska doba je bila za redovno življenje po naših deželah osodepolna. Že v začetku 16. stoletja je bilo po samostanih mnogo nerednosti, a pod vplivom luteranstva se je zlo še poglobilo. Povsod se pojavlja propad discipline, razbrzdavnost, pomanjkanje naraščaja. Tudi samostan dominikank v Studenicah je hudo trpel ob teh razmerah. Iz gradiva, ki ga nastopno priobčujem, je razvideti, da se je pod priorko Uršulo Zeirer z vsemi podrejenimi župnijami vred skoraj polute-ranil (št. 2. 5. 6.) In tisti neredi se v Studenicah niso prvokrat zgodili. Že kakih pet let prej je sam oglejski patriarh predlagal cesarju Ferdinandu, naj se bogati samostanski dohodki (15.000 goldinarjev ali 5000 tolarjev) porabijo za dotacijo jezuitskega kolegija, ki se naj ustanovi na mestu nunskega samostana (št. 7.). Načrt se takrat ni izvršil. — Kakih petnajst let pozneje hoče nadvojvoda Karel samostanske dohodke porabiti za vzdrževanje graškega jezuitskega kolegija (Št. 8. 9. 10.) Toda akvilejski cerkveni oblastniki, ki so prej sami predlagali tak načrt, se zdaj trdovratno ustavljajo nadvojvodovi nameri. Menda jih je k temu nagibala skrb, da se vsled odprave samostanov patriarhova oblast v avstrijskih deželah, ki je bila že itak majhna, še bolj skrči. — Studeniški samostan je prebil nevarno krizo, ki mu je pretila, in proti koncu 16. stoletja nahajamo ondi zopet redne razmere in vzgledno redovno življenje¹ (št. 11.)

1. Udine 28. oktobra 1568. Jakob Maracco, generalni vikarij, akvilejski patriarhu Ivanu Grimmani.

„Prezvzišeni gospod! Na Štajerskem je nunski samostan, ki ima več tisoč forintov dohodkov, nekateri pravijo nad petnajst tisoč. V tem

¹ Gradivo je povzeto iz sledečih zbirk nadškofijskega arhiva v Vidmu (Udine) na Laškem: Lettere di Maracco (pismo generalnega vikarja Jakoba Maracco); Registrum litterarum scriptarum a R. D. Paulo Bizantio (pismo gen. vikarja Pavla Bizancija); Collazioni di benefizii (zapisnik podeljenih beneficijev.)

samostanu je bila opatinja zelo razuzdana, prav tako neka nuna in dve deklici (gojenki?) Sedaj je opatinja umrla in v kraju ni nobene, da bi jo postavili na njeno mesto. Mnogi že imajo, kakor čujemo, namene na tiste dohodke, katere so avstrijski nadvojvodi že dokaj skrčili. Arhidiakon piše priloženo pismo, katero pošiljam h krati s svojim odgovorom. Čakal bode, da sporočite, kaj naj v tej zadevi ukrene. Opozoril bi vas, da je v vaši škofiji blizu Loke na Kranjskem nunski samostan, ki se mu pravi Michelsteten, zelo dober, kjer je precej nun. Od tu bi menda kazalo vzeti eno opatinjo z dvema nunama in jih poslati v Studenice. Toda mnogo posla bode dala ta zadeva in treba bo poslati posebnega komisarja. Zato bi morda bilo bolje, da se stori tako, kakor ste mi svoj čas naročili, pisati cesarju Ferdinandu blaženega spomina. Zato vam pošiljam prepis tistega pisma. Slišim, da je nadvojvoda Karel na poti na Špansko, zato bo treba obravnavati v njegovi odsotnosti z njegovim bratom cesarjem, s čigar poslanecem bodete lahko govorili . . .“

(Lettere di Maracco fol. 181 a. t.)

2. Udine, 13. februarja 1569.

Ker je po smrti Barbare Panxerin, priorke v Studenicah, kanonično izvoljena Uršula Zeirerin, ki ima postavno starost in je v glasbi in bogoslužju dobro poučena („in musica et in divinis officiis bene instructa“) o gen. vikarij Maracco potrdi. Mapheus a Porta patriarhov poslanec naj jo vmešči.

(Collazioni di benefizii
fasc. 6. fol. 27.)

3. 22. marca 1569. je Mapheus, patriarhov kancelar vmešstil novo priorko v Studenicah. Navzoči: Sebastijan Bokalič; župnik v Slivnici, Fr. Bicessius s Pohorja (de monte Pohor“), Matija Scornass iz Praprota.
(l. c. fol. 31.)

4. Udine, 14. novembra 1569. Maracco — Polidorju Montagnana arhidiakonu štajerskemu.

„ . . . Če vam je mogoče, bi nam bilo jako drago, da obiščete z duhovnikom Matijem opatinjo in nune v Studenicah, da jih pozdravite v našem imenu, in opomnite, naj žive katoliško in pošteno, kakor se spodobi dobrim redovnicam, nevestam, služabnicam in hčerkam božjim, in delate na to, da bo izbrana namesto umrlega upravitelja („in loco di quel lor ministro morto“) katoliška oseba, bogaboječa in pridna, od katere bode imel samostan čast in korist“.

(Lettere di Maracco fol. 270.)

5. Udine, 29. novembra 1569. Maracco — Polidorju.

„ . . . Matiju, župniku v Praprotu smo izročili poverilna pisma, ki naj se izročé obenem z vami redovnicam v Studenicah, katerim smo naročili, naj so vam pokorne in naj izbero takega upravitelja, da bo imel od tega samostan čast in korist. Sedaj pa, ko nam pišete, naj pošljemo svojega kanonika ali drugo višjo osebo, da zabrani izvolitev heretiškega upravitelja sumljive starosti, smo prosili tistega kanonika, naj bi šel z

duh. Matijem, ki pa zaradi slabega letnega časa morda še ni odšel. V tej negotovosti nismo opustili vam odgovoriti na vaša pisma po Severju,¹ opominjati in prositi vas, kolikor le moremo, da nunam v Studenicah nikakor ne pustite izbrati oskrbnika ali kakega drugega uslužbenca brez vaše vednosti in dovoljenja, in ki ni katoličan, lepih nravi, na dobrem glasu, ali ki je sumljive starosti. Za slučaj, da bi vas ne ubogale, vam damo oblast, da jih prisilite k pokorščini s kaznimi in cenzurami, ki se vam bodo zdele primerne in potrebne. Če se vam zdi primerno, pokličite tudi svetno oblast (*brachium saeculare*) na pomoč. To oblast rabite tudi proti tistim njihovim duhovnikom s tem, da jim odvzamete beneficije in službo pastirstva v slučaju, da vam niso pokorni, in če ne žive pošteno po odredbah svetih kanonov, ne odpuste žena in priležnic in ne opravljajo svoje službe po ukazih cerkvenih zborov in stari navadi akvilejske cerkve. To storite tudi z drugimi duhovniki svoje provincije, zlasti s tistimi, katerim je poverjeno vodstvo ljudstva in dušno pastirstvo“

6. Udine, 6. januarja 1570. Maracco — Polidorju.

Uršula Zeirerin, zadnjič izvoljena prednica v Studenicah ni bila kanonično izvoljena, je premlada in lahkomiselna. Nažupnije, ki so samostanu vtešene, nastavlja heretiške, sumljive duhovnike in z njimi nedostojno občuje. Ti župniki se ne brigajo za kanoniško vmeščanje, niso pokorni arhidiakonu in so se javno poročili („per annuli subarationem; haeresis suspicionem non minimam praebendo“). Isto so storili tudi nekateri drugi duhovniki te provincije Polidorja imenuje za komisarja, da odstavi priorko v Studenicah in izvoli drugo sposobno, ali pa prestavi tje kako nuno iz Velesovega. Nova priorka mu mora biti pokorna, zlasti glede izvolitve samostanskega upravitelja („schafer“), prav tako kapelani. Vse oženjene duhovnike, ki so brez kanoničnega vmeščanja dobili župnije, naj odstavi, dokler se ne poboljšajo, zlasti Boštjana Bokaliča, vikarja v Slivnici in Urbana Krajcerja „de Rostrina“.

(Collazioni di benefizii. Fasc. VII. fol. 113.)

7. Udine, 30. avgusta 1570. Maracco — patriarhu akvilejskemu.

„ . . . Vaša prevzvišenost ima na Štajerskem v Studenicah nunski samostan, ki je jako bogat, a ubog na poštenju in veri. Lani se je opatinja pregrešila z nekim samostanskim uslužbencem. Zato ji je bila služba odvzeta in je bila zaprta. Na njeno mesto je bila postavljena druga, dobrih nad, a ta se je omožila in zato je tudi ona prišla v ječo. Arhidiakon mi je pisal, da ne ve nikogar postaviti na to mesto, če je ne vzame iz drugega dobrega samostana. Odgovoril sem mu, naj se posvetuje z nadvojvodom in naj stori, kar bode Nj. presvetlosti najboljše ugalalo. Na ukaz Vaše prevzv. se je že pisalo presvetlemu cesarju, njegovemu

¹ Andrej Sever, neki goriški duhovnik, ki je služil kot zaupni sel pri občevanju akvil. gen. vikarja z arhidiakoni na Kranjskem, Štajerskem in Koroškem.

očetu,¹ da bi bilo koristno, ker je v ondotnih krajih težko dobiti dobrih redovnic, ako se tamkaj ustanovi kolegij jezuitov, ki bi v oni provinciji poučevali pravi nauk in lepe nravi. Pisma so bila ujeta. Sedaj v zvezi s tem prihodom v Akvilejo,² ki bode olajšal in poslaljšal razprave, bi bilo dobro oni načrt zopet obnoviti in se pogajati ali s poslancem v Benetkah, ali pa pismeno z nadvojvodom, kateremu naj bi se poslal tudi prepis one listine, ki je bila poslana že njegovemu očetu. Ako bi se to posprečilo, bi se rešili iz te razbrzdanosti in bi pomagali tej provinciji in sosednim“

(Lettere di Maracco fol. 371. a. d.)

8. Udine, 7. decembra 1577. Pavel Bizancij, škof kotorski in gen. vikar akvilejski, — patriarhu.³

„Čeprav sem zelo naklonjen očetom jezuitom, vendar si ne morem kaj, da ne bi zastavil besede pri vaši prevzvišenosti za ohranitev nunskega samostana v Studenicah na Štajerskem, ker se mi zdi, da hoče nadvojvoda nune iz tega kraja le zaradi tega spoditi, da bi se polastil dohodkov štiri do pet tisoč tolarjev. Ako nune živijo pobožno in se jim ne more nič posebnega očitati, in če zadostuje za jezuitski kolegij 600 tolarjev, ne vem, čemu bi se vpeljevala ta izprememba. Sveti oče bi gotovo ne dovolil tega, ako bi bil dobro poučen. In če se mu razmere opišejo, bode gotovo pustil te revke na kraju, kjer bivajo. Vaša dolžnost, kot dobrega pastirja, je ta, da ne dopustite mirno take izpremembe. Če so namreč te redovnice zakrivile take zmete, ki zaslužijo tako kazni, se mi zdi, da bi preiskava in sodba vam pristojala in bi se nadvojvoda ne, smel vmeševati, tudi ne Nj. svetost brez vašega vedenja, čeprav je škof vseh škofov. Pač je res, da nune ne potrebujejo toliko dohodkov, ker jih je le sedem, in tudi ne vem, če jih prav uporabljajo. Bolje bi bilo da se njih dohodki omejijo, jezuitom da kolikor je treba, samostan pa premešči v Celje, ker vidim, da je v zelo zapuščenem kraju, izpostavljenem mnogim zasedam in nakanam hudobnih ljudi, ki zasledujejo redovnice. Na ta način bi bile obvarovane mnogih nepravil. Očetje jezuiti pa bi mogli iti stanovat v studeniški konvent in pričeti sejati dobre nauke v tem okrožju, iztrebljajoč najpreje trnje in osat, ki je zelo pogosten v teh krajih. Rekel bi lahko še marsikaj o tej stvari, pa se nečem pregrešiti zoper pregovor: „Noctuas Athenas porto“. Poudarjam le: če se puste te revke brez obrambe, bi se to reklo jim dati povod za kako nepremišljeno dejanje in h krati bi se nadvojvodu dala priložnost polastiti se vseh drugih

¹Ferdinand I. (1521. oz. 1556.—1564.) Načrt v Studenicah napraviti jezuitski kolegij je nastal torej že pred letom 1564.

²Patriarh je obljubil za avstrijski del svoje škofije postaviti posebnega vikarja s sedežem v Akvileji in je s tem ustregel želji avstrijske vlade. —

³Pavel Bizancij je bil naslednik Jakoba Maracco. Več o njem v Izvestjih. XVII. str. 53.

samostanov ... Menim, da sem dovolj povedal, za ostalo se sklicujem na brata Siksta, gvardiana v Celju, ki je od štajerskega arhidiana v tej zadevi pooblaščen.“

(Registrum I. fol. 8.)

9. Udine, 31. decembra 1577. Bizancij — nadvojvodu Karolu.

Ako bi nadvojvoda priorko in redovnice v Studenicah, ki žive čisto in pohvalno, izgnal in vpeljal jezuite, ki so sicer v sedanjih časih koristni delavci, bi ne storil Bôgu dopadljivo delo. Čeprav je morda v tej zadevi že izšel dekret apostolske stolice, ga je smatrati za izsiljenega ali vsled napačnih poročil pridobljenega (per importunitatem extortum, aut per subreptitiam suggestionem obtentum), ker ni misliti, da bi papež hotel krivico storiti patriarhu in tudi nadvojvodu ne bode hotel kršiti njegovih pravic. Ko zima mine, bode patriarh poslal vizitatorja v samostan, da s pomočjo nadvojvoda preišče, če so redovnice dobre ali slabe, da se po njihovem zasluženju z njimi ravna. O drugih zadevah ga bode počul Hijeronim Otelij, njegov poslanec, kateremu naj nadvojvoda zaupa v vseh rečeh.

10. Udine, 15. februarja 1578. Bizancij — patriarhu.

„Doktor Otelij, katerega sem poslal na dvor nadvojvoda Karela, da ugovarja odpravi studeniškega samostana, ki se je imela vršiti vsled nekega apostolskega dekreta, se je vrnil in je za odgovor prinesel od nadvojvoda pismo, ki je priloženo. Pošiljam ga vaši prevzvišenosti, da izprevidi, s koliko nevoljo ga je nadvojvoda sprejel. Kakor mi je pravil, se je čutil tako užaljenega, da je izgovoril sledeče besede: „Vi drugi se mi vedno zoperstavljate, kadar hočem kaj storiti v korist svete vere.“ Gotovo nepremišljene besede. V pismu, ki ga pošilja, z lepimi besedami zakriva lastno korist, da bi se namreč razbremenil stroškov dveh tisoč tolarjev, ki jih potrebuje za vzdrževanje semenišča v Gradcu. Če bi ne bilo tega ozira, bi se redovnice ne vznemirjale in bi se tudi ne razlagal napačno tridentinski zbor ... Imenovani doktor je pustil v rokah redovnic neki spis, katerega bodo lahko porabile, ako se bode ta zadeva še dalje pletla. Izvrševatelj dekreta vsaj ne bode imel povoda izgovarjati se, da se mu zadeva ni pojasnila. Jaz vem, da bode Nj. svetost rada preklicala omenjeni breve in te revke so pripravljene poravnati vse potrebne stroške, da morejo še dalje bivati pod varstvom vaše prevzvišenosti in da se jih ne pusti iztirati, kakor namerava nadvojvoda, ki jih hoče poslati po dve na Bavarsko, v Gradec in v druge kraje. To nasprotuje tudi papeževemu odloku in pa prošnji, od katerih pa nisem mogel dobiti prepisa, čeprav sem ga prosil z vso ponižnostjo.“

(Registrum fol. 131.)

11. Poročilo patriarha Franca Barbaro papežu Klemenu VIII. z dne 29. junija 1594.

... V nunskem samostanu Studenice sem našel vzoren red in najvzlednejšo pokorščino. Redovnice, čeprav so plemenitega stanu in mnoge izmed njih mlade, so si pridobile v tistih krajih sloves velike dobrotljivosti

in vzglednega življenja. Opomnil sem jih, naj tako nadaljujejo, dal sem jim mnogo navodil in duhovnih pripomočkov. Videlo se je, da so jih sprejele z največjim zadovoljstvom.“

Dr. Josip Gruden.

Navodilo kranjskima poslancema škofu T. Hrenu in Herbartu Turjaškemu za obči deželni zbor v Lincu leta 1614.

Cesar Matija je imel po smrti Rudolfa II. posebno skrb za oborožbo vojske, ki bi mu služila na videz zoper Turke in erdeljskega kneza Gavrilo Betlena, v resnici pa zoper notranje verske in politične nasprotnike. V ta namen je sklical češki deželni zbor dne 24. januarja 1614. l. v Budjejevice; ta je sicer dovolil navadne davke, a odklonil je vojaško podporo in druge tirjatve. Nato je Matija po nasvetu nekaterih svetnikov sklenil sklicati v mesto Linc obči zbor (Generalconvent) zastopnikov vseh dežel avstrijske habsburške vrste, tudi Notranje Avstrije in Tirolske, katerima ni vladal sam. Vladar se je nadejal, da bodo zastopniki onih dežel, ki so bile Habsburžanom zvesto udane, ali ki so bile v turških bojih najbolj prizadete, pridobili tudi njegove nasprotnike za vladne naklepe.

Vsem deželnim zborom je došel ukaz, izvoliti odposlance. V smislu deželnoknežjega ukaza dne 10. junija 1614. l. se je zbral tudi kranjski deželni zbor dne 23. junija, na katerem je deželni maršal kot vladni komisar poročal o shodu. H koncu posvetovanja je sklenil zbor odposlati v Linc dva poslanca: škofa Tomaža Hrena kot zastopnika katoliške, in Herberta Turjaškega, kot zastopnika protestantske stranke. Obema se je izročila naslednja inštrukcija ddo. 17. julija, po kateri naj se na zboru ravnata.¹⁾

¹⁾ Original, ki je bil nekaj v zapuščini Herberta Turjaškega, hrani dandanes knežji turjaški arhiv v Losensteinleithnu.

Ta jima veleva vzročiti deželnemu knezu nadvojvodu Ferdinandu II. poverljivo pismo in mu izreči globoko udanost kranjskih stanov. Ker si je cesar Matija — po mnenju kranjskih stanov — brez dvoma namenil, z novo vojsko „po očetovsko“ braniti ne le avstrijske dežele, ampak tudi ves krščanski svet, naj stopita poslanca v dotiko z zastopniki habsburških kraljevin in drugih dežel, sosebno pa s poslanci Štajerske, Koroške in goriške grofovine, naj se z njimi posvetujeta, in kadar bi šlo za vojvodino kranjsko, naj vprašata deželnega glavarja Kranjske, Ivana Ulrika barona Eggenberga, za svet. A tudi pri posvetovanju drugih dežel bodita navzoča in izrecita svoje odkritosrčno mnenje. Ko bi se na zboru razpravljalo o svoboščinah kranjskih stanov ali o uredbi granice, naj preprečita vsak sklep in delata na to, da pridejo izsesani Kranjski druge dežele na pomoč; sploh ne dovolita ničesar, kar more dovoliti le deželni zbor. Ko bi pa vendar kdo hotel kratiti svoboščine kranjskim stanovom, naznanita to takoj deželnim odbornikom.

Posebno pa glejta na to, da se sklene in uvede o bči branilni red, o katerem se je že posvetovalo v Gradcu, na Dunaju in v Mostu ob Muri. Prav ta je sila potreben, kajti Kranjska ni ob mejah zavarovana in nima niti na sprednji strani niti v sredi močne trdnjave, kamor bi se deželjani zatekali ob turških navalih, in bati se je, da ne bi ljuti Turek uklenil Kranjsko in sosedne dežele v svoj „živinski jarem“. In ta nevarnost je velika, kajti na Hrvatsko, ki je bila nekdanj branik, se ne more več Kranjska opirati, ker vse mejne trdnjave in strelnice razpadajo ali pa so že razpadle. Zato se naj poslanca sosebno potrudita, da izposlovita znatno podporo za varstvo dežele, in da se ta ne potrosi za druge namene.

Nadalje poizvedita, kako se je uporabila „turška podpora“, ki jo je dovolil nemški državni zbor leta 1613. Kakor znano, so nemški stanovi sicer dovolili podporo, a vplačane svote so bile tako majhne, da ni bilo moči z njimi oborožiti vojsko.

Zborovanje občega deželnega (državnega) zbora, ki je štel kakih 70 odposlancev, se je začelo še le 11. avgusta. Navzoči so bili cesar Matija, nadvojvoda Maksimilijan in Ferdinand (II.), španski in belgijski poslanec, kar kaže, da so bile vse podložne dežele Habsburžanom skupna, nedotakljiva posest. Češki poslanci so izrekli, da brez pooblastila deželnega zbora ne morejo ničesar ukreniti, Avstrijci so svetovali cesarju, obnoviti mir s Turki in priznati Gavriilo Betlena za erdeljskega kneza. Ogrri pa, ki so bili najbolj prizadeti, so kar najodločneje odsvetovali, se spuščati v novo vojno. Koristno bi pa bilo, ko bi občji deželni zbor dovolil znatno svoto za posadke v obmejnih ogrskih trdnjavah, toda denar naj se uplačuje v blagajno ogrskih stanov, ne pa v cesarjevo. To so pač odklonile druge dežele, ker niso hotele „davščine“ plačevati Ogrom. Pravi vzrok opozicije pa je bil sum, da utegne nova vojska služiti cesarju zoper notranje nasprotnike. Samo poslanci notranjeavstrijskih dežel, Tirolske in Dolenjih Lužic, ki so bili uverjeni o čistih in blagih nakanah cesarja, so bili voljni podpirati ga. Posebno razljučeni so bili dolenjelužiški zastopniki, češ, „takih lažnjivih in hinavskih suspicij, da hoče cesar novo vojsko uporabiti zoper protestante, niso nikoli v mislih imeli. Tak sum je nekaterim hudič sam udahnil“.

Vsi drugi poslanci pa so se udali temu sumu in so odklonili vsako podporo, in nadvojvoda sama sta naposled cesarju svetovala, obnoviti mir s Turki in priznati Gavriilo Betlena za erdeljskega kneza. Cesar je izprevidel, da tudi s pomočjo podložnih dežel ni moči oborožiti novo vojsko, in je sklenil mir z Gavriilo Betlenom dne 6. maja, s Turki pa meseca julija l. 1615.

Instruction,

was der hochwürdige fürst vnd herr Thoman, bischof zu Laybach, vnd der wolgeborne herr Hörwardt, Freyherr zu Auersperg, herr zu Schönberg, obrister erbland marschalch vnd erbkämerner in Crain, auch verwalter der landts-hauptmannschaft alda in Crain, beede irer F. Durchlaucht

erzherzogen Ferdinandi zu Oesterreich, vnseres gnädigsten herrn vnd landtsfürsten rätthe, als von denen bey dem am dreivndzwanzigsten erst abgelofenen monats juny versamblt gewesten geistlichen vnd weltlichen ständen dieser ainer ersamen landschaft in Crain ausschuß, zu der von irer Römischen Kaiserlichen Majestät vnsern allergnädigsten herrn nach Linz auf den sibenvndzwanzigsten gegenwärtigen monats july angestellten zusammenkunft verordnete abgesandte, von gemeiner landschaft wegen alda fürnemblich zu verrichten.

Nachdem auf andeutung höchst ernannter F. D. vnd herrn Ferdinandi, erzherzogen zu Oesterreich, vnseres gnädigsten herrn vnd landtsfürsten, von deroselben geliebten herrn bruedern vnd landtsfürstlichen gubernatorn dieser erbfürstenthumben vnd landen, herrn Maximilian Ernsten, erzherzogen zu Oesterreich, vnsern gnädigsten fürsten vnd herrn, wolernandter landt: alda herrn verordnete durch gnädigsten bevelch von dato den zehenden monats juny dieses wehrunden 1614 jars, gnädigst erindert worden, wasmassen allerhöchst wolgedachte Röm. Kais. Majestät ein zusammenkunft auf obvermelten sibenvndzwanzigsten dits monats julÿ gen Linz angestellt, zu welcher beede F. Durl.: als der durchlauchtigst fürst vnd herr Maximilian, erzherzog zu Oesterreich, in Tyrol, sambt mehr höchstgedachten vnseren regierunden herrn vnd landtsfürsten in eigener person, die F. D. erzherzog Albertus zu Oesterreich aber vmb der sehr weiten abwesen: vnd entsessenheit willen durchfürnembe geuolmächtigte rätth vnd gewalthaber, benebens auch mehr höchstermelte Kay: Maj: künigreich vnd lande, durch volmächtige ausschus erfordert vnd in solcher zusammenkunft entweder von längerer continuation des mit den Türken angestellten friedenstandts oder aber im widrigen, der notwendigen künftigen kriegspraeparation solle tractiert vnd gehandelt werden, vnd darauf zu solicher hochwichtigen vnd vill mit sich ziehenden consultation neben beeder landschaften Steyer, Khärndten vnd der fürstlichen grafenschaft Görz, auch von diesem herzogtumb Crain etliche wol qualificierte subjecta geistlichen vnd weltlichen standts zu obstehenden ende als abgesandte hinaus gnädigst erfordert vnd begert.

Das wir demnach zu gehorsambist vnd schuldiger volziehung jezo angezogener erforderung mehrbesagten zusammenkunft wolermelten herrn bishoven zu Laibach vnd Herrn von Auersperg, freyherrn etc., als mehrwolgedachter dieser einer ersamen landschaft ansehnliche fürtreffliche mitglieder zu dieses landts gesandten erküesst vnd erhandelt. Werden demnach sy beede herrn dahin bedacht sein, damit sie ir rais (obwoln wegen der letzteren erforderung, so denen herrn verordneten erst den zwelften scheinenden monats july überantwortet vnd darauf der ausschus eheunder nit als auf folgenden sibenzehnten tag bemeltes monats ausgeschrieben vnd angestellt werden mügen, sehr kurz vnd verzikht fürgefallen) von danen nach Linz aufs eheist fürnemen vnd sich dergestalt fertig machen, das sie sovil müglich zu bestimpter rechter zeit gewiss zu Linz sein vnd zu irer dachin glücklicher ankunft bey mehr höchsternannter irer F. D. vnsern gnädigsten herrn sich gehorsambist anmelden vnd einstellen, dieser einer ersamen landschaft credenzschreiben überreichen, dero beständige treue vnd gehorsambiste affection sambt iren ganz vntertänigst zu yeder occassion geflissen schuldig vnd gutwilligsten diensten zum besten reccommendieren.

Vnd demnach diese angestellte zusammenkunft von mehr höchstgedachter R.: K: May: ausser allen zweifels ganz treuherzig, väterlich vnd allergnädigst wolmeinend zu erhaltung deroselben künigreich vnd anderer mit dem erbfeindt anrainenden christlichen oesterreichischen landen, ja der ganzen werten christenheit zu gutem angesehen; also sollen sy herrn abgesandte sich bey denen geordneten ausschüssen derselben künigreich vnd landen, da es die notdurft erfordert, fürnemblich den herren abgesandten aus Steyer, Khärndten vnd der fürstlichen grafenschaft Görz anmelden, inen die an sie vnterschiedlich gefertigte credenzschreiben neben anzaigung dieser ainer ersamen landschaft nachbarlich vnd freundlichen dienst überantworten, mit denselben von gegenwürtiger tractation vntreulich conversieren vnd von allem, was zur sachen notwendig, vnterreden, daneben nit vnterlassen, bey dem wolgebornen herrn Hans Vlrichen, freyherrn zu Eggenberg vnd Ehrenhausen, F. D. herrn Ferdinandi, erzherzogen zu Oesterreich gehaimben rath,

camerer, auch deroselben geliebsten frauen gemachel obristen hofmaistern, landtshauptmann in Crain vnd hauptmann der grafenschaft Mitterburg vnd Adelsberg, vnsern g. herrn, sich zu erzaigen, deme ainer ganzen ersamen landschaft willige dienst vnd freundlichen grues vermelden, darneben die vrsachen irer hinaus erscheinung entdecken vnd in ainem vnd andern, so inen in gemainer landschaftsachen fürfallen möchte, seines trefflichen vnd verständigen rats pflegen.

Darauf neben der anderer lande herrn abgesandten obangedeuter zusammenkunft vnd tractation zu benanter zeit beywohnen, dasjenig so in solchen conventu proponiert vnd beratschlagt wierdet, vleissig anhören, darzue auch von dieses landts wegen ir rätlich treuherzig wolmainende gutachten gehorsambist geben vnd vertreülich eröffnen. Doch in aller handlung vnd beratschlagung dahin bedacht sein, damit wider dieses landts hocheiten, freyheiten vnd gewohnheiten vnd also des gemeinen wesens, forderist der gränitzen wohlfahrt, nichts gehandelt noch geschlossen, sondern desselben aufnehmung vnd befürderung alsvil möglich gesuecht, vermehrt vnd erhalten, diesem ganz ersaigerten vnd erarmbten landt ainicher beschwärlicher last, über das so hievor albereit demselben auf dem hals ligt, aufgetragen noch aufgelegt, auch der landtagsbeschlus zuwider nichts fürgenommen noch bewilligt werde. Da es sich aber zutruege, das bey solcher zusammenkunft was dergleichen beschwerliches fürfiele, welches sy herrn abgesandte nit amplectieren noch guet haissen könnten oder wollten, sollen sy dasselb vnverzogenlich bey aigenen poten oder stafeta denen herrn verordneten gemainer crainerischer landschaft communicieren vnd derselben ferern antwort, weil sy herrn verordneten zu jedem dergleichen notfall die zunächst vmb Laybach gesessne herrn vnd landtleut zubeschreiben vnd derselben rats zu pflegen, im beuelch haben, mit gedult erwarten.

Dan weil bey mehrerzelter zusammenkunft bequeme vnd guete gelegenhait, die elende vnd ganz verlassne beschaffenhait der abgeschlaiften crabatischen vnd meergränizen zu proponiren: also sollen vnd wöllen sy herrn abgesandten dahin gedenken, damit sy solche auf das beste vnd müglichste irer F. D. einbilden, das was in dieser materi hievor zu öftermalen

hinausgeschrieben worden, renovieren vnd ir D. zu gemuet führen mit vnterthänigister bitt, solchen armseligen zuestandt zu verbessern vnd die granizen widerumb, dem gar an der spizen ligenden lande zu gveten zu erheben vnd mit aller notdurft zu versehen; vnd werden sy herrn abgesandten in diesem punct alle acta, so hievor in dieser materi aufs papier gebracht, zu ersehen vnd meliori modo inen vnd dem landt zu gueten zu accommodieren wissen.

Nit weniger ist dieser consultation die allgemaine defensionsordnung anhängig. Derowegen so wöllen vnd sollen sy herrn abgesandten, was hievor in solcher handlung jüngst zu Graz, sowol auch hievor zu Wien, Prugg an der Muer, beratschlagt vnd inen in schriften zugestellt worden, auch was sy aus aigner erfahrung selbst wissen, wol in acht nemen vnd mit der andern landen rat vnd guetbedünken solche nit allain aufzurichten, sondern ins werkh zu bringen, sich bemühen.

Ferer ist hoch von nöten, das weil dieses landt Crain von allen orten offen, blos vnd mit einiger vöstung weder an der frontier noch mitten im landt, dahin man im falle der noth ainige sichere zuflucht haben möchte, gegen dem vberlegenen grimigen erz- vnd erbfeindts christlichen namens, dem Türken, noch andern benachbarten, versehen, wie dessen ire F. D. guetes gnädiges wissen tragen; also das menschlicherweis daruon zu reden, bey dergleichen üblen fürsehung vnd mangeln nit vnvernünftig zu schliessen: da sich der geschwinde vnd mächtige feindt mit gewalt vmb dieses landt Crain (wie sich dann, da der krieg mit ime geführt werden sollte, gar kaines andern nit zu versehen, weil Chrabaten gar verödt) annemen sollte, er dasselb nit weniger die andern anrainende oesterreichischen lande vnter sein viehisch joch vnd ewige dienstbarkait (daruor der allmächtig gott gnädig sein wolle) in kurzer zeit bringen möchte. Also wollen sy herrn gesandte von dieser ainer ersamen landschaft wegen, als die wir gemelt, dem verderben am nächsten gesessen, ir F. D. vnterthänigist vnd gehorsambist bitten, das sy in craft deroselben tragenden vnd von gott anbeuolchenen landtsfürstlichen amts on allen verzug gnädigist vnd väterlichist bedacht sein vnd die sach dachin würrklich richten wöllen, weil nunmehr auf Chrabaten als dieser landen

gewesten vormauer wenig zu füessen, weil von denselben, ausser etlicher wenig ganz pauffelligen, ja gar zerschlaipften häuser, mehr nichts vorhanden, das doch dieselben wiederumb erhöbt vnd beuöstiget, auch der stritt, so derselben wegen zwischen den hungerischen ständen vnd ir F. D. vnverglichlen verbliben, ainstmaln zu end gebracht vnd accomodiert, dis landt Crain mehrers vnd bessers als bishero mit erbauung etlicher bevöstigungen, anordnung aines gewissen vnd bestendigen proviantwesens, auch verordnung notdürftiger munitio vnd kriegsvolk, auch sonsten in andere weg im fall der noth versichert werde.

Vnd weil das landt wegen der immer continuierenden schweren vnerträglichen contributionen so gar ersaigert, das es weder bey kriegs- noch friedenszeiten ins künfftig nit besteen müge, sondern des vnerträglichen lasts halber, dessen es bishero nimalen enthöbt noch ainiche respiration gehabt mügen, genzlich erliegen vnd zum äussersten verderben kommen vnd geraten müsse. Also werden sy herrn abgesandten bey ir F. D. gehorsambist anhalten, damit zu sublevierung vnd succurs desselben von der reichshilf vnd sonsten von ir Kays. Majestät als künig in Vngern, herrn vnd aigenthumber der chrabatischen vnd meergranizen, ain gewisse summa geldts auf dieselb anrainende chrabatischen vnd meergranizen deputiert, zuegesagt, geraicht vnd dieselb anderwärts nit verwendet werde.

Nit weniger sollen auch sy herrn abgesandten mit allem vleiss nachfragen vnd sich erkundigen, wohin die verflossen jarn auf bemelte chrabatische vnd meergranizen bewilligte vnd geraichte raichshilfen hinkommen, wie dieselben angelegt vnd ausgetheilt worden, vnd dieser ainer ersamen landschaft irer gethanen verrichtung in ainem vnd andern ir relation thun.

Wie nun diese ain ersame crainerische landschaft zu inen beeden herrn ir sonderbar vertrauen setzt vnd gar in kainen zweivel stölt, sy herrn werden iren beywohnenden hohen verstand vnd erkannter rüemblicher dexterität nach, was zu mehrer versicherung vnd länger aufrechterhaltung gemainen geliebten vaterlandts geraichen möchte, an inen nichtes ermangeln lassen. Also wölle sy ain ersame landschaft auch entgegen diese ir wilfährigkeit vnd erzaigende treuherzige bemüehung neben

raichung des gebüerlichen livergelts zu beschulden vnd zu erkennen freundlich vnd gnädig vnuergessen sein.

Wahren vrkundt haben wir diese instruction mit vnsern handschriften vnd pedtschaften geförtigt. Welches beschehen ist zu Laibach, den sibenzehenden tag monath july, nach Christi vnser seligmachers geburt im sechzehenhundert vnd vierzehenden jar.

- L. S. Jakob (Reimprecht), Abte zu Sittich.
 Georg Andre Kazianer, Landesveweser in Crain.
 Dietrich Frh. von Auersperg.
 Marcus Khunius, Propst zu Rudolfswert.
 Michael Mikhez, Domdechant.
 G. Rasp.
 H. E. Schränkler.
 B. Barbo.
 Fr. Augustin (Breitius), Prior zu Freudenthal.
 Daniel Gall.
 Hörwardt von Lamberg, Herr zu Savenstein.
 Niclas Freiherr zu Egkh.
 von Schitzenban.
 Erasmus von Scheyer.
 Balthasar von Scheyer.
 Georg Gusitsch.
 Balt. Rambschüssel.
 Cos. von Hohenwart.
 L. v. Sigersdorf.
 Jobst Gall.
 Joseph Poserel.
- Anton Kaspret.**

Mala izvestja.

Izkopavanje v Središču.

Meseca februarija 1908 se je nadaljevalo raziskovanje rimske stavbe in srednjeveškega grobišča pri Središču.¹ Glavna

¹ Gl. poročilo o prejšnjem izkopavanju v »Časopisu« 1907, št. 4., str. 229—223.

pozornost se je sedaj obrnila na to, da se razkrijejo grobovi v onih prostorih, katerih zidovi so se odkrili že prej v jeseni. Odgrnile so se — plast za plastjo — tri sobane rimske stavbe. V najjužnejši sobani, ob meji med župnikovo in Štamparjevo (takrat s pšenico zasejano) njivo je bil tlak 1 m globoko pod površjem oratne zemlje. Pod prstjo, blizu 45 cm globoko je bila sama zdrobljena opeka, lončene črepinje, sledovi raztopljenega svinca, blizu tlaka pa kosci rdeče slikanega ometa z belimi progami. Mrličiči so se našli več ali manj celi trije, toda brez vsakršnih okraskov. Lobanje, ki so bile cele, so se vzdignile in odnesle v društveni muzej. Mrličiči so bili močni korenjaki po 170—180 cm visoki. Obrnjeni so bili bolj proti jugovzhodu.

Pri poprečnem zidu od vzhoda proti zahodu, ki je delil I. sobano (južno) od druge, se je opazilo, da je zid bil postavljen na tlak, torej je bila prvotna velika dvorana pozneje prezidana. Pod tlakom je bila *zdrobljena opeka* in pa prodec, iz česar je sklepati, da je pred tem poslopjem stala morda ondi že kaka starejša stavba, oziroma da se je poslopje večkrat prezidalo.

Na prostoru druge sobane, vsporedno s I., je bil pri jesenskem izkopavanju nametan visok kup zemlje. Ko se je ta odstranil, se je kakih 30 cm pod oranico našla zdrobljena opeka z ometom, ožgane črepinje, železen obroč, žrebelj in železni okvir vrat od peči (slednje je gotovo pozneje prišlo na njivo). Mrličičev se je našlo pet, ki so pa bili večinoma poškodovani. Med gramozom so se našle slepočnice — brez kosti, znak, da je grob bil že prekopan. Eden mrličičev je bil močno strohnej (najbrž deklica), drugi je bil ves zdrobljen, ker so ga bili položili na tlak, nanj pa nasipali težke ruševine, eden je imel pod glavo položeno dno neke posodice, drugi pa je imel pod glavo opeko, ali slučajno ali namenoma, je težko določiti, ker so mrličiči ležali v sami ruševini. Ležali so na hrbtu, le eden je ležal na levi strani in bil z licem pritišnjen k zidu, leva noga mu je bila zasuknjena pod desno, v široko odprtih ustih pa je imel velik kos opeke. Pri njegovih nogah je imel glavo ženski mrličič, pri katerem so se našle štiri slepočnice v premeru 3—4 cm. Pri enem mrličiču je bila lobanja ločena od trupla in zdrobljena. Pod tlakom je bil prodec.

Največ zanimivosti smo našli na prostoru tretje (severne) sobane. Tlak je bil kakih 50 *cm* pod površjem, pod tanko plastjo prsti je bila kakor drugod sama zdrobljena opeka in omet, tlak pa precej poškodovan. Blizu zahodnega zida — odgrinjali smo namreč zemljo od zahoda proti vzhodu, kakor so ležali mrlič — se je našel mrlič, kateremu je bil plug že zdrobil glavo, ostale so le še čeljusti, kos lobanje pa je bil potisnjen v trebušno votlino. Leva noga je bila nad kolenom pretrta, istotako je bila desna roka pri pesti odtrgana. Prednji del mrliča je ležal na tlaku, spodnji pa v jamici, ki so jo bili vsekali v tlak. Mrliču ob levi se je našel zvinjen žrebelj. Ob desni je ležal drug mrlič, pri katerem je bil le zadnji del lobanje nekoliko ohranjen, manjkala mu je tudi leva noga, toda ob boku, kjer bi se imela noga začeti, je imel glavo tretji mrlič, ob tega boku pa četrti. Prvi z nežnimi zobmi je bila gotovo mlada ženska. Našel se je pri njej le kos slepočnice in pa ostanki strohnele deščice — edini slučaj, iz katerega bi se dalo sklepati, da je bil mrlič položen v rakev. Tudi četrti mrlič je bila ženska; ob sencih se je našlo pet slepočnic, na roki prstan, krog vratu pa iz treh brončenih žic spleten ovratnik. Na spodnji čeljusti in na ramenici se je še poznala brončevina. Ovratnik se je našel le pri tem mrliču. V premeru ima 18,5 *cm*. Ob koncih sta dve žici vpognjeni za kvačico in zatikalo. Po priliki v sredini sobane III. v severojužni smeri se je našel 45 *cm* širok kanal hipokausta, od površja tlaka 49 *cm* globok. Kanal je bil zasipan z zdrobljeno opeko, ometom, ogljem in črepinjami, vmes so bile raztresene človeške kosti. Nad zahodno steno hipokaustovo je kvišku držal noge mrlič, katerega truplo je bilo položeno v izdolbino tlaka. Grobarju se ni ljubilo trgati zida, zato je mrliča položil tako, da so noge bile višje kakor ostalo truplo. Vendar je bilo nad nogami več prsti, zatorej je bil plug zgornji del telesa že raztrgal, kos lobanje je bil potisnjen nekoliko višje, tam pa, kjer je prvotno ležala glava, se je našla le majhna slepočnica. Pod njegovim bokom je imel glavo drug mrlič, na vzhodno steno hipokausta pa je imel položeno glavo tretji mrlič; pri slednjih dveh se ni našlo nikakšnih okraskov in so bili deloma že razdejani od pluga in konjskih kopit.

S tem so bili odkriti vsi znotranji prostori med zidovi, ki smo jih bili v jeseni odkopali. Da bi se dognalo, kako daleč se razteza pokopaliſče, se je izkopalo več jam izven obzidja na zahodni, severni in vzhodni strani. Mrliči so se našli le tik ob zidu na vzhodni strani (Dokſeva njiva), dalje od zidu le zdrobljene in raztresene kosti, na enem mestu so se našle tri glave skupaj, na drugem pa pet, znamenje, da je tukaj že bilo grobiſče prekopano, in sicer je posestnik sam deloma razkopal njivo, ko je trgal zidovje in odstranjeval kamenje. Kake 4 metre vzhodno od zunanjega zida proti nekdanji dravski strugi sploh ni bilo več najti kosti. Po priliki se je torej grobiſče raztezalo le po razvalinah nekdanje rimske zgradbe t. j. približno 32 *m* dolgosti (od severa proti jugu)¹ in 28 *m* ſirokosti (od zahoda proti vzhodu).

Na južno stran se ni moglo grobiſče in zidovje zasledovati, ker je Œtamparjeva njiva bila zasejana s pſenico. Čakati je bilo treba na Œetev.

Meseca avgusta se je tedaj zopet pričelo z delom. Zasledovali smo poslopja in grobiſča od južnega glavnega nadaljevanja zida ob meji Œupnikove, Dokſeve in Œtamparjeve njive proti jugu in jugovzhodu. Tik ob zidu je bil mrlič, kateremu je bil plug razbil lobanjo, leva noga je bila odtrgana pri kolenu, desna pa 18 *cm* pod kolenom. Po priliki 7.70 *m* od točke, kjer mejijo imenovane tri njive, se je od glavnega zidu ločil v južni smeri 90 *cm* debel stranski zid, ki je z glavnim zidom tvoril proti jugovzhodu odprt prostor, vrt ali dvoriſče. Na tem prostoru se je našlo deset, vsaj deloma celih mrličev. Na notranji strani stranskega zida smo 30 *cm* pod povrſjem njive zadeli na tlak kakor v drugih prostorih. Ob zunanji (vzhodni) strani zida je bilo polno oglja, znak, da je poslopje uničil poŒar, za kar bomo našli ſe več dokazov. Mrliči so se našli le kakih 8 metrov južno od glavnega zida, potemtakem je dolgost pokopaliſča merila po priliki 40 *m* od juga proti severu. Mrliči so bili po dva ali po trije skupaj, nekateri so bili obrnjeni bolj proti jugovzhodu, kar je morda pripisovati letnim dobam, ko so jih pokopali; mrliče so obračali proti vzhajajočemu solncu,

¹Pri poletnem izkopavanju so se ſe zasledili mrliči kakih 8 *m* dalje.

solnčni vzhod pa je v zimskem času nekoliko više proti jugu. Četudi so tukaj pokopani mrličji bili že kristjani, kakor domnevamo, vendar je še tudi zdaj vzhajajoče solnce določevalo smer. Stare cerkve so navadno stavili proti vzhodu, ob cerkvi pa je bilo pokopališče in mrličje so obračali proti cerkvi. Če je sploh na našem najdišču stala kedaj cerkev, je stala le na vzhodni strani rimskih razvalin, kjer si je pozneje Drava napravila strugo.

Pri mrličih pa so bile tudi druge kosti, znak, da je grobišče bilo prekopano. Izmed deset mrličev, ki so se našli v kotu med južnim glavnim in stranskim zidom, sta imela okrasje e dva mrliča. Pri okostju odrasle ženske sta bila na obeh rokah brončena prstana (2 *cm* v premeru), na obeh ušesih uhani (eden srebrn, drugi brončen) v podobi polmeseca, v sredini polkroga sta imela navzdol nerazvit cvetlični šopek ali grozdek s kratko pentljo na znotranji strani polkroga; ob sencih so bile slepočnice. Tik južnega zidu se je pozneje našel še eden mrlič z 9 slepočnicami, od katerih sta se po dve na vsaki strani skupaj držali, deseta slepočnica pa je bila iz jako tanke žice in zdrobljena. Premer 27 mm.

Zasledujemo sedaj zidovje. Prej omenjeni stranski zid v smeri proti jugu je zapiral z glavnim zidom na severu in zahodno s sebi paralelnim, tudi 60 *cm* debelim zidom prostor, ki je bil 9·30 *m* dolg in 3·50 *m* širok. Na južni ozki strani se je našla le spodnja plast zidu iz debelega prodca, tukaj se je našel kavelj, na katerega se obešajo vrata, torej je na tem mestu imelo poslopje na jug obrnjena stranska vrata. Tlak v tem prostoru je bil deloma iztrgan, nekaj od pluga, nekaj pa pri pokapanju mrličev; mestoma je bil le 30 *cm* pod površjem. Vsporedno s tem prostorom je bil proti zahodu drug prostor enake velikosti, ki se je pa na jugu končeval s polkrožno absido; razdalja med skrajnima točkama absidnega polkroga meri 2·75 *m*. Kjer je absidin polkrog prehajal v ravni stranski zid, je imel navpično izhodišče 60 *cm* debel zid iz prodca in lomljenega kamenja, ki se je raztezal 3·10 *cm* v ravni smeri proti zahodu, potem se je pa zaokrožil proti severu in tvoril drugo polkrožno absido, 2·75 *m* široko. Vštric te abside je na severni strani bila tretja absida z isto širokostjo, ki je segala

iz Štamparjeve njive zopet na župnikovo. Ker je bilo tukaj posejano proso, se je moglo odkopavanje dokončati šele meseca oktobra, ko je bila njiva prazna.

Znotranjost slednjih dveh absid je tvoril obširen hipokaust, katerega je na zahod zapiral polkrožni absidni zid, na jug, sever in vzhod pa ravni zid. V hipokaustu je bilo v smeri od juga proti severu razvrščenih 7 vrst stebričkov iz opeke (21×20 cm), ki so bili drug od drugega oddaljeni po 40, 34 in 7 cm, ter so stali na večji opeki po 39×30 cm. Med vrstami stebričkov je bil na dnu 26 cm širok žleb. Po 4 stebrički so nosili 40×40 velike opečne plošče, nad katerimi je bil tlak, ki je pa bil ves zdrobljen. Dno hipokausta je bilo 1.29 m—1.50 m pod površjem njive. Oba absidna polkroga je v sredini spajal 3 m dolg in 60 cm debel zid. Le-tu se je na dnu hipokausta našla svinčena krogla 3.425 kg težka, 85 mm visoka, na obeh koncih jajčasto zašiljena z objemom 25 cm v sredini, ki je služila brezdvomno za utež, ker se še na enem koncu pozna, kje je bila pritrjena kvačica za obešanje. Skoro na istem mestu, a nekoliko više se je v zdrobljenem ometu našel rimski novец. Ob severnem oglu hipokausta se je med ruševinami našel 8 cm debel kos oglašene marmorne plošče — menda mize. To je edini ostanek, ki se je našel od pohištva tega poslopja. A plošča iz pohorskega marmorja je bila v ognju prežgana in se je drobila kakor sir. Med ruševinami se je našlo posebno mnogo žlebastih in cevkastih opek — za odvajanje toplote in soparja. Dno hipokausta je bilo pokrito s sajami, pepelom in ogljem, vmes pa svinjske in perutninske kosti. Proti severu se je hipokaust končal z majhnim prostorom za pepel (praefurnium), našla se je še 80 cm debela plast pepela. Ob zadnji steni abside na severni strani so bili prizidani nepravilni 4 kotni prostori, a iz ruševin, ki so polnile te prostore, se ne da dognati, čemu so služili — najbrž za shrambe ali za dovajanje hladnega zraka v peč. Ob zunanji strani so se v gramozu našle živalske kosti in zobje, pa kavelj z železnim obročem, ki se rabi za pripenjanje živine. Globoko v zemlji, celo pod zidom imenovanih prostorov so se našli kosci prav lepo, rdeče, belo, zelenkasto slikane stene, iz česar je sklepati, da so ti koti bili pozneje prizidani.

V tem delu hipokausta se je našel tudi prevrtani vretenčni kamenček v obliki plosnate krogle s premerom 3 *cm*. O vretenu in preji ni bilo duha ne sluha, ker je vse ogenj uničil. Prelo je bilo žensko opravilo in sicer tudi odličnih dam, kakor n. pr. dandanes pletivo in vezivo. Torej so v tem delu rimskega poslopja zlasti ženske imele svoje bivališče.

Mrličev se nad južnim delom hipokausta ni našlo, toliko več pa nad severnim delom, nekateri čisto na površju in vsled tega močno poškodovani, drugi pa 50 do 75 *cm* pod površjem, a mnogi so tudi v tej globini imeli zdrobljene lobanje. Pri enem mrliču so se našle tudi raztresene konjske kosti in ob rami mrliča bronast predmet, nekaka štirikotna kvačica z izbočenimi ogli, ki je odkrhnjena od neke oprave. V enem grobu blizu hipokausta so bili kar trije mrliči drug na drugem. Spodnji mrlič — priletna ženska z izkrhanimi zobmi je imela ob desnem in levem sencu po štiri slepočnice. Nekatero teh slepočnic imajo to posebnost, da se ne končujejo z običajnim S, ampak žica se ob koncu razširi v majhno ploskev. Zgornji mrlič je bil le 40 *cm* pod površjem njive in zelo poškodovan, med njim in spodnjim mrličem je bil tretji — neka mlada oseba, glavo je imela pod levimi rebri zgornjega mrliča, a tudi brez okrasov. Mrlič v najzahodnejšem grobu ob hipokaustu je imel majhne brončene (2—3 *cm* prem.) in večje železne slepočnice (4—5 *cm* prem.). Pokopališče se je tudi na tej strani raztezalo v isti širini kakor prej na župnikovi njivi.

Ob zunanji strani poslopja, na zahodni, južni in vzhodni strani — proti severu se razteza v jeseni odkopani del poslopja — se je za poskus izkopalo do 20 jam, a ni se našlo drugo, kakor prst, pomešana z zdrobljeno opeko, ometom in pepelom, 1 $\frac{1}{2}$ *m* globoko je bila že mrtva zemlja, nižje proti nekdanji dravski strugi pa sam naplavljen pesek. Le v ravni črti od prve, proti jugu obrnjene abside smo zadeli na zid ter našli obzidan pravokotni prostor, zunanja stena je bila 2·16 *m* dolga in 1·90 *m* široka, proti jugu ozka odprtina — kanal, ob južnem oglu pa na vzhodno stran štirikoten (80 × 80 *cm*) zlitek (Gusswerk), na katerem je stal najbrž kak steber. Sodeč po črnem blatu, ki se je našlo na dnu, je bilo tukaj stranišče. Kanal se ni dal do konca zasledovati, ker se potem zemljišče nagne v strugo,

tam so pa dravski valovi zatrli vsak sled starinske stavbe. Za čudo so se pa v tem neznatnem prostorčku našli kosci prav lepe rdeče, rumene in zelenkaste slikarije. Iz nekaterih koscev se je dalo spoznati, da so ornamentiko tvorile geometrične figure.

S tem je bilo delo končano. Dasiravno so najdeni predmeti iz rimske dobe jako siromašni — o mozaiku ni sledu, od kake umetnine se ni našlo nič, napisa nobenega, od pohištva le sežgani kos marmorne plošče, od hišnega orodja le vretenčni kamenček in utež, denarja le trije neznatni komadi, vendar je najdba za lokalno zgodovino središko velike važnosti. Tukaj ob meji rimskega cesarstva tako ogromno poslopje ni stalo samo, ampak kakor kažejo sledovi po raznih njivah, je tu bila rimska postaja — mansio, ki je bila predhodnica sedanjega trga Središča.¹ Nerešena še ostanejo vprašanja: kje je ta rimska naselbina imela svoje grobišče? kje je šla cesta, ki jo je vezala z drugimi rimskimi postojankami? ali je morda tu bil v bližini Mitrov tempelj in vojaški tabor?²

Ob severnem robu južnega hipokausta najdeni novci nam vsaj nekoliko pomagajo, da približno določimo dobo, kdaj je še rimsko poslopje stalo in kdaj je izginilo. Novci so se našli precej globoko med ruševinami, torej se niso pozneje semkaj zatepli, ampak so z ruševinami vred prišli pod zemljo, oziroma, poslopje je še stalo, ko so se novci izgubili.

Rimske naselbine so se razvijale ob Dravi zlasti v prvem stoletju, najbolj ob času cesarja Vespazijana in Trajana. Ko so Rimljani predstavili vojno in civilno težišče dalje proti Donavi, se podravske naselbine niso dalje razvijale, ampak opaža se (n. pr. v Ptujju) celo nazadovanje. Sploh so rimski spomeniki med Dravo in Donavo dokaj redki; v teh nevarnih in barbarških krajih si bogati Rimljani niso stavili razkošnih palač,

¹ Da je ta najdba sedaj v grabski občini in ne v središki, ni na poti naši trditvi, ker razdelitev občinskih mej je poznejša in nima s postankom rimske naselbine in poznejšega Središča nikakšne zveze.

² Rimski tabor bi utegnil biti na mestu sedanjega »Gradišča«. Sedanji grič (4·20 m do 1·71 visokosti) je pozneje navožen. Tloris pa ima podobo pravokota 54 m dolgosti, 20·50 m širokosti. Tik ob vznožju sedanjega griča se še pozna krog in krog majhen nasip, katerega podlago tvorijo velike plošče peščenca. Potem je krog in krog 21·50 m širok jarek in naokoli zunanji nasip.

vil in umetniških spomenikov, prihajali so semkaj le tisti, katere je klicala služba ali stan: častniki, državni uradniki, trgovci i. t. d. Z ozirom na to smemo začetek rimske naselbine postaviti v prvo stoletje po Kr. Novci pa, ki so se našli, so vsi iz dobe Konstantina Vel. in njegovih sinov.¹

I. Konstantin Vel. (306—337).

CONSTANTINUS MAX AVG
GLORIA EXERCITUS.

Zastavica z VOT med dvema vjetnikoma.

* *

Spodaj: ASIS = v Sisku kovan denar (1. officina).

II. Licinij (307—323).

IMP LICINIUS AVG
VIRTUS EXERCIT

III. Konstancij (?) (337—361).

DN CONSTANTIVS P F AVG.

Obratna stran nespoznatna. Oficina 2. in 3. novca neznana.

Potemtakem je rimsko poslopje med ll. 306—360 še stalo. L. 396. pa sv. Hieronim v pismu na Heliodora kaj živo opisuje strašno opustošenje med Carigradom in Julijskimi Alpami, torej je v tem času, približno 350—390 izginila tudi rimska naselbina pri Središču.

Iz katerega časa pa je grobišče na razvalinah rimskega poslopja? Za določen odgovor manjka vsakršna opora. Oblike okraskov so zelo podobne onim, ki so jih izkopali v Belem Brdu pri Oseku ter jih je opisal v »Arheološkem Vijestniku« l. 1903/4 zv. VII. str. 30 i. d. dr. Brunšmid. Opirajoč se na najdene denarje madžarskih kraljev, stavlja Brunšmid postanek dotičnega groblja v 11. stoletje. Pri naših mrličih se srednjeveški denar ni našel. A z ozirom na nekatere okoliščine je sklepati, da je

¹Novci so zelo slabo ohranjeni. Pregledal jih je slavni strokovnjak v numizmatiki, c. kr. konservator in vseučiliščni profesor v Gradcu g. dr. *Arnold Luschn* ter dognal napise, za kar mu bodi tu izrečena iskrena zahvala.

to pokopališče dokaj pozno. Kadar so tukaj mrličje pokopavali, je že bilo zidovje rimskega poslopja do temeljev porušeno in gradivo razvoženo. Gotovo so to gradivo porabili za zidavo novih poslopij — morda stare cerkve sv. Jerneja in pa srednjeveškega gradiča. To se je pa zgodilo po l. 1199, ko so Madžari bili potišnjeni iz teh krajev. Torej bi grobišče lahko postavili v 13. ali začetek 14. stoletja. Iz tega je tudi razumljivo, zakaj ima primeroma le malo mrličev okraske; o pristno paganskih običajih ni sledu, prstane, uhanе in slepočnice pa so devali v grob tudi kristjanom, a tudi slednje so že takrat, kakor se zdi, pojemale in se nahajajo le še pri nekaterih ženskih mrličih.

F. K.

Nagrobni versi v konjiški dekaniji.

V novejšem času se je začela pozornost obračati tudi na pokopališča, ker so bogat zgodovinski vir, širono polje za umetnost, priče ljudskega okusa in mišljenja. Z zadnjega — narodopisnega — stališča hočemo tudi tukaj razpravljati o eni panogi mirodvorske umetnosti — o napisih v več ali manj vezani besedi, ker imajo najbolj subjektiven značaj. Pisatelj je namreč l. 1905 vseh 12 pokopališč v konjiški dekaniji pregledal in je pri tej priliki nabrane nemške verze že objavil,¹ slovenske pa s tem predlaga občinstvu. Naj nihče ne pričakuje kaj posebnega! Mladi so po starosti, pičli po številu in brezskrbni po obliki. Morda pa bo spoznanje, da je naša mirodvorska kultura še na precej nizki stopinji, rodilo praktičen sad v krogih, ki spomenike naročajo. Naj bi se vendar bolj gledalo na raznoličnost in izvirnost oblike spomenikov ter na bolj osebni značaj napisov!

Nobeden slovenski verz ne sega pred l. 1848. Prvi se nahajajo na grobih duhovnikov l. 1849 in 1854, potem jih je petero iz l. 1861—1865 in sicer štiri izmed teh iz Ločkega pokopališča, kjer je najbrž vplival ločki župnik in pesnik I. Virk. Iz let 1866—69 ni zopet nobenega takega napisa, razširjati se začinjajo šele z l. 1870. V l. 1870—79 jih je 14, naslednje desetletje 17, potem se v l. 1890—99 njih število podvoji na 35, in

¹ Zeitschrift f. österr. Volkskunde, Wien, 1908, p. 23—29.

v tekočem desetletju jih bo najbrž zopet dvakrat toliko, ko jih je že prvih pet let 34. Vidi se, da med Slovenci tega okraja narašča priljubljenost nagrobnih verzov; ker pa se ti nahajajo le na kamnitih in železnih križih, se lahko sklepa, koliko je število teh na naših pokopališčih in kako po ceni in brez umetniške vrednosti morajo biti, da jih lahko naročajo priprosti ljudje. Vendar pa igra glavno vlogo okus in moda. Število nemških verzov v našem dekanatu je v preteklem stoletju po desetletjih: 1, 4, 3, 5, 1, 3, 9, 6, 11 in 9 ter zadnjih pet let 1900—1905 samo 2. Ne smemo misliti, da je nemških napisov čedalje manj, ampak vzrok je le ta, da se je v mestih in trgih že preživela šega, na grobih izklesati verze. Med Slovenci pa ravno sedaj najbolj cvete, kakor sploh vsi kulturni pojavi le počasi prodirajo iz mest na deželo.

Naših 93 slovenskih verzov je iz naslednjih pokopališč, katere označimo z začetnim zlogom: Ča(dram), Je(rnej Sv.), Ke(bel), Ku(nigunda Sv.), Lo(če), Pri(hova), Sko(mre), Stra(nice), Špi(talič), Zre(če). Po vsebini so razdeljeni na pet skupin. V prvi skupini (štev. 1—9) ranjki žive nagovarja. On se poslavlja (7), moralizira (2), največkrat pa prosi za molitev (3—6, 8, 9) in govori o nebesih (1, 8, 9). V drugi skupini (10—47) živi nagovarjajo ranjkega. Ranjki je šel prezgodaj v grob (10—11), v boljše življenje (12, 13), tam naj prosi za živeče (14—16), ki upajo, ga kdaj videti (17—22). Jokajo zanj (23), čeprav je rešen trpljenja (24) in uživa plačilo v nebesih (25—37). Voščijo mu mir in pokoj (36—39). En verz povdarja narodno ljubezen ranjkega (40), drugi so posvečeni raznim stanovom: učitelju (41), bogoslovcu (42), duhovniku (43—47). V tretji skupini so poročila in pripovedovanja o ranjkih (48—66). O ranjkem je torej v tretji osebi govor, dočim je bil prej kot govoreč v 1. osebi (I. skupina) ali kot nagovorjen v 2. osebi (II. skupina). Slišimo o duhovniku (48), učencu in učenki (49, 53), organistu (51) in o starših (54—61), potem splošne misli (62—66). V četrti skupini so splošne misli in nauki, ki jih živi pri pogledu na grob govorijo. Te misli se sukajo okoli smrti in minljivosti (67—70), o vstajenju in zopetnem svidenju (71—76), o veselju, ki ga uživajo rajni (77—80). V peti skupini so slednjič otroški verzi

(82—93), ki ravno tako razpadejo v štiri oddelke, kakor verzi na spomenikih odraslih in sicer *a*) mali otrok govori, *b*) otroka nagovarjajo, *c*) o otroku pripovedujejo, in *č*) z ozirom na otroški grob se snujejo splošne misli.

Zanimivo je, kako so se nekateri verzi razširili po pokopališčih. Mi najdemo varijante (18, 19 in 69; 34—37; 54 in 57; 92 in 93) potem dobesedne prepise na istem pokopališču (10, 54, 86 in 63) ter raznih pokopališčih (35, 36, 39, 72, 73, 74 in 92). Ravno tako se nahajajo pri nekaterih župnijah slični uvodi pri celotnem grobnem napisu ali pa enaki sklepi. V Ločah so n. pr. l. 1880 postavili spomenik pesniku I. Virku za začetnimi besedami: »Pod tem križem čakajo vstajenja« in glej, isti izraz rabi en spomenik ravnotam l. 1896, štiri drugi (1884, 1889, 1892 in 1901) pa v krajši obliki: »Tukaj čaka vstajenja«. Na koncu stoji v Žičah: Oče naš, Češčenamarija (1900 in 1905), v Zrečah: Moli očenaš! (1899, 1901) in Kunigunda ter Kebel (1896). V Čadramu je običajna pohvala ranjkega. Najnovejše na spomenikih so pa pobožni vzdihljeji, ki so obdarovani z odpustki (n. pr. Moj Jezus usmiljenje!) in se nahajajo pri Sv. Kunigundi in v Stranicah. Ravnotako je tudi oblika lesenih križev, v kolikor so še v navadi, po farah različna. V Ločah ima križ polukrožno in vzbočeno streho, pri Sv. Kunigundi pa dvostrano trivoglato.

Ako poiščemo vir za našo mirodvorsko poezijo, najdemo nekaj od umetnih pesnikov (štev. 40 po Prešernu, 74 in 75 po Fr. Cegnarjevi »Na grobeh« in 85 po znani pesmi »Nad zvezdami«), večina pa je poljudnega izvira, čeprav niso vsega priprosti ljudje sestavili. Dostikrat imajo tudi kamnoseki zbirke slične tvarine, iz katere si potem naročnik izvoli, kar meni, da je najbolj primerno. Res ljudskega izvira in obenem prisrčne se nam zdijo štev. 18, 20, 27, 28, 61 in 82, med temi je štev. 28 pravi biser. Ljubezen do matere rodi pač najglobljeja čustva. Štev. 61 bi pa bil primeren podpis pod kak globoko-občuteni in vendar priprosti starogrški nagrobni relief. Učen je napis štev. 2 in 60 kakor tudi večina stanovskih napisov (41—48). Lepo odbrani so včasih izrazi. Smrt »kosi« in »pokosi«, pokopališče je »božji vrt«, tam krije človeka »lahka zemlja, mehka zemlja, rahla zemlja, zemljica«, tam spava »zlata

mamica« in »otročički«, tam »se sniva o nebesih sanje«, tam vlada »večno zdravje«, tam »nikdar več noči ni«. Vse pa bo zbudil iz spanja trobentin glas, in trobenta je priljubljena primera.

Ako slednjič primerjamo naše verze z nemškimi iz istih grobišč, ne najdemo med njimi nobene ožje sličnosti. Nemški verzi so sicer starejši, a niso služili za podlago slovenskim. Obojni izvirajo iz istega krščanskega naziranja o smrti, večnosti in plačilu, a razločujejo se v toliko, da v nemških, ki so sad omikanih krogov in po času za polovico še iz romantiške dobe, prevladuje razum, v slovenskih pa, ki klijejo iz duše priprostega naroda, vlada čuvstvo. Iz istega vzroka se nahaja v njih dostikrat zanemarjena oblika, včasih celo nedoslednost misli. Slednjič je njih duševno obzorje ozko in marsikatero misli se ponavljajo stereotipno. Vendar pa jih visoko čislamo. V njih so prvokrat slovenski zvoki vsekani v kamen, odsev so ljudskega mišljenja in živega verovanja, sad raznih kulturnih razmer v drugi polovici preteklega stoletja in — kakor je pričakovati vsled mestnega vpliva — bodo kmalu prenehali.

<p>1. Stoj, popotnik, sin in hči,
Tukaj moje telo spi
Jezus se pa duše vsmili
(Trud in pota in plačilo . . . ?)
Oh, da bi v nebesih vsi
.¹
Lo 1878.</p>	<p>5. Kličem vam iz temne jame
Prijatelji mol'te večkrat za me!
Ži 1898.</p>
<p>2. Človek glej gomilo mojo!
Kjer sem jaz, boš skoraj ti,
Za vso ošabnost svojo
Boš zadobil pest prsti.
Pri 1876.</p>	<p>6. Večna luč mu sveti naj,
Oh prijatelji molite za me!
Ži 1898.</p>
<p>3. Dragi prijatelj
prosim te, moli za me,
da bo moja duša
milost našla pri Bogu.
Ča 1883.</p>	<p>7. Hčere, sini ljubeznivi,
Srečno, Bog vas živi! —
Lo 1863.</p>
<p>4. O kristjan,
katoliško vero imaš
moli za me
en očenaš.
Ke 1897.</p>	<p>8. Lepo živite
In za me molite,
Da vas bom pred Jezusom objel
In bom z vami vekomaj vesel.¹
Lo 1864.</p>
	<p>9. Truplo moje tu počiva,
Duša tam plačilo vživa,
Kliče milo 'z temne jame:
Moli, o prijatelj, za me.
Spavaj draga žena moja
Od posvetnega truda,</p>

¹ Nečitljivo.

¹ Opomin velja ženi in otrokom.

- Luč nebeška naj ti sije,
Večni pokoj naj ti bo.
Zre 1884.
10. Prenaglo, duša,
smrt te je vzela!
Z nebes na nas
oziraj se vesela!
Počivaj v miru
vsem nepozabljiva
Premnogo oči
za te solze preliva.
Ča 1876, 1879.
11. Prezgodaj vzela si slovo,
Predraga žena, mati mila!
In to tolažba naša bo,
Da večnost bo nas spet združila.
Ži 1904.
12. Zapustila je moža in otroke.
Duša se veseli pri Gospodu,
Zdaj z Bogom, ljuba mati,
Večna luč vam naj sveti!
Ko 1896.
13. Dragi oče, Bog vam daj
Srečno večnost ino sveti raj!
Ko 1897.
14. Dobra mati, skrbna žena,
Bodi vedno blažena
In prosí za nas Boga!
Ča 1900.
15. Dobra žena in mati
Bila si nam tukaj,
Bodi priprošnjica pri Bogu
Do svidenja tam, kjer
Se ločitve bati ni.
Ča 1898.
16. Ljubezni božji mili
Jaz tebe izročim,
Da bi za me molila,
Še to od teb' želim.
Dušo Jezus k sebi vzami,
Truplo hrani božji vrt!
Ic 1899.
17. Prerano te, dragi, nemila
Nam smrt je odvzela;
Edina tolažba nam je,
Da skoraj se vidimo tam.
Ko 1884.
18. Vzel si od nas slovo,
Tebe več nazaj ne bo,
Čez malo, malo dni
Mi pri tebi bomo vsi.
Lo 1891.
19. Vzeli so oče in brat od nas slovo,
Očeta in brata več nazaj ne bo,
Al' čez malo, malo dni
Bomo prišli k vama vsi.
Lo 1899.
20. Počivajte v miru,
Ata ljubi!
Zemljica naj vam bo lahka!
Da se vidimo na zvezdami!
Močnejša kot smrt je ljubezen.
Lo 1901.
21. Z Bogom, mati, na tem svet',
V večnosti se vidiva spet!
Lo 1899.
22. Zemlja naj ti bo lahka,
Nad zvezdami se vidimo.
Oče naš. Češčena Marija. Amen.
Ži 1905.
23. Žalostna joče žena tvoja,
Otroci gorko se solzé,
Sosedí, znanci te greše,
Vsem storil si dobrot brez broja.
Nebeški oče tebi daj
Vživati večno sveti raj!
Ži ok. 1880.
24. Dolge, bridke muke
Reva si trpela,
V sladkem, večnem zdravju
Bodi zdaj vesela!
Ku 1897.
25. Mirno tukaj vsi počivajte,
Tam plačilo večno vživajte!
Ke ok. 1900.

- Sam cesar presvetli za to te častil.
Dosegel si smoter, ki nam je
zemljanom?
Ži 1895.
42. Up domovine, staršev veselje,
V grobu počivaj tu mirno sladko,
Niso spolnile Ti srčne se želje,
Da bi daroval presveto Telo,
Upanje vendar nam v srcih gori,
Da so spolnile v nebesih se ti.
Tovariši svojemu dragemu pri-
jatelju?
Špi 1861.
43. Do smrti čedo svojo
Si pasel ti zvesto!
Gospod marljivost Tvojo
V nebesih plačal bo.
Ku 1849.
44. V hladni zemlji tej počivaj
Tu med ovcami pastir
In v nebesih si (!) uživaj
Z njimi vzveličanski mir!
Oh za svoje brate prosí,
Ki še tu na svetu smo,
V sveti raj da, ko pokosi
Smrt nas, srečno pridemo.
Pri 1854.
45. Učil si rad in dajal nauke svete,
Še zdaj ko tiho tukaj v grobu spiš,
Določno ino glasno nas učiš
Besede resne ino razodete!
Da tu na zemlji ni naš pravi dom,
Tak' svojim ti veliš prijateljdom.
Pri 1870.
46. Dolgo dušam našim zvest si bil
pastir,
Bog za to v pašo daj ti večni mir.
Ku 1872.
47. Ljubezen tvoja ti je srce na-
klonila,
Pesem tvoja vse razveselila.
Počivaj sladko zvest pastir,
Vživaj večni mir!
Lo 1880.
48. Zemlja krije tu moža,
O katerem res velja,
Kar sam sv. Duh uči:
„Ljubljen'c Boga in ljudi
V blagem je spominu vsem“,
Dasi zamaknjen njih očem.
Non ipse, sed ipsi.
Ko 1874.
49. Mlado srce tukaj spi,
Ki za dom in vero bilo,
Naj bi vživalo plačilo
Tam, kjer nikdar noči ni!
Postavili nja šolski tovariši.
50. Najlepša slava za človeka je,
Če ga za življenje nihče ne črti,
Ha hvall le in ljubi srčno vse
Po smrti pa mu večni raj želi.
Ta slavni venec njemu gre zares,
Ki tukaj mirno do vstajenja spi.
Ljubezni, blagodatnosti sloves
Ostane Janezu vseh vekov dni!
Ča 1876.
51. Orglje, zvoni, pesmi mile
Lepo so se mu glasile.
Zdaj pa mirno v grobu spi.
Dok' ga sodni dan zbudi.
Pri 1870.
52. V bitkah na Laškem
l. 1848 bil je junak,
da Radecky
ga je bil vesel!
Zato spomin mu naj ostane,
Tako si je želel.
Ko 1905.
53. Po svobodi je hrepenelo,
Po luči, sreči ti srce,
K resnici priti je želelo,
Izpolnil Bog ti je želje!
Zdaj našla si na božjem nebu,
Kar bi zastonj iskala tu.
Je 1904.
54. Ta gomila
Je zakrila
Našim žalostnim očem

¹ Grob učiteljev. ² Bogoslovcu.

- Ženo blago
Mater drago
Nam nepozabljivo vsem.
Ča 1886, 1889.
55. Ta gomila je zakrila
Nam očeta blagega,
Jih je v večnost preselila,
Kjer se bomo vid'li spet.
Ča 1893.
56. Skrben gospodar, priden oče,
Za svoje imel je želje vroče,
Bog mu bodi mil sodnik,
Ki je vsikdar najboljši plačnik.
Ča 1902, 1904¹.
57. Ženo blago, mater drago
Krije hladna zemlja zdaj,
Bog za trud, za skrb, ljubezen,
Večno ji plačilo daj!
Ku 1895.
58. Ona je na tem svetu pohlevno
živela,
Bog ji daj, da bi se gori v svetih
nebesih veselila!
.. (hči) .. Kir na jeno krilo po-
čiva,
30 dni stara, umrla 1902, in da
bi za te svoje na tem svetu za-
pušene za vse skupaj Boga prosile.
Ko 1902.
59. Tukaj počiva
Treza Brezovnik. Naj
mati pri svojih hčerah
Juli in Mice (!) mirno spi,
dokler njo (!) trobente
glas ne zbudi.
Ča (brez letnice).
60. Delo rajna je skončala,
Nje delavnik je nehal,
Njo je zdaj Gospod zaklical
Da plačilo ji bo dal.
Ke 1900.
61. Se je z veliko žalostjo
Ločila od svojega moža
In šest malih otrok,
Kateri z možem vred
Strašno žalost občutijo.
Ko 1895.
62. Dan jasni, dan oblačni v noči
mine,
Srce veselo in bolno trepeče,
Pokoj le bode groba bolečine.
Zre 1887.
63. Naj mu bode zemlja mehka,
Ga gomila ne teži,
Naj mu bode sodba lahka,
Naj se v večnost' veseli.
Ko 1862, 1880.
64. Veliko je tu trpela,
Naj v nebesih bo vesela,
Ter prosi tam Boga za nas.
Oče naš. Česčena si Marija.
Ži 1900.
65. Naj počiva v miru!
Naj ji bo zemlja lahka!
Milo kliče s temne jame,
Moli, o prijatelj, zame!
Ke 1905.
66. Rajna te iz groba prosi:
„Voljno svoje križce nosi!
Bodi star al' bodi mlad,
Trpi vse težave rad!“
Pri 1871.
67. Človek, glej dognanje tvoje,
Danes srečen si, vesel,
Jutri že ti zvon zapoje,
Truplo tvoje bo pepel.
Ko 1897
68. Blagi oče tu počiva, obžalovan
od vseh otrok,
Njegov duh že gor' prebiva, kjer
žalost se neha in jok;
Cvet mladosti tukaj hitro mine,
Kot senca naglo čas beži

¹ Brez drugega verza.

- Prave se spominjaj domovine,
Človek dobrih del nabiraj si!
Ku 1897.
69. Vzel je od nas slovo,
Ker njega več nazaj ne bo,
Čez malo, malo dni
Tudi mi bomo k njem' prišli.
Vsi v miru naj počivajo,
Nebeški raj uživajo.
Ži 1895.
70. Bog ji daj sveti raj
Uživati na vekomaj!
Sladko spavaj, milo,
Se bo tudi nam tako godilo!
Ži 1895.
71. Večno noč ne bo trpela,
Groba tema večno ne,
Trobenta sodna bo zapela,
Da bojo mrtvi zbudili se.
Lo 1880.
72. Truplo mirno naj počiva,
Duša pa naj raj uživa,
Dokler skupaj vstanemo,
Se na desni združimo.
Pri 1890, Ko 1903.
74. Trupla v grobu mirno spijo,
Duše v Bogu naj živijo,
Dokler trobente silni glas,
Ne bo iz groba zbudil nas!
Ku 1899, 1900, Ča ok. 1890¹.
74. Saj križ nam sveti govori,
Da vidimo se nad zvezdami.
Zre 1887, 1903 (dvakrat) Lo
1900, Ži 1901, (še enkrat brez
(letnice,) Ko 1900.
75. Nikjer, nikjer tolažbe ni,
Le križ nam sveti govori,
Da zopet vidmo se nad zvezdami.
Bog jim večni mir in pokoj daj
Večna luč jim sveti naj.
Stra 1877—1903.
76. Ljubezen se solzi,
Pa vera uči,
Da se spet vidimo nad zvezdami.
Lo 1892.
77. Blagor jim, ki v Gospodu zaspijo,
Truplo v hladnem grobu počiva,
Duša pa v svetem raju večno
veselje vživa.
Sko 1889.
78. „In duši Bog vse dobro daj,
Naj vživa večni mir,
V njen pravi dom naj pride, v raj,
Kjer sreče vse je vir“.
Sko 1900.
79. . . . oče in sin
Dobrotnika cerkvena živa bilá,
V nebesih plačilo večno naj
vživata!
. . . . žena
Vsi trije tukaj v ljubezni združeni,
Naj se radujejo v pesmi angelski!
Ča 1899—1902.
80. Kdor na svetu zvesto dela,
Čaka večnost ga vesela.
Pri 1870.
81. Večna luč naj ji sveti!
Moli očenaš.
O Marija, o Devica,
Bodi naša priprošnjica,
Prosi za nas ti Boga,
Da nam svojo milost da.
Zre 1903.
82. Z Bogom!
Ata, mama zlata!
Ločim se za kratek čas,
Spet objela bom vesela,
Kmalu tam v nebesih vas.
Le nikar več ne jokajte,
V božjo voljo se podajte,
To vas prosi mlada hči,
Ki pod križem tukaj spi.
Umrta 31. August 1877.
Mina Stiplošek.
Lo 1877.

¹ Prva vrsta: mesto v grobu
stoji v zemlji.

83. Za vami, nedolžne cvetlice,
Žalujejo stariši, bratje, sestrice.
Tukaj spavajte mirno in sladko
zdaj,
V raju med angeli veselite se
vekomaj!
Ku 1900.
84. Kratko sijale so zvezde prijazne
Vam nedolžne nam rožice.
Žalujejo starši, sestrice.
Truplom mirni bod' počitek,
Dušem v raju dobri vžitek!
Zre (leto?)
85. Tam vam sreča venec vije,
O otroci ljubljeni!
Lepše solnce vam zdaj sije,
Lepša zarja rumeni.
Zaostali pa hoč' mo upati,
Da zopet vidimo se nad zvezdami.
Zre (leto?)
86. Otročički počivajte,
Sveti raj uživajte,
Večna luč vam sveti naj.
Amen.
Zre 1883.
87. Tukaj čakajo
Vstajenja sestrice
.....
Počivaj mlado srce blago,
- Saj enkrat bodeš zopet bilo,
V veselji, v stanovitni sreči
Se bodeš z nami spet združilo.
Lo 1884.
88. Otročiči mili,
Ker ste nas zapustili,
Naj se vas Jesus usmili,
Da bi za nas Boga prosili.
Lo 1898.
89. Spavaj sladko dete milo,
Dokler vsem se bo zdanilo!
Ži 1889.
90. Nedolžno srce,
Prosi v nebesih
Za nas!
Ko 1900.
91. V hladni zemlji naj počivajo,
Duše se z angeli radujejo!
Stra 1830.
92. Tudi rožice
Smrt kosi,
To zapomni
Mladost si!
Ča 1891, Ko 1905, Čo 1899¹.
93. Tudi mlade rožice smrt kosi,
Spomni se mladina tudi ti.
Spavaj sladko milo,
Tudi nam se bo tako zgodilo.
Amen.
Ži 1893.

¹ „Ljubke“ rožice.

Dr. Avg. Stegenšek.

Književna poročila.

Dr. Murko M.: Geschichte der älteren südslawischen Literaturen. Leipzig 1908. — Ta že davno željno pričakovana knjiga je vendarle pred kratkim izšla v Amelangovi zbirki „Die Literaturen des Ostens in Einzeldarstellungen“ in sicer kot 2. oddelek 5. zvezka v 1. skupini „Literaturen europäischer Völker“. Prvi oddelek istega zvezka zavzema Jakubec-Novakova „Geschichte der čehischen Literatur“, kot tretji oddelek pa pričakujemo seveda Murkovo „Gesch. der neuen südslav. Litt.“. Izmed drugih slovanskih književnosti tvori Brücknerjeva poljska 1., istega učenjaka ruska književnost 2. zvezek te skupine. — Murkova knjiga obsega X + 248 str. v 8° in se prodaja tudi sama zase za 6 K (nevez.) — V uvodu (III.—IV.) pripoveduje pisatelj sam, zakaj nam je namesto pričakovane zgodovine vsega jugoslovanskega slovstva predložil samo zgodovino starejšega. Jugoslovane Murko z odličnim naglasom smatra kot en sam narod, ki se je šele v najnovejšem času po najrazličnejših vplivih politično razcepil v več debel, ki imajo sicer vsaka svojo književnost, vendar pa teh književnosti zaradi njih sorodnosti in medsebojne notranje zveze ni mogoče drugače nego skupno obdelavati, kakor to misel Murko tudi sicer zastopa. Posebej od teh modernih jugoslovanskih slovstev je pa treba postaviti najstarejšo književnost, ki je, če tudi manjše umetniške vrednosti, pa zato tem večjega svetovno-kulturnega pomena in zasluži tedaj, da se kot potreben uvod ne samo v jugoslovanske literature, ampak tudi v rusko in rumunsko, obdela posebej in obširnejše. Pisatelj je s tem krenil gotovo na pravo pot. — Po kratkem uvodu o slovanski pisavi in izgovoru (knjiga je namenjena ne samo kot pregled učenjakom, ampak tudi lajnikom in Nemcem) preide v 1. poglavju (str. 1.—19.) na etnografične in kulturne razmere in govori zlasti instruktivno o razmerju med Hrvati in Srbi (14—16). Njegov nazor o Jugoslovanih smo že omenili zgoraj; v sedanjih časih, ko so Jugoslovani na dnevnem redu, so Murkove odločilne besede velevažne in pomembne. Upajmo, da se bodo na pravem mestu tudi upoštevale o pravem času. Statistični podatki ilustrujejo to poglavje. Opazili smo pač, da se pisatelj izraža o jezikovni meji na Štajerskem in Koroškem, oziroma o zanesljivosti vladne statistike jako previdno, preveč previdno. Kakor kritizira strankarsko štetev v Makedoniji na str. 18. bi bil lahko kritiziral tudi ljudsko štetev na Koroškem; dosti boljša ni, zlasti če se gre za to, da bi se zmanjšalo število Slovencev. Kako površno se na Koroškem šteje, to dokazuje faktum, da se je morala po dovršenem tisku krajevnega repertorija za Koroško l. 1890 štetev za velikovško glavarstvo vršiti še enkrat in so se morale že tiskane številke popraviti. Če hočemo kedaj dobiti za Koroško zanesljivo število Korošcev, moramo

imeti boljših pripomočkov, nego je vladna statistika. Pri vsem tem pripoznavamo radi, da imajo višji vladni organi kolikor toliko dobro voljo, biti Slovencem pravični; napaka je pa, da se podrobna števila v občinah prepušča n. pr. orožništvu ali pa mešanim komisijam, obstoječim iz izobraženih Slovencev in Nemcev, subalternim organom, kakor so občinski tajniki in posamezni učitelji i. t. d., kateri so ali premalo omikani, da bi vedeli resničnost ceniti, ali pa stavijo resničnost števila za političnim uspehom in za strastjo. To pomeni za posamezne občine zgubo pač samo desetoric in stotin duš, šesteto pa pomeni to za vso deželo mnogo tisoč Slovencev manj in Nemcev več. To se mora enkrat tudi na učenem, nepolitičnem mestu konstatirati. Konstatirati se mora tudi, da de facto v 19. stoletju nismo zgubili v narodnem oziru nobene druge občine nego St. Martin pri Beljaku (oz. Nemški Plajprg in Beljak), Blatnigrad, Thovše, Celovec, Mostič in Labod in to tudi samo zaradi osebnih razmer, ker se je s slovenskim šolskim poukom odpravil tudi slovenski pouk krščanskega nauka in slovenske propovedi. In še te občine so prav za prav še vedno dvojezične in bi se dale vsaj deloma po pridnem delovanju pridobiti zopet Slovencem. Kar smo pa v resnici zgubili, kar se pa nikoli ne upošteva, čeravno je stokrat važnejše nego slovenski značaj maloštevilnih občin, to je dvojezičnost vse Koroške, vsaj dvojezičnost vseh moških tudi po „nemškem“ Koroškem. Nemški kmetje in celo meščani so dajali svoje sinove „ins Windisch“ ravno tako kakor Slovenci svoje „na Nemce“. Odkar pa so nastale na Koroškem čisto nemške šole, t. j. prilično od l. 1870 ali 1880. sem, so s tem sistemom jenjali najprej Slovenci; Nemci pa tudi vedno bolj pojenjavajo, ker so jeli zaničevati slovenski jezik in „ker pri Slovencih itak vse nemško zna in rado govori“. Sploh je pa bilo to prej bolj medobiteljsko zamenjavanje otrok.

Drugo poglavje (13—16) obravnava prihod Jugoslovanov v sedanje sedeže, njih države in omiko in pokristjanjenje. Za tem sledi tretje p. (36—54) o sv. Cirilu in Metodu in o začetkih cerkvenoslovenskega slovstva na Moravskem in Panonskem. Nastopno p. pa govori na 2^{1/2} strani (54—56) o najstarejših slovstvenih spomenikih slovenskih, t. j. o brizinških spomenikih. V petem p. (57—100) je Murko obdelal staro cerkveno književnost na Bolgarskem; govori najprej o bogoslovski književnosti, o kronikah, fisiologu, apokrifih in o bogomilstvu, ter o različnih pesniških spomenikih v nevezani besedi (o trojanski vojni, o Barlaamu in Joasafu, o modrecu Akiriju, in o drugih snovéh, ki so bile tedaj splošnoevropska posest in so prišle tudi med Jugoslovane).

Po poglavju o slovanskem obrednem jeziku pri Hrvatih ob jadranskih obalah in o najstarejših kronikah srbskih in hrvatskih (100—108) in po razmotrivanju o staroslovenskem slovstvu (108—111) preide pisatelj v VIII. p. (112—132) na srednjobolgarsko književnost, t. j. književnost v drugem bolg. carstvu, v IX. (133—155) pa na cerkveno slovensko književnost v srbski državi. Zgodovinskemu

pregledu sledi cerkveno in bogoslovsko, za tem pa posvetno prevajalno slovstvo, na četrtem mestu pa se govori o originalnih proizvodih duhovne i posvetne književnosti. Prevajale so se tedaj najbolj posvetne pesnitve v vezani in nevezani besedi, osobito različni bizantinski florilegiji; prevajalo se je pa samo v nevezani besedi, če imamo tudi dokaze, da je bila Srbom ob koncu srednjega veka znana neka okorna oblika dvanajsterčeva; najlepši prevod je pripoved o gostilničarici Teofanoji, ki je za nas tem važnejši, ker ne poznamo več bizantinskega originala; med originalnimi pisatelji stoji na prvem mestu sv. Sava, akopram je bil bolj cerkveni organizator nego pisatelj. Pač pa je bil jako zmožen pisatelj Konstantin Kosteneški, životopisec Štefana Lazareviča, ki je spisal tudi najboljši, če tudi enostranski gramatični spis „Skazani o pismench“. Najvažnejši juridični pojav tega časa pa je zakonik carja Št. Dušana iz l. 1349.

V X. p. (169—174) sledi Bosna. V Bosni so se križali zapadni in vstočni vplivi. Tu nimamo pravega slovstva, važni so pa za nas različni bogomilski rokopisi, potem slovenske listine in nagrobni spomeniki, katerih se najde tu na tisoče. XI. in XII. p. (174—184) obravnavata cerkvenoslovenske literature pri jadranskih Hrvatih in srednjeveške romantične snovi pri Hrvatih in Srbih. Murko dokazuje, da je bilo v Dalmaciji poleg glagolice znana tudi cirilica in opisuje meje, do katerih je segala glagolica, ter kako je bila umetno presajena celo v Prago in v Krakov, in kako je prišla glagolitska knjiga v Rheims, kjer so francoski kralji prisegali na njo. Na češko in poljsko književnost je bil dotik s primorskimi Hrvati brez vpliva, pač pa je češčina vplivala na Hrvate i preložil se je iz češčine „Veliki Lucidarij“. Važni so hrvaški zakoni iz tega časa (vinodolski, vrbniški, poljiški) ter listine zasebnopravne vsebine. Glagoljaštvo so podpirali najbolj knezi Frankopani, umetno pesništvo nabožne vsebine v osmercih, dvanajstercih ter desetercih pa se je negovalo v Dalmaciji. Izmed srednjeveških romantičnih snovi je prodrl med Srbe in Hrvate „rumanac troiski“, življenje Aleksandrovo, o katerem trdi Sobolevski, da je bilo preloženo v srednjejrški jezik, ter pripovedka o Indiji in o Tryščanu in Bovu (Tristanu in Buovu), ki sta prišli preko Jugoslovanov med Beloruse.

Zadnje poglavje (185—206) se peča s turško vlado in nje posledicami ter z epsko dobo Jugoslovanov. Tu se razjasnuje prihod in naselitev Turkov ter podjarmljenje vseh Jugoslovanov, vplivno mesto hrv.-srbsčine pod turško vlado ter zmago Fanara nad ohridsko in peško cerkvijo. Vstaje in izseljevanje iz turških dežel sledijo, radi tega jugoslovska književnost močno vpliva na rusko in podjarmi tako rekoč za dolgo časa rumunsko. Razpravi o tisku sledi povratni vpliv Rusije na Balkan, kjer se sedaj ne prevaja več, pač pa nastane še nekaj novih del. Turškemu vplivu na narodni jezik sledi tudi reakcionarni vpliv na omiko in vpliv na narodno poezijo, zlasti na epiko; boji s Turki so njen glavni motiv, najpred boji kosovskih junakov, potem ogrskih,

naposled boji uskokov in hajdukov; narobe pa kristjanska epika provzroči tekmujočo mohamedansko narodno pesništvo in obe cveteta zlasti v krajih, kjer se je bil v srednjem veku vgnjezdil fevdalizem (v Bosni). Po stiku narodne poezije z okcidentom se še naglaša vpliv romanske kulture na jugoslovansko narodno slovstvo in nastop nove dobe, ko mineva vpliv bizantinski na Jugoslovane, z njim se pa po modernem duševnem razvoju umakne cerkvenoslovenski jezik narečjem in staro slovstvo modernim bolj narodnim, ki jih hoče pisatelj z narodno poezijo obdelati v II. zvezku te knjige. Knjiga konča z opombami, s kratkim bibliografskim pregledom in izvrstnim imenikom oseb in stvari.

Iz občega stališča je knjiga izvrstna, v naši stroki na tem polju sploh edina; od Šafařika do današnjega dne se je je pač že marsikaj novega dognalo. Navzlic ogromnemu gradivu, ki ga je pisatelj zbral na razmerno tesnem prostoru, je vendar marsikatero vprašanje na svojo roko natančneje preiskal, n. pr. staroslovenščino kot obredni in književni jezik v hrvaškem Primorju. Te knjige tudi najboljši strokovnjak kot repertorija ne bode mogel pogrešati. G. prof. dr. Murko je v tej knjigi pokazal, da ima globok in obširen pogled po slovanskem slovstvu in da je zmožen, kakor nikdo drugi — mi ga poznamo v tem obziru že iz njegovih seminarjev — ga tudi drugim vcepiti; to je njegova posebna lastnost.

Pač pa bodo Slovenci morda z Murkovo knjigo malo zadovoljni, ker se s Slovenci peča samo v IV. poglavju, kjer govori o brižinskih spomenikih; razen tega omenja Slovence samo mimogrede sem in tje v zadnjem poglavju, ko govori o narodni epiki jugoslovanski. To je na prvi videz seveda premalo. Pomisliti pa je, da je hotel Murko napisati prav za prav samo zgodovino jugoslovanske književnosti, kolikor je ob enem tudi cerkvenoslovenska, to naglaša sam v uvodu in ob koncu; književnosti današnjih narečij je odmeril drugemu zvezku. Vse eno pa bi pričakovali, da bi bil pisatelj vsaj ob priliki, ko govori o brižinskih spomenikih, napravil večji historični ekskurz o Slovencih; kar pové na str. 29. je prekratko, deloma celo napačno ali vsaj nerazumljivo: „teilen weiterhin die Schicksale der deutschen Alpenländer“). Slovenci so ravno tvorili to, kar se dandanes imenuje „deutsche A.“, oziroma kar bi se po političnih razmerah lahko imenovalo že za stare čase „d A.“; saj so sami Slovenci stanovali še v 14. stoletju do Gornje in Nižje Avstrijske. Če pa g. Murko med tem, ko konservativno zavzema vprašanje o sv. Cirilu in Metodu stališče panonske legende, negira vsaki vpliv staroslovenščine na brižinske spomenike, in s tem naravnost vsako negovanje staroslovenščine na slovenskih tleh, bi moral ravno kot XIV. p. svoji knjigi dodati historično razpravo o političnih in kulturnih razmerah med Slovenci, ki so provzročile, da ni imel pri nas cerkvenoslovenski jezik in književnost drugih Jugoslovancev nobenega vpliva, in bi moral povedati, zakaj se pri nas umetna knjiženost sploh ni razvila, — če je to sploh res; kajti pomanjkanje spomenikov še ni pravi dokaz za to, — in koliko se zrcali južni in zahodni

vpliv še od srednjega veka sem v našem narodnem slovstvu. Slovenci so vendar tvorili v Nemčiji svojo samostojno slovensko vojvodino, tedaj večjo državno organizacijo, kar pa zanikuje Murko (str. 28.) Drugači je knjiga izvrstno pisana. Zlasti dobri sta poglavji VI. in XI., kjer se govori o cerkvenem jeziku in o cerkvenoslovanski književnosti pri Hrvatih ob Jadranskem morju; to je pisatelj že objavil v „Oesterr. Rundschau“ II. Bd. 17. H. 1905.

Želeti je samo, da bi pisatelj ta pregled starejše jugoslovanske književnosti malo razširil in opremil z obširnejšimi zgodovinskimi pregledi, z najpotrebnejšimi zemljevidi in ilustracijami in bibliogr. aparatom, ter izdal v kakem južnoslovanskem narečju, recimo pri „Hrv. Matici.“ Taka knjiga bi ugajala ne samo jezikoslovcu, ampak sploh omikanemu občinstvu.

Pohvaliti je tudi založnika, ki je Murkovo knjigo jako lepo in pregledno natiskal.

Dr. Arnejc.

Jahrbuch für Altertumskunde. Herausgegeben von der k. k. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale unter der Leitung Ihres Präsidenten Sr. Exc. Josef Alex. Freih. v. Helfert durch Prof. Wilh. Kubitschek. — V I. zvezku te revije (1907) je več sestavkov, ki se tičejo Spodnjega Štajerskega in drugih slov. dežel. Na str. 44—50 poroča Oton Cuntz o rimskih napisih v Lipnici, Sekovi, v Strasu in Gomilici, v vsem 33 kamenov. Napisu so večinoma slabo čitljivi, vendar je poročevalec tu in tam popolnih ali popravil besedilo v „Corpus Inscriptionum latinarum“. Na prvem izmed njih so imena 23 meščanov stare Flavia Solva.

Str. 55—77 poroča kustos deželnega muzeja v Ljubljani dr. W. Šmid o grobovih pri Kranju iz dobe preseljevanja narodov. Razkopano in opisano je 213 grobov. Pisatelj se pridruži Rieglu glede narodnosti ondi pokopanih mrličev ter sklepa, da so to longobardski grobovi, in sicer iz 6. in prve polovice 7. stoletja, ko je v Kranju stala longobardska posadka proti Avarom in domačim nezadovoljnim plemenom. Sedanja Kranjska je namreč takrat pripadala k Italiji.

Zelo obširno je poročilo o najdenih starih štajerskih novcih prof. Arnolda Luschina. Že l. 1906. je poročal o štajerskih novcih, ki so bili zakopani pred l. 1300., v tem zvezku pa opisuje novce, ki so se našli v Žalcu v bližini kolodvora l. 1893. Našlo se je kakih 300 srebrnih vinarjev, od teh je prišlo v graški in celjski muzej 201 komad, drugo se je razgubilo. Nekateri teh novcev so nadškofa Rudolfa pl. Hoheneck (1284—1290), češkega kralja Otokarja (1261—1276), kralja Rudolfa (1276—1822) in ogrsko-hrvaškega kralja Štefana V. (1270—1272) z napisom. Moneta regis pro Slavonia. Pisatelj misli, da je ta zbirka prišla v zemljo l. 1300.

V šesti skupini opisuje dr. Luschin novce, ki so se l. 1885. našli ob vzhodnem pobočju Pohorja blizu Gornje Polskave in nekdanjega gradu Grünberg. Od te najdbe je prišlo 120 komadov v numizmatični

kabinet na Dunaju. Splošno imajo ti novci notranje-avstrijski tip 13. stoletja, ter so po izvajanju pisateljevem bili zakopani v vihnih časih okoli l. 1308.

V skupinah VII—XIII so opisani štajerski novci 14. stoletja, ki so precej pomešani z dunajskimi vinarji, kar kaže, da je na denarnem trgu prevladoval dunajski vpliv in težnja vladarjev, da se v kovanje denarjev spravi neka enotnost. Najdeni so ti novci na raznih krajih, l. 1885 pri Veliki Kaniži na Ogrskem, pri Travniku (Wies) neznano kdaj in kako, na Muti ali pri Marenbergu l. 1884, pod tlakom v cerkvi sv. Kungote, v župniji Sv. Jakoba v Galiciji pri Celju l. 1891, v Mariboru l. 1866, pri nekaterih pa najdišče sploh ni znano.

Fr. Lorger poroča v istem zvezku o sledovih rimskih stavb krog Šmarja pri Jelšah. O počitnicah l. 1908. je Lorger izkopaval na nekaterih njivah in je torej pričakovati še natančnejega poročila.

V 1. snopiču II. zv. iste revije (1908) poroča V. Čurčič o zaponkah in lončeni posodi v Bosni in Hercegovini. Opisani predmeti so iz 4. in 5. stol. pred Kristusom ter kažejo grški in spodnjeitalski tip. Na str. 18—19. je kratek opis s sliko Mitrovega reliefa, ki se hrani v Falski graščini. Našli so ga pri pokopališču v Rušah l. 1845. in zadeli zraven tudi na zidovje; najbrž jer torej bil ondi Mitrov tempelj. Kip je dal napraviti, kakor pravi napis, cesarski prokurator Marcus Porcius Verus.

Snopič 2—3 II. zv. obsega razprave, ki se nanašajo na Dalmacijo in Istro: Raziskave krog Narone, topografija „ager Polensis“ pri Pulju, istrski vzorci za obliko starorimske „villa rustica“. Na str. 151—153 opisuje Ed. Novotny rimsko grobišče ob dunajski cesti v Ljubljani.

F. K.

Društvena poročila.

Poroča društveni tajnik.

1. Šesti redni občni zbor v Brežicah dne 18. oktobra 1908.

Mesto odsotnega predsednika je g. dr. R. Pipuš otvoril zborovanje ob 8. uri zvečer. Pozdravi navzoče občinstvo, povdarjajoč, kako važno je poznavanje zgodovine za narodno življenje. Tudi brežiški okraj je bogat na zgodovinskih dogodkih ter prepojen s slovensko krvjo in s slovenskimi solzami.

Nato je g. dr. A. Medved predaval o zgodovini brežiškega mesta in okolice.

Mesto Brežice je v štajerskem Posavju največji in najznamenitejši kraj. Iz njegove zgodovine imamo pa le prav malo podatkov. Mesto samo ne hrani skoraj nobenih zgodovinskih poročil. Ni čuda! Bilo je mnogokrat popolnoma porušeno. Turki so Brežice večkrat razdejali, uničili vse, kar je spominjalo na preteklost. Tudi v kmečkih vstajah je bilo mesto razdjano. Vrhutega je še nekaterikrat požar po mestu razsajal ter razdjalo mnogo zgodovinsko važnih poslopij in listin.

Iz rimske dobe se je našel v Brežicah samo eden spomenik; l. 1826. so namreč zasledili v graščinskem vrtu rimski kamen, ki priča, da je vodila mimo sedanjih Brežic vojaška cesta, ki je vezala Sisek (Siscia) s Krškim (Noviodunum). Iz časov preseljevanja narodov nimamo nikakih poročil. Še le po dobi Karola Velikega najdemo v Brežicah plemenitaše — naselnike iz Nemčije, takozvane „Herren von Rann“, ki so sezidali prvotni brežiški grad. Najodličnejši med njimi je Mendel von Rann. 1249 pride grad in mesto v oblast solnograških nadškofov, ki so radi v Brežice prihajali in v gradu dalje časa prebivali. L. 1490. dobe Brežice z dobro utrjenim gradom Habsburžani, ki so potem oboje dajali različnim plemenitašem v najem, slednjič pa prodali. Grad je mnogokrat menjaval svoje posestnike; najdalje časa je v posesti grofov Attemsov, ki so sedaj že 200 let njegovi lastniki. Sedanjo graščino je postavil baron Gallenstein l. 1548.

Zelo važna postojanka so bile Brežice ob turških bojih, ker ležijo ob Savi, za katero so Turki navadno prihruli v slovenske kraje.

Kmalu po nesrečni bitki med srbskim kraljem Lazarjem in med Turki l. 1389. na Kosovem polju se začnejo pojavljati grozoviti ulomi turških roparskih čet na Slovensko. Manjše drhali so pridrvele že takoj v XV. stoletju. Brežice so videle prvo veliko turško vojsko l. 1469. Turki so vdrli ob Savi na Štajersko in Kranjsko; strahovito so ropali, plenili in požigali; pomorili so v Posavju 2000, vjeli pa 20.000 ljudi. L. 1473. so šli ob Kolpi na Kranjsko, ob Savi na Gorenjsko, potem na

Koroško, za Dravo v Slovenjigradec, od tam na povratku v Savinjsko in Savsko dolino, kjer so za spomin pustili le pogišča in puščavo, strah in grozo. L. 1475. so prišli Turki istotako iz Koroškega ob Dravi do Maribora, od koder jih je pa srečno pregnal cesarski stotnik Neuhauser. Drvili so potem po Spodnjem Štajerskem proti Sotli ter so se pri Št. Petru pod Sv. gorami varno utaborili. Tam jih je prijel polkovnik Žiga pl. Pohlheim dne 24. avgusta, a je bil strahovito poražen; njegova cela vojska je bila uničena, on sam je bil vjet. L. 1476. prihrujejo Turki iz Kranjskega pri Krškem na Štajersko ter vpepelijo in oropajo Rajhenburg, Brežice in vse Posavje. L. 1480. vderejo iz Koroškega v Savinjsko in Dravsko dolino, pri Brežicah se utaborijo; prime jih večja krščanska vojska ter jih pod vodstvom Jurija pl. Schaumburga slavno premaga, jim odvzame mnogo plena ter zapodi razpršeno drhal iz dežele. L. 1493. ropajo zopet okoli Brežic, prišedši iz Bosne ob Savi; nadaljujejo svojo strašno pot po celem Spodnjem Štajerju, dospejo do Radgone, tam jih pa premaga in prežene cesar Maksimilijan I. A ne samo Turki, tudi Madžari so Brežicam prizadjali silno škodo. L. 1479. in 1480. so namreč prišli pred Brežice in po okolici plenili in ropali popolnoma po turškem vzorcu; slednje leto so mesto vzeli in razen grada vse porušili. Začetkom XVI. stoletja je bil nekaj časa mir. Šele l. 1529. pridrvi nekaj Turkov na svojem povratku od obleganja dunajskega mesta pred Brežice, kjer so si zaradi ponesrečenega naskoka na Dunaj svojo jezo s strahovitim ropanjem in opustošenjem zdatno ohladili. L. 1532., ko je sultan Sulejman II. po nesrečnem obleganju mesta Kiseka sam vodil turško vojsko mimo Gradca, Maribora in čez Haloze nazaj na Turško, so le manjši turški oddelki dospeli v Posavje ter mimo Brežic bežali v Bosno. Večjih ulomov pozneje ni bilo več.

Posebno važno vlogo so imele Brežice v kmečkih vstajah. V prvem punktu l. 1515. se je iz Kranjskega, Štajerskega, Koroškega in iz hrvatskega Zagorja zbralo ravno pri Brežicah

80000 upornih kmetov. Pred mestom so se utaborili ter od tam poslali na dvor cesarja Maksimilijana odposlanstvo, po katerem so prosili olajšave neznosnih svojih bremen. Vzeli so tudi mesto ter se polastili celo zelo utrjenega grada, kojega poglavarja, Marka Kiša, so kruto umorili. Ko jim je odposlanstvo naznanilo cesarjevo željo, naj se mirno vrnejo na svoje domove, je komaj polovica se vdala, druga polovica je šla na Dravsko polje, kjer jo je pa deželni glavar Žiga Ditrichstein z 800 konjeniki in 15 stotnijami pešcev porazil; 25 vodij in 136 odličnejših vstašev je bilo vjetih, v Gradcu na smrt obsojenih in umorjenih. Še žalostnejše so bile posledice drugega kmečkega punta l. 1573. Pri Brežicah se je zbralo in oborožilo zopet na tisoče kmetov, a bili so deloma pri Krškem, deloma pri Pilštanjú pobiti; njihovega vodjo, „kralja“ Matija so vjeli, v Celju na smrt obsodili ter v Zagrebu grozovito umorili; djali so mu žarečo železno krono na glavo. —

Predavatelj je potem še omenil razvoj protestantizma v Brežicah, ki je našel tam in v okolici posebno mnogo pristašev, tako da so nekaj let katoličani imeli samo še cerkev sv. Lenarta pri Brežicah. S kratkim opisom zgodovine brežiških cerkev, župnijske in samostanske, je predavatelj sklenil svoj govor.

Društveni tajnik prof. Kovačič poda pregled o društvenem delovanju ter spregovori obširneje o važnosti domače zgodovine in potrebi spodnještajerskega narodnega muzeja.

Blagajnik g. dr. Pipuš poroča o tačasnem denarnem stanju društva. Končno spregovori društveni odbornik, g. prof. Kožuh ter vzpodbuja občinstvo k narodni samozavesti in ponosu.

K sklepu se zahvali predsednik občinstvu za udeležbo in posojilničnemu vodstvu za prostor v „Narodnem domu“ ter zaključí zborovanje. Pri prosti zabavi, ki se je nato razvila, je dobro izvežban pevski zbor pod vodstvom g. mestnega župnika J. Mešička zapel nekaj pesem, gospe in gospodične so pa z listki nabrale precejšnjo svoto za muzejski sklad. Bodi tukaj izrečena vsem skupaj iskrena zahvala.

2. Odborova seja dne 31. oktobra 1908.

Navzoči: dr. P. Turner, ravnatelj H. Schreiner, profesor Kaspret, dr. Vrstovšek, prof. Majcen, prof. Kovačič. Dr. Štrekelj in dr. Stegenšek sta opravičila svojo odsotnost. Zapisnik zadnje seje se odobri. Tajnik poroča, da sta zastopnika, določena v zadnji seji za sestanek v Ljubljani, bila zadržana, vdeležiti se istega dne 24. maja, zato je on društvo zastopal na sestanku. Sklenilo se je, ustanoviti zvezo slovenskih znanstvenih društev, ki bi naj pospeševala večja znanstvena podjetja, dajala vspodbudo in navodila, eventuelno tudi podpore. Izvolil se je v ta namen ožji odbor, da pripravi vse potrebno. Kaj je ta odbor v tem času ukrenil, ni znano. G. Schreiner izrazi pomisleke, da li bo mogla taka organizacija uspevati, ker primanjkuje gmotnih in duševnih moči. Dokler nimamo vseučilišča, je vsak višji znanstveni polet zavrt.

Naznanijo in vsprejmejo se novi udje: Jos. Meško, župnik pri sv. Miklavžu v Ljut. gor., Melh. Zorko, kapelan v Cirkovcah, Jan. Roškar, drž. poslanec in posestnik v Malni, Jos. Agrež, zasebni uradnik v Brežicah, Jos. Šetinc, odv. koncip. v Brežicah, Fr. Lipej, trgovec v Brežicah, dr. I. Benkovič, drž. poslanec, odv. v Brežicah, Jos. Sitar, sodn. svetnik v Brežicah, F. Pišek, posojiln. tajnik v Brežicah.

Tajnik poroča o nadaljnem izkopavanju v Središču. Ker je c. kr. centralna komisija zagotovila 100 K podpore, se je delo nadaljevalo meseca avgusta in oktobra ter tudi končalo.¹

Za nakup nekega rimskega kamena se dovoli 50 K, istotako se dovoli nakup knjige: Forrer, Reallexikon der prähistorischen Altertümer in Jahrbuch für Altertumskunde.

Ker vprašanje zaradi muzejskih prostorov postaja vedno bolj kočljivo, se naprosita gg. dr. Turner in dr. Pipuš, da pozvedujeta po primernem prostoru. Ob enem razpošlje društvo prošnjo za podpore na razne denarne zavode.

¹ Gl. Mala izvestja.

Imenik društvenikov l. 1908.

Redni udje.¹

- Agrež Josip, zas. uradnik v Brežicah.
Akademija slov. bogoslovcev v Celovcu.
Apih Jožef, c. k. prof. v Celovcu.
Arneje dr. J., gimn. prof. v Mariboru.
Atteneder Josip, župnik na Polzeli.
Barle Janko, prebendar v Zagrebu.
Bartol Auton, notar. kandidat v Ljubljani.
Baš Lovro, c. kr. notar v Celju.
Benković dr. Ivan, drž. posl., odvetnik v Brežicah.
Bohak Fran, dekan v Slov. Bistrici.
Bohanec Ivan, dekan v Šmarju.
Bosina Ivan, kapelan pri sv. Juriju v Sl. gor.
Breje dr. Janko, odv. v Celovcu.
Brenčič dr. Alojzij, odv. v Celju.
Brolih Luka, c. kr. gimn. prof. v Pazinu.
Brumen dr. Anton, odv. v Ptujju.
Čajnkár Jakob, župnik v Središču.
Čanjko Valentin, katehet v Varaždinu.
Čerjak Fran, kapelan v Šmarju.
Čerjak Josip, župnik v Reichenburgu.
Čestnik Anton, c. kr. gimn. prof. v Celju.
Chloupek dr. Karol, zdravnik v Ljutomeru.
Christalnigg grof Oskar, graščak v Gorici.
Čukala dr. Fr. Ks., prefekt v Marijanišču v Celovcu.
Čebašek Jakob, kapelan v Dobovi.
Čede Josip, župnik v Studenicah.
Černej Ludovik, učitelj v Mariboru.
Čitalnica narodna v Celju.
Čitalnica v Sl. Bistrici.
Čitalnica v Gradcu.
Čitalnica v Novem mestu.
Čížek Alojzij, župnik v Sl. Gradcu.
Čížek Josip, dekan v Jarenini.
Danica, kat. akad. dr. na Dunaju.
Debevec dr. Josip, c. kr. profesor v Kranju.
Dobrovc Josip, kanonik v Velikovcu.
Feigel Ottilija, učiteljica v Sl. Bistrici.
Ferk Feliks, zdravnik v Mariboru.]
Feuš dr. Fran, prof. bogosl. v Mariboru.
Firbas dr. Fran, c. kr. notar v Mariboru.
Flek Josip, proš. v Ptujju.
Florijančič Josip, župnik pri Sv. Martinu na Poh.
Framska Škola v Framu.
Franc-Jožefova šola v Ljutomeru.
Francišškanski samostan v Mariboru.
Frangež Jernej, župnik pri Sv. Marjeti.
Fras Marko, c. kr. knjigovodja v Šoštanju.
Glaser dr. Ivan, advokat v Mariboru.
Globočnik Anton pl. Sorodolski, dv. svetnik na Dunaju.
Glonar Jos., stud. phil. v Gradcu.

- Godec Ferd., zasebnik v Breznici pri Prevaljah.
 Gomilšek Fran, župnik pri Sv. Petru na Medvedovem selu.
 Gorup Josip, učitelj na Polenšaku.
 Grafenauer Ivan, c. kr. g. prof. v Kranju.
 Gregorec dr. Lavoslav, kanonik in dekan pri Novi cerkvi.
 Gregorc Pankracij, župnik v Venčesu.
 Grobelske Ivan, župnik v Gomilskem.
 Gruden dr. Josip, prof. bogosl. v Ljubljani.
 Haubenreich Alojz, kn.-šk. ekspeditor v Mariboru.
 Hauptman Fran., c. kr. profesor in šol. svetnik v Gradcu.
 Hebar Fran, župnik na Sp. Polskavi.
 Hirti Fran, župnik v Slivnici.
 Hočevar Makso, učitelj v Šoštanjju.
 Hohnjec dr. Josip, prof. bogoslovja v Mariboru.
 Horjak Janez, kapelan pri Kapeli.
 Horvat Friderik, župnik v Št. Lovrencu na Poh.
Hranilnica južnoštajerska v Celju.
 Hrastelj Gregor, župnik v Selnici.
 Hrašovec Fran, c. kr. okr. sodnik v Gradcu.
 Hrašovec dr. Juro, advokat v Celju.
 Hrašovec dr. Silvin, sodnik v Novem mestu.
 Hribar Ivan, župan v Ljubljani.
 Hribovšek Karol, stolni prošt v Mariboru.
 Hržič Anton, prof. v Zagrebu.
 Hübsch dr. Art., prof. v Zagrebu.
 Ilesič dr. Fran, c. kr. učit. prof. v Ljubljani.
 Irgl Fran, župnik na Vranskem.
 Jager Avguštin, kapelan v Ptujju.
 Janežič Rudolf, spiritual v Mariboru.
 Jankovič dr. Fran, zdravnik v Kozjem.
 Janžekovič Jožef, župnik pri Sv. Le-nartu v Slov. gor.
 Janžekovič Vid, župnik v Svečini.
 Jarc Evgen, c. kr. prof. v Kranju.
 Jazbinšek Fran, gimn. v Mariboru.
 Jeglič dr. Anton Bonaventura, knezoškof v Ljubljani.
 Jelšnik Ivan, kapelan v Kozjem.
 Jerovšek dr. Anton, real. prof. v Mariboru.
 Jerovšek Fran, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
Jurčič Josip, dekan v Vuzenici.
 Jurko Ivan, kapelan na Sladki gori.
 Jurkovič Martin, dekan v Ljutomeru.
 Jurtela dr. Fran, odvetnik v Ptujju.
 Kac dr. Viktor, zdravnik v Mariboru.
 Kapler Ivan, župnik pri Sv. Jakobu v Sl. gor.
 Karba Matija, župnik v Zrečah.
 Kardinar Josip, c. kr. gim. prof. v Celju.
 Kartin Herb., stud. iur. v Gradcu.
 Kaspret Anton, c. kr. gimn. prof. v Gradcu.
 Kavčič Jakob, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
 Kavčič Josip, kapelan pri Sv. Benediktu.
 Klasinc dr. Ivan, odvetnik v Gradcu.
 Koblar Anton, dekan v Kranju.
 Kocbek Anton, župnik pri Sv. Križu.
 Kociper J. Ev., vikar v Mariboru.
 Kokelj Alojzij, župnik v Vurbergu.
 Kolar Anton, župnik v Št. Ilju pri Velenju.
 Kolar Vinko, provizor v Reki.
 Kolarič Anton, gimn. prof. v Ptujju.
 Kolarič Josip, župnik pri Sv. Martinu na Paki.
 Kolenc Franc, v Gradcu.
 Kolšek dr. Josip, advokat v Laškem.
 Kolšek Vinko, c. kr. notar v Šoštanjju.
 Komatar Fr., c. kr. prof. v Kranju.
 Komljanec dr. Josip, prof. v Ptujju.
 Koropec Ivan, učitelj v Šoštanjju.
 Korošec dr. Anton, drž. poslanec v Mariboru.
 Kos Alojzij, župnik pri Sv. Martinu.

- Kos dr. Fran, c. kr. prof. v Gorici.
 Kosar Jakob, župnik v Žičah.
 Kosi Jakob, kapelan v Celju.
 Košan Janko, c. kr. prof. v Gradcu.
 Kotarska učiteljska knjižnica v Kastvu.
 Kotnik dr. Fr., prof. v Celoveu.
 Kovačič dr. Fran, prof. bogosl. v Mariboru.
 Kozelj Fran, župnik v Ločah.
 Kozinc Ivan, župnik v Slivnici pri Celju.
 Kožuh Josip, c. kr. gimn. prof. v Celju.
 Kranjc Viktor, c. kr. gen. major v Gradcu.
 Krek dr. Bogomil, dv. in sodn. advokat na Dunaju.
 Kronvogel dr. Josip, c. kr. sod. svet. pri Sv. Lenartu.
 Kropivšek Val., kapelan pri Sv. Lovrencu v Sl. gor.
 Krošelj Fran, kapelan v Šoštanjju.
 Kruljč dr. Fran, kapelan v Mariboru.
 Krušič Ivan, šolski svetnik v Celju.
 Kukovec dr. Vekoslav, odv. kand. v Celju.
 Kukovič Anton, nadučitelj na Polensaku.
 Kumer Karol, župnik v Prihovi.
 Lah Martin, župnik pri Mar. Snežni.
 Landergott p. Emerik, frančiškan v Brežicah.
 Lasbacher Ivan, trgovec v Slov. Bistrici.
 Lasbacher Josip, kapelan pri Sv. Antonu v Sl. gor.
 Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
 Lekše Fran, župnik v Lučah.
 Lenart Janez, nadžupnik pri Sv. Martinu.
 Lendovšek Mihael, župn. v Makolah.
 Lipej Fran, trgovec v Brežicah.
 Ljubša Matija, kurat v Gradcu.
 Lom Fran, župnik pri Sv. Petru na Kron. Gori.
 Lončarič Josip, kapelan pri Sv. Juriju pod Tab.
 Lorbek Ivan, župnik pri Sv. Primožu na Poh.
 Lorenčič V., kapelan pri Sv. Ani na Krembergu.
 Lukman dr. Fran, prof. bogoslov. v Mariboru.
 Lupša Ferdo, drž. inženir v Siamu.
 Majcen Gabriel, c. kr. učit. prof. v Mariboru.
 Majcen Josip, kanonik v Mariboru.
 Majhen Josip, nadučit. v pok. v Studencih.
 Markošek Ivan, katehet v Mariboru.
 Marzidovšek Jakob, voj. kurat v Gorici.
 Matek Blaž, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
 Matek dr. Martin, kanonik v Mariboru.
 Mayer dr. Fran, odvetnik v Šoštanjju.
 Medved dr. Anton, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
 Menhard Jak., župn. pri Vel. Nedelji.
 Mesiček Josip, župnik v Brežicah.
 Meško Fr. Ks., župnik pri Mariji na Zili.
 Meško Josip, župnik pri Sv. Miklavžu v Ljut. gor.
 Meško Martin, župnik pri Kapeli.
 Mikl Fran, trgovec pri Sv. Marjeti.
 Misijonska hiša v Studencih pri Mariboru.
 Mlakar p. Bernardin, frančiškan v Gorici.
 Mlakar dr. Ivan, stolni dekan v Mariboru.
 Močnik Fran, kapelan pri Sv. Tomažu.
 Moravec Fran, stolni župnik v Mariboru.
 Mraz Tomaž, nadžupnik v pok. v Gradcu.
 Mrkun Anton, kapelan v Razdrtem.
 Munda Janko, župnik na Kozjaku.
 Murko dr. Matija, c. kr. vseuč. prof. v Gradcu.
 Napotnik dr. Mihael, knezoškof i. t. d. v Mariboru.
 Ogradi Fran, opat v Celju.
 Ogriz Janez, dekan v Kaplji.
 Orožen Fran, c. kr. učit. prof. v Ljubljani.
 Osenjak Martin, župnik pri Sv. Petru pri Radgoni.

- Ozmeč Josip, župnik pri Sv. Lovrencu na Dr. p.
- Pajk Milan**, c. kr. prof. v Ljubljani.
- Peisker dr. I., c. kr. vseuč. prof. v Gradcu.
- Petelinšek Martin, kapelan pri Sv. Magdalen v Mariboru.
- Petovar Terezija, učiteljica pri Kapeli.
- Pipuš dr. Radoslav, advokat v Mariboru.
- Pišek Fran, posoj. tajnik v Brežicah.
- Pivec Štefan, župnik v Podčetrtku.
- Pivko dr. Lud., učitelj. prof. v Mariboru.
- Planinc Fran, kapelan v Mozirju.
- Plepelec Josip, župnik pri Sv. Emi.
- Pleteršnik Maks, c. kr. g. prof. v Ljubljani.
- Ploj dr. Miroslav, dv. svetnik na Dunaju.
- Podkrajšek Fran, tajnik Slov. Matice v Ljubljani.
- Posojilnica v Slov. Bistrici.
- Posojilnica v Brežicah.*
- Posojilnica v Dolu.
- „ v Framu.
- „ v Gornjemgradu.
- „ v Jarenini.
- „ v Konjicah.
- „ v Ljutomeru.
- „ v Makolah.
- „ v Mariboru.
- „ okrajna v Ormožu.
- „ v Ptuju.
- „ v Gornji Radgoni.
- „ v Šmarju.
- „ na Slatini.
- „ Savinjska v Žalcu.
- „ v Vojniku.
- Potovšek Josip, župnik v Artičah.
- Potrč p. Rafael, minorit pri Sv. Trojici v Halozah.
- Požar Alfonz, kapelan v Vojniku.
- Preglej Viktor, kapelan v Konjicah.
- Presker Karol, župnik v Kapelah.
- Pšunder Ferd., vikar v Ptujju.
- Pukl Jakob, tolmač v M. Enzersdorfu.
- Pučnik Anton, m. kapelan v Celju.
- Rabuza Anton**, gimn. učitelj v Trstu.
- Rantaša Tomaž, posest. v Seliščih.
- Ravnateljstvo c. kr. gimn. v Celju.
- Ravnateljstvo c. kr. gimn. v Mariboru.
- Ravnateljstvo c. kr. gimn. v Nov. mestu.
- Ravnateljstvo gimnazijsko c. kr. v Pazinu.
- Ravnateljstvo kn. šk. gimn. v Št. Vidu.
- Rath Pavel, župnik v Št. Ilju pri Turjaku.
- Rebol Fran, cand. phil. na Dunaju.
- Reich Anton, c. kr. blag. preds. v Ljubljani.
- Repolusk Friderik, župnik pri Sv. Vidu.
- Režabek Blaž, gozdar v Konjicah.
- Robič Fran, dež. odbornik v Gradcu.
- Rojnik Štefan, rač. ofic. v Gradcu.
- Rosina dr. Fran, advokat v Mariboru.
- Roškar Ivan, drž. posl., posestnik v Malni.
- Rozman Josip, provizor v Črnečah pri Sp. Dravogradu.
- Rudolf dr. Ivan, odvetnik v Konjicah.
- Savinjska podružnica slov. planin. društva v Gornjem gradu.
- Sel Alojz, župan v Serkovcih.
- Serbec dr. Janko, zdravnik v Celju.
- Serbec dr. Josip, odvetnik v Celju.
- Schmoranz Josip, šolski nadzornik v Mariboru.
- Schoepl dr. Ant. vitez, v Ljubljani.
- Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj v Mariboru.
- Schreiner Ludmila, učiteljica v Sl. Bistrici.
- Simonič dr. Fran*, vitez Franc Jož. reda v Radgoni.
- Simonič Fran, stol. vikar v Mariboru.
- Singer Štefan, župnik v Logavesi.
- Sinko Fr., kapelan v Šmarju pri Jelšah.
- Sinko Jožef, župnik pri Sv. Lovrencu.
- Sitar Jos., dež. sodn. svet. v Brežicah.
- Sket dr. Jakob, c. kr. prof. in vladni svet. v Celovcu.
- Slanc dr. Karol, advokat v Novem mestu.
- Slavič Fran, župnik pri Sv. Antonu.

- Slačič dr. Matija, katehet v Celju.
 „Slovenija“, akad. dr. na Dunaju.
 „Slovenska knjižnica ljubljanskih bogoslovcev“ v Ljubljani.
 Smodej Fr. Ks., provizor v Timenici.
 Somrek dr. Josip, ravnatelj tiskarne v Mariboru.
 Srabočan Anton, župnik v Pišecah.
 Središče, občina.
 Stegenšek dr. Avgust, prof. bogosl. v Mariboru.
 Stern Jurij, kovaški mojster v Mariboru.
 Steska Viktor, kn. šk. dv. kapelan v Ljubljani.
 Sticker dr. Ljudevit, odv. kand. v Celju.
 Strelec Ivan, nadučitelj v Št. Andražu v Sl. gor.
 Strgar Anton, kapelan v Mariboru.
 Stroj Alojzij, katehet v Ljubljani.
 Suhač dr. Anton, dekan pri Sv. Ani.
 Svet Alfonz, gvardijan pri Sv. Vidu.
 Šalamun p. Bernardin, kapelan pri Sv. Vidu.
 Šelih Jurij, župnik pri Sv. Kungoti na Poh.
 Šetinc Josip, odv. koncip. v Brežicah.
 Šijanec Anton, župnik pri Sv. Juriju v Slov. gor.
 Šimone Simon, kapelan v Zibiki.
 Šinko Matija, prof. v p. v Središču.
 Škamlec Ignac, kapelan v Ljutomeru.
 Šket Mihael, župnik v Loki.
 Škrlec Franc, trgovec pri Sv. Benediktu.
 Šlander Anton, dekan v Starem trgu.
 Šlebinger dr. Janko, c. kr. gimn. prof. v Novem mestu.
 Šmid Miloš, župnik v Solčavi.
 Šoba Alojzij, župnik v Zdolah.
 Špindler Fran, kapelan v Brežicah.
 Štefan Peter, vojni kurat v Mariboru.
 Štrakl Matej, župnik pri Sv. Petru.
 Štuhec Fran, kapelan pri Sv. Miklavžu pri Ormožu.
 Tiplič dr. Fran, zdravnik pri Sv. Lenartu.
 Tomanič Janez, župnik pri Sv. Urbanu.
 Tomažič dr. Ivan, kn. šk. dv. kapelan v Mariboru.
 Tomažič Marko, dekan v Kozjem.
 Tombah Josip, župnik pri Sv. Petru pod Sv. gor.
 Tominšek dr. Josip, c. kr. prof. v Ljubljani.
 Topolnik Ivan, kapelan v Šoštanju.
 Trop Fran, vikar v Mariboru.
 Trofenik Josip, koralist v Mariboru.
 Trstenjak Anton, kontrolor mestne hranilnice v Ljubljani.
 Trstenjak Alojzij, stud. iur. v Gradcu.
 Trstenjak Ernest, vojni kurat v Gradcu.
 Tuma dr. Henr., odv. v Gorici.
 Turner dr. Pavel, veleposestnik v Mariboru.
 Učiteljišče c. kr. v Mariboru.
 Učiteljsko društvo za šolski okraj Konjice.
 Ulbing Tomaž, provizor v Žel. Kapli.
 Ulčnik Martin, župnik v Doliču.
 Vodnik Hinko, c. kr. prof. v Celju.
 Vodošek Jos., župnik pri Sv. Bolfenku v Slov. gor.
 Vogrin Ivan, župnik pri Sv. Barbari v Hal.
 Voh Jernej, kanonik v Mariboru.
 Vojsk Alojz, župnik pri sv. Kungoti.
 Volčič Miroslav, kapelan v Sl. Bistrici.
 Vošnjak dr. Josip, zdravnik v Slov. Bistrici.
 Vozlič Leopold, kapelan v Feldbachu.
 Vovšek dr. Fran, c. kr. sod. nadv. v Mariboru.
 Vraber Maks, kapelan v Žalcu.
 Vraz Anton, župnik pri Sv. Antonu v Sl. gor.
 Vrečko dr. Josip, odvetnik v Celju.
 Vreže Ivan, c. kr. učit. profesor v Mariboru.
 Vrhovnik Ivan, župnik v Ljubljani.
 Vrstovšek dr. Karol, c. kr. gimn. prof. v Mariboru.
 Založnik Ignacij, zas. uradnik v Sl. Bistrici.

Zamuda Alojzij, kapelan na Vranskem.

„Zarja“, akad. društvo v Gradcu.

Zavod šolskih sester v Mariboru.

Zemljič Matija, župnik pri Sv. Juriju
ob Pesnici.

Zidanšek Josip, prof. bogoslovja v Ma-
riboru.

Zdolšek Andrej, župnik pri Sv. Štefanu.

Zdolšek Fran, župnik pri Sv. Juriju
ob Tab.

Zmazek Fran, župnik pri Sv. Benediktu.

Zorko Melh., kapelan v Cirkovcah.

Zupanc Josip v Ptujju.

Žmavec dr. Jakob, c. kr. gimn. prof. v
Ljubljani. 333.

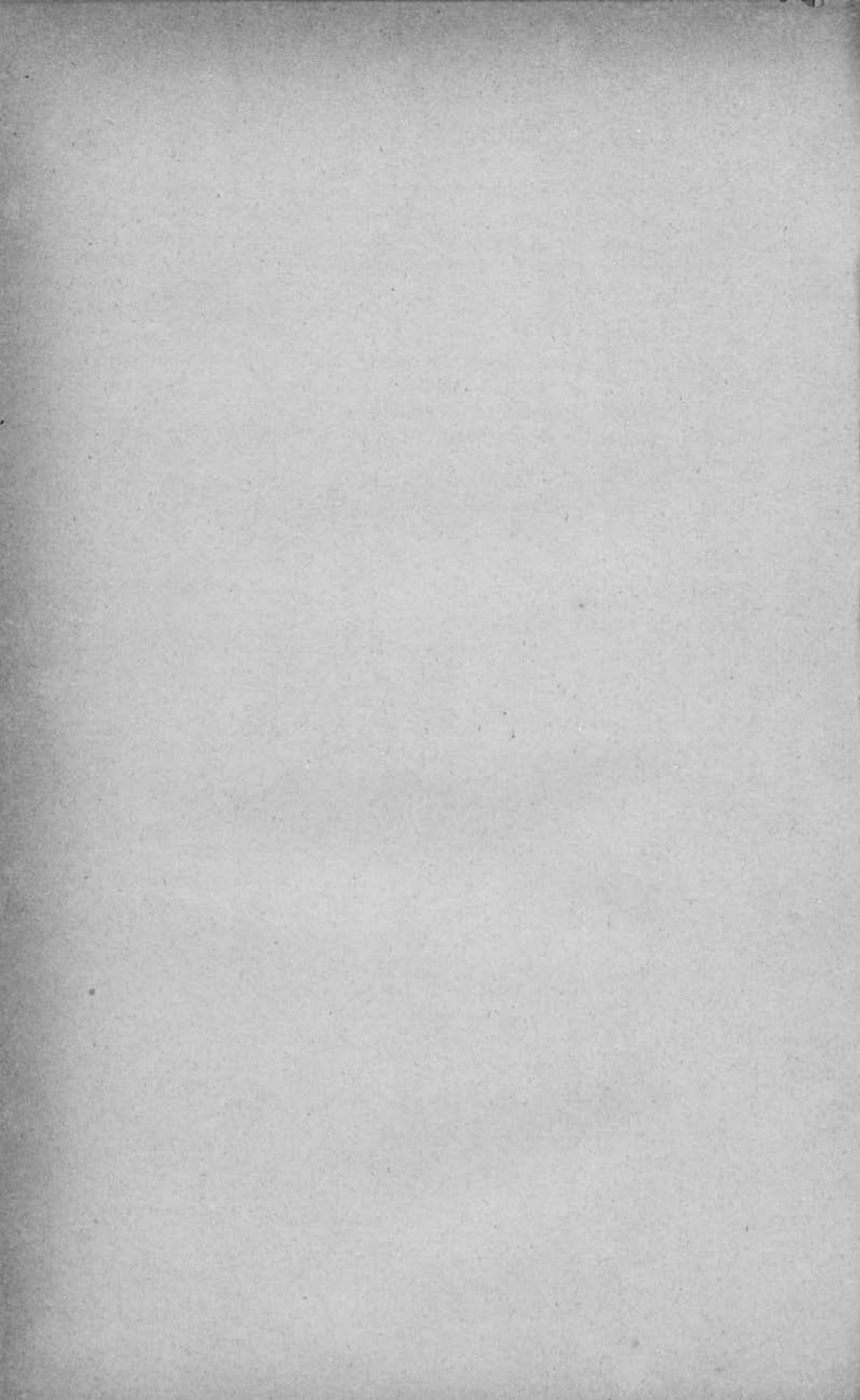
Umrlí rední udje :

Brezovšek Martin, župnik pri Sv. Mar-
tinu na Poh.

Dečko dr. Ivan, odvetnik v Celju.

Lednik Anton, župnik v Ločah.

V zalogi „Zgodovinskega društva“

se še dobe po zelo znižani ceni pri »Zgodovinskem društvu« ali pa v Cirilovi tiskarni v Mariboru naslednje knjige rajnega zgodovinarja M. Slekovca:

Duhovni sinovi slavne nadžupnije konjiške	10 »
Sekelji, rodoslovna in životopisna razprava	10 »
Vurberg, krajepisno-zgodovinska črtica	20 »
Wurmberg, Topographisch-historische Skizze	20 »
Župnija Sv. Lovrenca na Dravskem polju	30 »

Druge Slekovčeve knjige so že pošle. — Za poštnino se naj priloži 5, oziroma 10 vin.

Istotam se še dobi I., II., III. in IV. letnik „Časopisa za zgodovino in narodopisje“. Cena za ude 5 K, za neude 6 Kron.

Janežičeva Slovnica. Spisal Gabriel Majcen k pedesetletnici »Slovenske slovnice« Antona Janežiča. 20 v, s poštnino 25 v.

Zgodovinska knjižnica. I. oddel., I. zv.: Krajevne kronike. Cena po pošti 23 v.

Zgodovinska knjižnica. II. oddel.: Prazgodovinske izkopine. Cena po pošti 45 v.

Celjski grofje in jugoslovansko ozemlje. Govoril na občnem zboru »Zgod. dr.« dr. Karol Verstovšek. Cena po pošti 13 v.

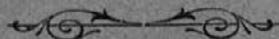
A. Kaspret: **Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500.** S poštnino 55 v.

A. Kaspret: **Kopitar in Ranke.** Po pošti 25 v.

Die Instruktion Erzherzog Karls II. für die landesfürstlichen Reformierungs-Kommissäre in Steiermark aus dem Jahre 1572. Po pošti 35 v.

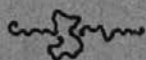
Zgodovina Jarenine v Slov. gor. Spisal G. Majcen. Cena 30 v, po pošti 35 v.

Dr. Matija Prelog. Spisal dr. Karol Verstovšek. Cena 20 v, po pošti 25 v.

Poziv! »Zgodovinsko društvo« se obrača na vse rodoljube s prošnjo: a) Pristopite kot podporni udje (redni udje plačujejo 5 K na leto ali 100 K naenkrat, podporni poljubno svoto) in skušajte pridobiti udov med svojimi znanci in prijatelji. Redni udje dobivajo v dar društveno glasilo »Časopis za zgodovino in narodopisje«. Kdor postane redni ud, dobi še lahko tudi I. letnik za 5 kron. b) Pozvedujte v svojem kraju o zgodovinskih tradicijah, starih knjigah, listinah ter o narodopisnih posebnostih in o tem poročajte odboru. c) Najdene starine in umetnine skušajte pridobiti za društveni muzej ali vsaj skrbite, da se ne pogube. d) Ako se društveni odbor v kaki zadevi na Vas obrne, blagovolite po možnosti prošnji ustreči. e) Podpirajte društvo tudi s spisi o domači zgodovini in narodopisu. — Denarne prispevke sprejema g. dr. Pipuš, advokat v Mariboru, knjige in starine g. prof. A. Stegenšek v Mariboru, poročila pa in dopise društveni tajnik g. prof. Fr. Kovačič tudi v Mariboru.

Odbor »Zgodovinskega društva«.

Darila za muzej: g. dr. L. Pivko staro pistoljo iz Rossbacha, tlačilnico, brončeno posodo iz Nove vesi pri Sv. Marku in starinsko knjigo (knjigo in tlačilnico dobil od delavca Janeza Cerinšeka, posodo od kmeta Jakob Ciglonja); vel. g. M. Jurkovič, dekan v Ljutomeru starinsko reč.

